

უნივერსალური პარტნიორი საქმიანი ადამიანებისთვის

ბიზნესი კანონმდებლობა

№3 მაისი 2014

№3 May 2014

www.b-k.ge
info@iverioni.com.ge

Business & Law

ბიზნესი და კანონმდებლობა

№3 მაისი 2014

საქართველო

ანალიტიკურ-პრაქტიკული ჟურნალი

რეგისტრირებულია 2008 წლიდან

WWW.B-K.GE

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავის-სუფალი პრესის პრინციპებით. რედაქციის აზრი შესაძლოა ყოველთვის არ ემთხვეოდეს ავტორისას. უამრუსული სტატიების უინაარსზე და მონაცემთა სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი.

ნაქვემოთ მისამართი:

თბილისი, ძმები ზუბალაშვილების ქ. 36
ტელ: 292-14-61, 599 56-14-57, 599 34-64-27
ვებ გვერდი: www.b-k.ge
e-mail: info@iverioni.com.ge, gfaafm@gmail.com

საბანკო რეკვიზიტები:

სააქციო საზოგადოება „საქართველოს ბანკი“;
ბანკის კოდი: BAGAGE22;
/ა GE30BG000000850902700; /კ 404956455.

გამომცემელი:

საქართველოს ანტიკორუფციული, ზღაპრული
და უინანური მენეჯერული ფორუმის,
საინფორმაციო-ანალიტიკური სააგენტო „ივერიონი“

რედაქტორთა საბჭოს თავმჯდომარე:

ზაურ ნაჭყვიაძე

მთავარი რედაქტორი:

იური პაპასაძე, ეკ. მეცნ. აკად. დოქტორი, პროფესორი

პასუხისმგებელი რედაქტორი:

ილინა ალაშვილი

ტექნიკური რედაქტორი:

ლევან გომეზიშვილი

სამეცნიერო საბჭო:

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები:
იმა მესხია, ნოდარ ჭითანავა, ელგუჯა მექვაბიშვილი,
პაატა კოლუაშვილი, ნოდარ ხადური, ნატო კაკაშვილი,
ნანა შონია, დავით ჯალალონია, თემურ ხომერიკი, კოტე
აბულაძე, ნიკოლოზ ჩიხლაძე, ლარისა თაკვალანძე,
გიორგი ღვინაძე, ლია ელიაშვილი, დავით ჭიჭინაძე,
სულიკო ფუტყარაძე, დემნა კვარაცხელია, ანზორ მესხიშვილი.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპოდენტი
ავთანდილ სილაგაძე.

სამართლისა და პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი
ჯემალ ბასოკიძე.

იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
გურამ ნაჭყვიაძე.

პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
მამუკა თავსელიძე.

რობერტ ვ. მაკგი (აშშ ფაეტევილის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის, პროფესორი)

ვინსენტ რ. ჯონსონი (სანტ-მარის უნივერსიტეტის სამართლის
პროფესორი, სან ანტონიო, ტეხასი, აშშ)

ანტონი ვ. დენსი (ნორტცენტრალის უნივერსიტეტის
უმადლესი სკოლის პროფესორი, პრესკოტის ველი, არიზონა, აშშ)

ბერნარდ ზიბლერი (ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი),
იოჰან ფიშერი (ბონის უნივერსიტეტის პროფესორი),

ალი ალერზევი (ბაქოს სახ. უნივერსიტეტის პროფესორი)

ზინადა სამადა-ზადა (აკადემიკოსი, აზერბაიჯანის
მილი მეჯლისის (ეროვნული საბჭოს) ეკონომიკური

პოლიტიკის კომიტეტის თავმჯდომარე),
ვასილ ნაპრუშოვი (ეკონომიკურ მეცნიერებათა

დოქტორი, პროფესორი, აზერბაიჯანის აუდიტორთა
პალატის თავმჯდომარე).

კონსულტანტი:

თამაზ იაშვილი, იურიდიული

BUSINESS & LAW

№3 MAY 2014

SCIENTIFIC,
ANALYTICAL-PRACTICAL JOURNAL
Referenced since 2008

WWW.B-K.GE

The Journal is governed by free press principles. The editorial board point of view may not necessarily agree with the point of view expressed by the authors. Therefore the Editorial Board does not pledge any responsibility on the content of the articles submitted by the Authors.

ADDRESS OF EDITORIAL BOARD:
Tbilisi, Brothers Zubalashvili str. 36
Tel: 292-14-61, 599 56-14-57, 599 34-64-27
URL: www.b-k.ge
e-mail: info@iverioni.com.ge, gfaafm@gmail.com

Bank details:
JSC Bank of Georgia
Bank code: BAGAGE22
c/a GE30BG000000850902700 i/c 404956455

PUBLISHERS:

**THE FEDERATION OF AUDITORS, ACCOUNTANTS
AND FINANCIAL MANAGERS OF GEORGIA;
INFORMATION – ANALYTICAL AGENCY
„IVERIONI“**

CHAIRMAN OF THE BOARD OF EDITORS:

ZAUR NACHKEBIA

EDITOR - IN – CHIEF

IURI PAPASQUA, Doctor of Economics, Professor

EDITOR – IN – CHARGE

ILONA ADAMIA

TECHNICAL DIRECTOR:

LEVAN BOCHORISHVILI

EDITORIAL BOARD:

DOCTORS OF ECONOMICS, PROFESSORS:

Iasha Meskhia, Nodar Chitanava, Elguja Mekvabishvili,
Paata Koguashvili, Nodar Khaduri, Nato Kakashvili, Nana Shonia,
Davit Djalagonia, Temur Khomeriki, Kote Abuladze,
Nikolodz Chikhladze, Larisa Takalandze, Giorgi Gavtadze,
Lia Eliava, Davit Chiotashvili, Suliko Futkaradze,
Demna Kvaratskhelia, Giorgi Rusiashvili, Anzor Meskhishvili.

Member-correspondent of the Georgian Academy of Sciences

AVTANDIL SILAGADZE

Doctor of Law and Politics Sciences

JEMAL GAKHOKIDZE

Doctor of Legal Sciences, Professor

GURAM NACHKEBIA

Doctor of Pedagogical Sciences

MAMUKA TAVKHELIDZE

Fayetteville State University Professor

ROBERT MCGEE (USA)

Professor of Law, St. Mary's University (San Antonio, Texas, USA)

VINCENT R. JOHNSON,

The Graduate School, Northcentral University,

(Prescott Valley, Arizona, USA)

ANTONY W. DNES,

Berlin University Professor

BERNARD ZIGLER (GERMANY),

Bonn University Professor,

IOHAN FISHER (GERMANY),

Baku State University, Professor

ALI ALERZEVI (AZERBAIJAN),

Academician, Full Member of Academy of Sciences of Azerbaijan

Republic, Member of the Parliament (Milli Mejlis) of Azerbaijan Republic

ZIYAD SAMEDZADE,

Doctor of Economics, Professor, Chairman of the Chamber

of Auditors of the Republic of Azerbaijan

VAHID NAVRUZOV.

CONSULTANTS:

Tamaz Iashvili, Irine Glonti

შინაარსი

იური პაპასქუა, გიორგი რუსიაშვილი ვინ აგებს პასუხს გულატრული აღრიცხვისა და აუდიტის მდგომარეობაზე საქართველოში-----	6
რობერტ მაკ-გი შენიშვნები საქართველოს კანონზე „გულატრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ (ინგლისურ ენაზე) -----	11
იური პაპასქუა, გიორგი რუსიაშვილი გულატრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის განვითარების მდგომარეობა საქართველოში (ინგლისურ ენაზე) -----	15
ანტონი ვ. დრენსი თაღლითური ბიზნეს დაჯგუფების ფორმირება და მათი შეკავების ქაღები (ინგლისურ ენაზე) -----	19
მნიშვნელოვანი მოვლენების ქრონიკა -----	24-28
ვინსენტ რ. ჯონსონი ბიზნეს-ინტერესებით განვირგობაზელი სამოქალაქო დავები: ამერიკული გამომცემლობა (ინგლისურ ენაზე) -----	29
აკაკი ბაკურაძე როგორ შევამციროთ დანაშაულობის ეკონომიკური შედეგები -----	33
იაშა მესხია, თინათინ ახვლედიანი საბიუჯეტო დისბალანსისა და ფისკალური მუქანობების ზემოქმედება სუვერენული ობლიგაციების შემოსავლიანობაზე (ინგლისურ ენაზე) -----	44
პაატა კოლუაშვილი, ბადრი რამიშვილი სინერგია სოფლის მეურნეობაში-----	54
პაატა კოლუაშვილი, ანზორ მესხიშვილი აღვრისთვის და ვუპატრონოთ მიწას -----	58
თამარ ბიჭიკაშვილი აბრუნებულ შემთხვევების განვითარების აუდიტობა და პერსპექტივები -----	63
ხათუნა თოდუა დასაქმების პრობლემებისა და სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის შესახებ საქართველოში-----	67
ბორის ჭიჭინაძე სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკის როლი მუნიციპალიტეტების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საქმეში -----	71
ვიქტორია კონახი ყირიმში რუსეთის აბრუნების ინფორმაციულ-ფსიქოლოგიური მდგომარეობა (რუსულ ენაზე) -----	75
გიორგი აფციაური ონლაინ მარკეტინგი -----	79

CONTENT

Yuri Papasqua, Giorgi Rusiashvili	
WHO IS RESPONSIBLE FOR THE CURRENT LEVEL OF ACCOUNTING AND AUDIT DEVELOPMENT IN GEORGIA? -----	6
Robert W. McGee	
A COMMENT ON THE ACCOUNTING AND AUDITING LAW OF GEORGIA -----	11
Yuri Papasqua, Giorgi Rusiashvili	
THE CURRENT LEVEL OF ACCOUNTING AND AUDIT DEVELOPMENT IN GEORGIA -----	15
Antoni W. Dnes	
THE FORMATION AND DETERRENCE OF ROGUE BUSINESS GROUPS -----	19
Chronicle -----	24-28
Vincent R. Johnson	
TORTIUS INTERFERENCE WITH BUSINESS INTERESTS: AN AMERICAN PERSPECTIVE -----	49
Akaki Bakuradze	
FOR DESCREAMING ECONOMIC RESULTS OF CRIMINALITY-----	33
Iasha Meskhia, Tinatin Akhvlediani	
IMPACTS OF FISCAL IMBALANCES AND FISCAL ARRANGEMENTS ON SOVEREIGN BOND YIELDS -----	44
Paata Koguashvili, Badri Ramishvili	
SYNERGY IN AGRICULTURE - COOPERATION WITH GOD -----	54
Paata Koguashvili, Anzor Meskhishvili	
ACCOUNTING AND MAINTENANCE THE LAND -----	58
Tamar Bichikashvili	
AGRO-MANAGEMENT - REQUIREMENTS AND PERSPECTIVES -----	63
Khatuna Todua	
EMPLOYMENT PROBLEMS AND THE GOVERNMENT’S ECONOMIC POLICIES IN GEORGIA-----	67
Конах Виктория	
ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ РОССИЙСКОЙ АГРЕССИ В АР КРЫМ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ И ГОСУДАРСТВ-СОСЕДЕЙ-----	75
Giorgi Aptsiauri	
ONLINE MARKETING-----	79

ვინ აბეზს კასუსს ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის მდგომარეობაზე საქართველოში

გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესი ან უკვე გარდაუვალა. მისი შეჩერების გონივრული მექანიზმი ფაქტობრივად არ არსებობს და არცაა საჭირო უაზრო დაპირისპირება. ყველაზე რაციონალური, რაც შეიძლება ამ პროცესს ნაციონალურ (სახელმწიფო) სივრცეში შემოჰყვეს და ჩვენი ძალისხმევა მივაშველოთ, ეს მისი დადებითი ჩვენებების ოპტიმალური დოზით მიღება და გვერდითი მოვლენების განრიდებაა.

ბიზნესიც, როგორც სოციალური მოთხოვნების უზრუნველყოფის საშუალება (ეკონომიკის განვითარების ბაზისი), ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი კი, როგორც ბიზნესის განუყოფელი ნაწილი (ინფორმაციის მოპოვებისა და შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღების საფუძველი), გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესის შემადგენელია და ამ სფეროში განსაკუთრებით აუცილებელია რაციონალური მობილიზება - ევროპული გამოცდილებისა და მსოფლიოს საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარება.

შორს რომ არ წავიდეთ, ამ საუკუნის დასაწყისიდან დასავლეთისკენ სწრაფვას (ევროსივრცეში დამკვიდრების აკვიატებას) თან ახლდა ევროპული ღირებულებების (კულტურის, პრაქტიკის, ნორმების) „კოპირება“ და ყოველგარი ადაპტირების გარეშე, უცხო გარემოსთვის ძალდატანებითი თავსმოხვევა, ამასთან, PR-ეფექტებით იმის დემონსტრირება, რომ ყველაფერი კარგადაა. „რეფორმატორობის იმიჯი“, „ადმავალი რეიტინგები“ და „მიღწევების ტირაჟირება“ აღიქმებოდა, როგორც წარმატება, მისაბამი მაგალითი, სტაბილური წინსვლის გარანტია. ფაქტობრივად კი რეალური მდგომარეობა არსებითად უცვლელი (მძიმე) რჩებოდა.

მოჩვენებით სამყაროში არსებობა უნაყოფოა (წარსულის გაკვეთილებიდან თუნდაც ეს დასკვნა მაინც უნდა გამოვიტანოთ). კარგია, როცა საქართველოზე იქმნება დადებითი შთაბეჭდილება და საერთაშორისო ფორუმებზე გზვდებიან განსაკუთრებული ყურადღებით, მაგრამ ამისთვის, მინიმუმ, ახლოს მაინც უნდა იყო სასურველ ვითარებასთან.

როცა განვითარებასა და რეფორმებზე (ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტების დამკვიდრებაზე) თავს ვაწონებთ გარესამყაროს, უნდა გვესმოდეს, რომ ამ ილუზიურ საფარქვეშ არსებობს მნიშვნელოვანი პრობლემები, რომლებიც აფერხებენ პროგრესს. ეს პრობლემები კი არ მივჩქმალთ, გამოვიტანოთ სამჯავროზე, გამოვავლინოთ რესურსები და მათი დაძლევის შესაძლებლობები, მოვახერხოთ ხარვეზების (თუ დამუხტული ნაღმების) ნეიტრალიზაცია.

იური პაპასიძეა
ეკონომიკურ მეცნიერებათა
აკადემიური დოქტორი,
პროფესორი

გიორგი რუსიაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი, პროფესორი

სამწუხაროდ, ამ მხრივ, საქართველოში მდგომარეობა სამაგალითო არ გახლავთ. მეტიც, ბუღალტრულ აღრიცხვასა და აუდიტის სფეროში სრული ქაოსი და არაკომპეტენტურობაა და ხმასაც არავინ იღებს. აღნიშნულზე ხაზგასმით მიანიშნებს არაადექვატური რეგულაცია, მათ შორის ისიც, რომ უპირობოდ (ფაქტობრივი მდგომარეობის შესწავლის გარეშე, შოკური ჩარევით) იქნა გაზიარებული და მიღებული, ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები, ბუღალტრის და აუდიტორის ეთიკის კოდექსის ევროპული რედაქცია. ბაზისური მდგომარეობა, მით უმეტეს, პოსტსაბჭოთა ეკონომიკის

ტრანსფორმაციული პროცესები მეტი დაკვირვების, არსებული პრაქტიკის, უნარ-ჩვევების ადაპტირების, ეროვნული ტრადიციების და ჩვეულებების გათვალისწინების ობიექტი უნდა ყოფილიყო.

დრომ, ვითარების ცვლილებამ, მოთხოვნისა და მიწოდების თანაფარდობამ ნაწილობრივ დაარეგულირა ემოციურ ფონზე მიღებული გადაწყვეტილებების თანმიმდევრული უარყოფითი ჩვენებები (ვერ ვიტყვით, რომ არაფერი გაკეთებულა, კატასტროფის პირსავართ და პერსპექტივა არ ჩანს), თუმცა უდავოა, შედეგები ბევრად უკეთესი იქნებოდა გარდამავალ ეტაპად ეროვნული სტანდარტები მიგველო, განსხვავებული ინტერპრეტაციები დაგვემკვიდრებინა ცალკეულ მტკიცებულ, ან გასახორციელებლად რთულ საკითხების მიმართ.

არაფერია იმაში ცუდი, სახელმწიფოს ცალკეულ საკითხებზე გააჩნდეს ეროვნული სტანდარტები (დროებით მაინც), ვიდრე უფრო მაღალი რეგულაციის შესაბამისი საფუძველი შეიქმნება. პირიქით, ეს მეტი პასუხისმგებლობა, გამოცდილების გამოვლენის უნარი, საკუთარი ღირსებების (მოსახლეობის, კულტურის, მამასადამე, სხვების) პატივისცემის გამოხატვა, ამასთან, ბევრად რთული, მაგრამ საკითხის კომპეტენტური გადაწყვეტაა. ეროვნული სტანდარტი სულაც არ ნიშნავს საერთაშორისო სტანდარტის უარყოფას ან/და მასთან არსებით შეუსაბამობას. ევროპის სხვა ქვეყნებმა ეს გზა გაიარეს. ბევრ ქვეყანას ახლაც აქვს ეროვნული სტანდარტი და მათ ამის გამო, პრობლემები არ შექმნიათ.

2013 წლამდე მოქმედი ნორმატიული აქტების თანახმად, კერძო სექტორში ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების რეგულირება 1999 წლიდან კერძო სამართლის სუბიექტს, პროფესიული ორგანიზაციას (ბაფ-ს) ეკისრა (მისი აქტიურობის და სხვა ალტერნატივის არარსებობის გამო). აუდიტის სფეროში კი მარეგულირებელ ორგანოდ საქართველოს პარლამენტთან არსებული აუდიტორული საქმიანობის საბჭო იყო წარმოდგენილი. მათი მოქმედების (თუ უმოქმედობის) შედეგად, კერძო სექტორში ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტური საქმიანობის ხარისხი, პროფესიის ავტორიტეტი და კომპეტენტურობის მასშტაბი არსებითად არ შეცვლილა. მარეგულირებელი ინსტიტუციები თავიანთი ყოველდღიურობით იყვნენ დაკავებულნი და უფრო ბიზნესსუბიექტების ინტერესებს ავლენდნენ. ამ და სხვა მიზეზთა გამო, მათ არ ეყოთ რესურსები (მათ შორის, პოტენციური არსენალი) დროებით სტანდარტებზე და მამასადამე, ბევრად წარმატებულ შედეგებზე ემუშავათ.

განვითარებულმა მოვლენებმა და პოსტრევილუციურმა (მხედველობაშია 2000 წლის შემდგომი პერიოდი) პროცესებმა ფაქტობრივ ვითარებასა და მოქმედ კანონმდებლობაში კორექტივების შეტანის აუცილებლობა წარმოშვა (რაც უდავოდ განსახორციელებელი იყო), თუმცა ლობისტური დინებებისა

და ცალკეულ პირთა კერძო ინტერესების გათვალისწინებით, წინა მოწვევის პარლამენტმა, თავისი საქმიანობის მიწურულს, ბოლო სასესიო სხდომაზე, ნაჩქარევად, უფრო უარესი რეგულაცია მიიღო და 2013 წლის იანვრიდან ამოქმედდა კანონი „ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“, რომლითაც გაუქმდა რა წინამორბედი კანონები და ინსტიტუციური იერარქია, ამჯერად უკვე ერთ რეგულაციაში მოექცა ეს ორი განსხვავებული მიმართულება და ორივე სფერო თვითრეგულირებას (ბაფ-ის განმგებლობას) დაექვემდებარა, რაც სხვა პროფესიული ორგანიზაციების მხრიდან მწვავე უთანხმოების, დისკუსიის საგანი გახდა. თვითრეგულირების პრაქტიკისგან, მისი უკიდურესად მწვავე გვერდითი მოვლენების გამო, აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს აგრეთვე პროფესიული ორგანიზაციების აკრედიტაციის, აუდიტორთა ორდონიანი რეესტრის, ბუღალტერთა და აუდიტორთა სერთიფიცირების კანონით განსაზღვრული ნორმები (ამ დროისთვის საქართველოში ბაფ-ის გარდა, 2 პროფესიული ორგანიზაცია - „აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაცია“ და „ბუღალტერთა და აუდიტორთა საზოგადოება“ ფუნქციონირებს). სხვა ბევრ ხარვეზთან ერთად, კანონი ამჟამად გამოხატავს მონოპოლიურ, კორუფციულ სულისკვეთებას, არ შეესაბამება ევროპის პარლამენტისა და ევროპის საბჭოს დირექტივებს. აქედან გამომდინარე, ჯერ კიდევ კანონის ამოქმედებამდე, გამოიკვეთა მისი არსებითად გადამუშავების გარდუვალობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოსალოდნელი იყო მწვავე პრობლემების წარმოქმნა. მიუხედავად იმისა, რომ შეიქმნა საბაზო კანონპროექტი (სათადარიგო ვარიანტებიც), რომელშიც გათვალისწინებული იყო პროფესიული ორგანიზაციების პრინციპული შენიშვნები, დღემდე ვითარება არ შეცვლილა. კანონი პრაქტიკულად არ მუშაობს. მასში უმნიშვნელო ჩასწორების გარდა, საფუძვლიანი ცვლილებები ჯიუტად არ შეაქვთ და შედეგად, ხანგრძლივდება გაურკვეველი ვითარება, ბაფ-ის მონოპოლიურ მდგომარეობა. ფაქტობრივად, სახეზეა ქაოსური მდგომარეობა, იზღუდება პროფესიისა და დარგის განვითარება.

ადრე თუ წინა ხელისუფლების ახირებებს მიეწერებოდა ასეთი სიჯიუტე, ამჟამად არც ახალ ხელისუფლებას ეყო გამოცდილება გაერჩია კარგი ცუდისგან და გამოევიდნა ნება ხარვეზების აღმოსაფხვრელად.

„ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“ საქართველოს კანონის გაუმართაობაზე, მის მონოპოლიურ განზრახვებზე უცხოელი, საქვეყნოდ ცნობილი, დარგის აღიარებული ექსპერტებიც აღნიშნავენ (რობერტ.ვ. მაკგიდა სხვები), თუმცა მათი მოსაზრებებიც იგნორირებულია.

სახედამხედველო ორგანო, რომლის არ არსებობა მოქმედი კანონის სერიოზული ხარვეზია, პრინციპული მნიშვნელობისა და ევროპის პარლამენტისა

და ევროპის საბჭოს დირექტივებითაცაა გათვალისწინებული, მავანთა მეცადინეობით, მისი შექმნა მიეწოდება „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“ კანონში ცვლილებების შეტანას. არსებული პროექტის თანახმად, საზედამხედველო ორგანოს შექმნა გათვალისწინებულია ფასიანი ქაღალდების კომისიასთან, რის გამოც, მისი რეალიზაცია თავიდანვე განწირული იყო, რამდენადაც ფასიანი ქაღალდების ბაზარი საქართველოში ფაქტობრივად არ არსებობს (ახლო მომავალშიც არაა მოსალოდნელი მისი ამოქმედება), გარდა ამისა, აქ იკვეთება ლობისტური და უწყებრივი ინტერესები (სხვა დეტალებზე მსჯელობა შორს წაგვიყვანს).

ასეთი ვითარების გაგრძელება დამღუპველია და ამდენად, არ უნდა დავუშვათ.

რაც სავალალოა, ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი გავლენების დაყოფა/გადანაწილების სფეროდ გადაიქცა.

რეფორმებად მონათლული არაკოორდინირებული ჩარევების შედეგად, საქართველოში ჩამოყალიბდა კვაზი ვითარება. ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი რეგულაციების ბაზაზე, აუდიტს ატარებს სამი ინსტიტუციური წარმონაქმნი: **სახელმწიფო აუდიტის სამსახური** (ყოფილი კონტროლის პალატა), **შემოსავლების სამსახური** და **დამოუკიდებელი აუდიტორული კომპანიები**. მოქმედ ნორმატიულ აქტებში ამკარად იკვეთება სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის, შემოსავლების სამსახურის და კერძო სექტორში ბუღალტერთა და აუდიტორთა პროფესიული გაერთიანებების კერძო, უწყებრივი თუ ბიზნეს-ინტერესები. ფაქტობრივად, სამივე მიმართულებას გააჩნია პრეტენზია (დეკლარირებულია, რომ) თავიანთი კომპეტენციის (რეგულაციას დაქვემდებარებულ) სფეროებში ბუღალტრული აღრიცხვა და აუდიტი ტარდება (მიმდინარეობს) საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, რაც, რბილად რომ ვთქვათ, მხოლოდ განაცხადია და ხმაურიანი სტარტია შორ დისტანციაზე:

- საჯარო სახსრების, სხვა მატერიალური ფასეულობების გამოყენებისა და ხარჯვის აუდიტს ახორციელებს სახელმწიფო აუდიტის სამსახური. არეალის გაფართოების მიზნით, მის გამგებლობაში ჩამოყალიბდა სსიპ „საჯარო აუდიტის ინსტიტუტი“. ამ ინსტიტუტის ფუნქციებია: საჯარო აუდიტის სწავლება, საჯარო სექტორის აუდიტორთა სერტიფიცირება და განგრძობადი სავალდებულო საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელება, კვლევითი/ანალიტიკური, საექსპერტო, საკონსულტაციო და **საჯარო სექტორის აუდიტორული მომსახურება**“, **თუმცა ფაქტობრივად ატარებს აუდიტსაც** (რაც ფასიანია). ინსტიტუტი პასუხისმგებელია საჯარო სექტორის აუდიტორული მომსახურების ხარისხის კონტროლის სათანადო პოლიტიკის, პროცედურების შემუშავებასა და გამოყენებაზე. კანონის შესაბამისად, ინსტიტუტის აუდიტორული მომსახურების ხარისხს უზრუნვე-

ლყოფაზე პასუხისმგებელია სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, თუმცა სახელმწიფო აუდიტის სამსახურს შეუძლია არ გაითვალისწინოს „საჯარო აუდიტის ინსტიტუტის“ აუდიტორული შეფასებები.

რამდენად საჭიროა საჯარო სექტორს გაეწიოს აუდიტორული მომსახურება (ბუღალტრული მომსახურება, კომპილაცია, ექსპერტიზა, კონსულტაცია საფინანსო, დაბეგვრის და სამეურნეო საქმიანობაში და მასზე ბიუჯეტური სახსრების ხარჯვა), სსიპ „საჯარო აუდიტის ინსტიტუტის“ და სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ურთიერთობა, ან მათი პარალელური უფლებამოსილებები, როგორც თავნებობის ნიმუში, ცალკე თემაა. აქ მხოლოდ იმის ხაზგასმა გვინდა, რომ საჯარო სექტორში აუდიტორული მომსახურების უფლება აქვს მხოლოდ სსიპ „საჯარო აუდიტის ინსტიტუტს“. აღნიშნულიდან ნათლად ჩანს, რომ საჯარო სექტორში აუდიტის და აუდიტორული მომსახურების ჩატარება დამოუკიდებელ (სხვა) აუდიტორულ კომპანიებს შეეზღუდათ და ბაზრის ეს ნაწილი მთლიანად სახელმწიფო აუდიტის ინტერესებში მოექცა;

- გადასახადის გადამხდელებთან შემოსავლებისა და ხარჯების, შესაბამისად, გადასახადების გაანგარიშებებისა და გადახდის შემოწმებას ახორციელებს შემოსავლების სამსახური. რატომღაც ამ პროცესმა აუდიტის სახელწოდება მიიღო. გადამხდელს ეძლევა არჩევანის უფლება და საგადასახადო შემოწმების (ალტერნატიული აუდიტის) ჩატარება ანდოს საგადასახადო ორგანოს ან შეუძლია მოიწვიოს სხვა უფლებამოსილი პირი. აღნიშნულ სფეროში აუდიტის ჩატარება და აუდიტის განმახორციელებელ პირთა შერჩევა რეგულირდება საქართველოს ფინანსთა მინისტრის ბრძანებებით. ალტერნატიული აუდიტის განმახორციელებელ პირის სტატუსის მინიჭებისთვის არ მოითხოვება აუდიტორის კვალიფიკაცია ან სერთიფიკატი. ალტერნატიული აუდიტის განმახორციელებელ პირთა რეესტრს აწარმოებს შემოსავლების სამსახური. ალტერნატიული აუდიტის ჩატარებაზე უფლებამოსილი პირები პირობითან დაყოფილია სამ კატეგორიად: **A, B და C**.

A კატეგორიის ჩამონათვალში უპირობოდ ჩაირთო დიდი ოთხეულის და საერთაშორისო ქსელის აუდიტორული კომპანიები, აგრეთვე განსაკუთრებული გავლენის ხანძლივი პრაქტიკის მქონე თუ ახლად აღმოცენებული მეწარმე სუბიექტი.

B კატეგორია დაკომპლექტდა ნაკლებად ცნობილი აუდიტორული კომპანიებისგან, ხოლო **C** კატეგორიის ჩამონათვალში მხოლოდ ფიზიკური პირები არიან, რომელთა ნაწილს აუდიტური საქმიანობის პრაქტიკა თუ შესაბამისი კვალიფიკაცია არც ქონდა.

გადამხდელს, რომელსაც წლიური ბრუნვა აქვს 300000 ლარამდე, შეუძლია აირჩიოს **C** კატეგორიის ჩამონათვალში ჩართული პირი. 300000-მდე ბრუნვის მქონე გადამხდელი უფლებამოსილია ხელშეკრულება გააფორმოს **B** კატეგორიის ჩამონათვალში

აღრიცხვა და აუდიტი

ჩართულ პირთან, ხოლო 3 მლნ. ლარის ბრუნვის ზევით გადამხდელი მხოლოდ A კატეგორიის უფლებამოსილ პირებს უნდა დაუკავშირდნენ. მომსახურების ღირებულება განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით, თუმცა A კატეგორიის ობიექტებისთვის ის ტრადიციულად მაღალია.

აღნიშნული ინიციატივა ორიენტირებულია ფისკალურ ეფექტზე და შედეგებიც განსაკუთრებულად შთამბეჭდავია, თუმცა, თავის არსით, „ალტერნატიული საგადასახადო აუდიტი“ მიზნულია საგადასახადო კანონმდებლობასთან და აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნები აქ არ ვრცელდება (სრულდება). ჩატარებული ალტერნატიული აუდიტის ხარისხის კონტროლს (მონიტორინგს) ახორციელებს შემოსავლების სამსახური ერთიანი კითხვარის შესაბამისად. ცალკეულ შემთხვევაში, კონტროლის განმახორციელებელი პირის კომპეტენცია (დასკვნები თუ წინადადებები) აუდიტის ჩამტარებელი პირის გამოცდილებაზე ბევრად დაბალია და პრაქტიკულად, პროცესს ხელოვნურად ართულებს (ქმნის სრულიად უშედეგო ბარიერებს).

ამდენად, კლასიკური გაგებით, ეს არ არის აუდიტი და არც აუდიტორული მომსახურება, თუმცა ამ მიმართულებითაც ინტერესთა ჯგუფი ჩამოყალიბებულია და ბაზარს შემოსავლების სამსახური აკონტროლებს;

- გაცილებით რთულ, არახელსყრელ და ფაქტობრივად უპერსპექტივო ვითარებაში აღმოჩნდნენ დამოუკიდებელი აუდიტორი კომპანიები და აუდიტორები, რომელთა გავლენის სფეროდ მოიაზრება მცირე და საშუალო ბიზნეს სუბიექტები. ამასთან, საყურადღებოა, რომ მცირე ბიზნესისა და საშუალო ბიზნესის კატეგორიებისთვის საწარმოთა მიკუთვნების შკალა, ევროპულ მიდგომებთან შედარებით, საქართველოში ბევრად დაბალია.

მოქმედი ბიზნესსტრუქტურების არასახარბიელო ეკონომიკური მდგომარეობის და დაბალი მოტივაციის გამო, მცირე და საშუალო მეწარმე სუბიექტებისთვის ფინანსური ანგარიშგება და აუდიტი არ არის მოთხოვნადი, მით უმეტეს შესრულების ხარისხი არ გამოირჩევა მაღალი მახასიათებლებით და შედეგობრივი თვალსაზრისით, მათზე გაღებული ხარჯის ექვივალენტსაც არ იძლევა. ამ კომპანიების სიფრთხილე და ძალისხმევა მთლიანად მიმართულია საგადასახადო რისკების ნეიტრალიზაციისკენ (რაც ცალსახად არ გულისხმობს საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენების აუცილებლობას და მათ დაცვას).

საქართველოში სავალდებულო აუდიტს ექვემდებარება აუდიტის ობიექტთა მხოლოდ 5-8 %. ამასთან, სავალდებულო აუდიტის ჩატარების უფლება ფაქტობრივად დასაკუთრებული აქვს დიდი ოთხეულის წარმომადგენლებსა და საერთაშორისო ქსელში ჩართული კომპანიების ნაწილს. ამდენად, ამ სფეროშიც ინტერესთა სფერო მკაფიოდ შემოსაზღვრულია.

აუდიტორთა ფართო წრისთვის რჩება მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელი სუბიექტები, რომელთაც საგადასახადო აღრიცხვის და იშვიათი შემთხვევის გარდა, აუდიტორი ან აუდიტის ჩატარება არაფერში ჭირდებათ. მათი მოთხოვნები უფრო აუდიტორულ მომსახურებაზე ორიენტირებული და აუდტორული ფირმები თუ დამოუკიდებელი აუდიტორები მხოლოდ ამ წყაროთი საზრდოობენ, რაც უმნიშვნელოა. შესაბამისად, აუდიტის პროფესიის მიმართ მოტივაცია ძლიერ დაბალია. მოქმედ აუდიტორებს შორის კი, დაუსაქმებლობის გამო, არაჯანსაღი დამოკიდებულება ჩამოყალიბდა.

გარდა აღნიშნულისა, განსაკუთრებით საყურადღებოა ბუღალტრთა და აუდიტორთა საკვალიფიკაციო სწავლების (პროფესიული მომზადების) მდგომარეობა. საქართველოში ბუღალტრთა და აუდიტორთა საკვალიფიკაციო სწავლება 1999 წლიდან მიმდინარეობს ASSA-ის სასწავლო პროგრამის მიხედვით. ინგლისური პროგრამის (საქართველოს) ცენტრი არის გლაზგოში და პროგრამაც მათი ინსტრუქციის შესაბამისად ხორციელდება. დადებით ასპექტებთან ერთად, ამ პროგრამის უარყოფითი მახასიათებელი ისაა, რომ სწავლების პროცესი ხანგრძლივია, ბევრ საგანს (წიგნს) მოიცავს და აღსაქმელადაც რთულია. სამწუხაროდ, არ არსებობს ალტერნატივა (გამარტივებული ვარიანტი), თუნდაც იმ კატეგორიისათვის, რომელთაც გააჩნიათ უმაღლესი პროფესიული განათლება, პრაქტიკული მუშაობის გამოცდილება, მოღვაწეობენ ამ სფეროში და ფლობენ აწ უკვე გაუქმებული საქართველოს პარლამენტთან არსებული აუდიტორული საბჭოს მერ გაცემულ სერთიფიკატებს (დაახლოებით 600 - 800 პირი). მათ ვადა რამდენიმე წელიწადში ეწურებათ და გაუჩნდებათ თავსატეხი. ამასთან, ასეთი სერთიფიკატის მფლობელ პირს და აუდიტორულ ფირმას, რომელსაც დაქირავებული ჰყავს ასეთი სერტიფიცირებული პირი, სავალდე-

ბულო აუდიტის ჩატარების უფლების არა აქვს (ანუ ისინი აუდიტსაც ვერ ჩატარებენ და მხოლოდ აუდიტორული მომსახურებით შეიძლება დაკავდნენ). ფაქტობრივად, მათ შეეზღუდათ საქმიანობის არეალი და დგანან აუცილებლობის წინაშე თავიდან გაიარონ სერთიფიცირების პროცესი.

სხვა ალტერნატიული პროგრამით სწავლების მოპოვების უფლება, გარკვეულ სირთულეებთან (ფინანსურ, ინტელექტურ თუ მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნასთან) არის დაკავშირებული.

ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა კი ისაა, რომ საქართველოში არ არსებობს ფუნქციურად და ორგანიზაციულად დამოუკიდებელი, ცენტრალიზებული ორგანო, რომელიც პასუხს აგებდეს შექმნილ ფაქტობრივ მდგომარეობაზე, ან ამ შედეგების ნეიტრალიზაციასა და მის შემდგომ პრევენციაზე.

საკუთრივ ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის როლზე არ შევჩერდებით, საქმიანი ადამიანებისთვის ის ისედაც ცნობილია. ფაქტია, რომ ამ მხრივ მდგომარეობა საგანგაშო და სავალალოა. ამიტომ განსახორციელებელია რადიკალური ღონისძიებები.

პირვეყოფილად, აუცილებელია:

- საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა საერთაშორისო ექსპერტების მონაწილეობით;

- შეიქმნას კომპეტენტური და სათანადო ფუნქციებით აღჭურვილი ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის მარეგულირებელი საზედამხებელო ორგანო, რომლის უფლებამოსილება გავრცელდება სახელმწიფო აუდიტის სამსახურზე, შემოსავლების სამსახურზეც აუდიტის განხორციელებაში და კერძო სექტორზეც;

- საზედამხებელო მარეგულირებელმა ორგანომ შეიმუშაოს შესაბამისი დებულება და განახორციე-

ლოს პროფესიულ ორგანიზაციათა აკრედიტაცია;

- საზედამხებელო ორგანომ აწარმოოს აუდიტორთა ერთიანი რეესტრი;

- ჩამოყალიბდეს აუდიტორთა და ბუღალტერთა განგრძობითი სწავლებისა და სერთიფიცირების გონივრული კონცეფცია;

- განისაზღვროს ხარისხის კონტროლის უზრუნველყოფის ერთიანი სისტემა და კრიტერიუმები;

- შემუშავდეს მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელი კომპანიებისთვის შესაბამისი საერთაშორისო სტანდარტების მიხედვით ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების წარმოების მოტივაცია და მისი პრაქტიკული რეალიზაციის პერსპექტივა;

- განსაკუთრებული ძალისხმევა უნდა მიიმართოს მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელი კომპანიებისთვის შესაბამისი საერთაშორისო სტანდარტების სწავლების, ბუღალტრებისა და აუდიტორების მომზადების, ინსტრუმენტებითა და თვალსაჩინო მასალით უზრუნველყოფის ღონისძიებებზე.

საკანონმდებლო დონეზე, სავალდებულო გახდეს ფინანსური ანგარიშგების გამოქვეყნება და მისი დამოწმება სერთიფიცირებული ბუღალტრის ხელმოწერით (ეს აამაღლებს აუდიტზე/აუდიტორებზე მოთხოვნას და პასუხისმგებლობას).

ცხადია, ღონისძიებათა წარმოდგენილი ჩამონათვალი არ არის საბოლოო და დასაშვებია კორექტივების შეტანა. ამასთან, დაკავშირებულია ადამიანური და მატერიალური რესურსების მობილიზაციასთან, რაც პროფესიული ორგანიზაციის შესაძლებლობებს აღემატება.

ვფიქრობთ, აქ უცხოელი კოლეგების გამოცდილება და დონორების მხარდაჭერა აუცილებელია.

WHO IS RESPONSIBLE FOR THE CURRENT LEVEL OF ACCOUNTING AND AUDIT DEVELOPMENT IN GEORGIA?

Iuri Papaskua, Prof. Dr., Chief Executive Officer
Giorgi Rusiashvili, Prof. Dr., Member of the Board
The Federation of Auditors, Accountants and Financial Managers of Georgia

SUMMARY

It's obvious that globalization and integration processes in the world are irrevocable. All countries need to adapt to its mechanisms pragmatically instead of objecting them. Also it's useless to deny this process from economics point of view. Contrary globalization processes may lead to many good things for the national states. However the wise management also implies that some side effects to be remedied and fixed as already known to the developed countries and no – wheel invention is needed.

This article in particular critically highlights the recent “achievements” in Georgia when from the acknowledged regulation of the Audit field, country stepped significantly back towards so – called self-regulation of Audit sector and presented this transformation to the Western society as achievement, as its advertised and publicized, when its not as leading to very damaging processes in the country. However this is very much overlooked both in practical and scientific scale.

მკითხველთა საყურადღებოდ!

„ბუღალტრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“ საქართველოს კანონი კვლავ ყურადღების ცენტრშია. მის მიმართ საქართველოს პროფესიული ორგანიზაციები და დარგის სპეციალისტები მკვეთრად ნეგატიური დამოკიდებულებას გამოხატავენ. ამ მხრივ, ქართველი კოლეგების შეხედულებებს იზიარებს საქვეყნოდ ცნობილი არაერთი უცხოელი ექსპერტი. მათ შორის, **ფაიეტევილის სახელმწიფო უნივერსიტეტის (აშშ) პროფესორი რობერტ ვ. მაკგი**. მას ქართველი მკითხველი უკვე იცნობს. უაღრესად საინტერესო და საყურადღებოა მისი შეფასებები. კანონთან დაკავშირებით, გთავაზობთ მის სტატიას, რომელიც შესრულდა ჩვენი თხოვნით.

A COMMENT ON THE ACCOUNTING AND AUDITING LAW OF GEORGIA

ABSTRACT

This article comments on the Accounting and Auditing Law of the Republic of Georgia.

INTRODUCTION

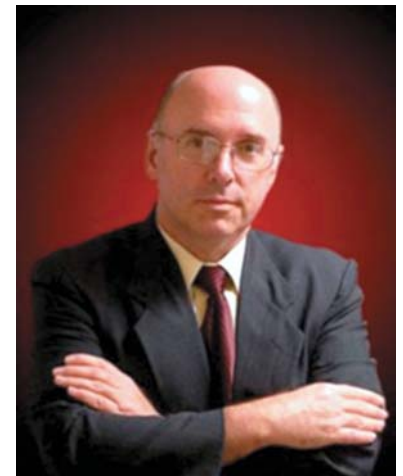
The Georgian law „On Accounting and Auditing Financial Statements“ was signed into law in 2012.¹ Some of its provisions became effective immediately, while others became effective in January 1, 2013. The law includes 17 Articles on a wide range of accounting and auditing topics.

The purpose of the present paper is not to dissect each Article, but rather to provide an overview and general comments from a Western perspective.

WHO MAKES THE RULES

There are two general approaches to the regulation of the accounting and auditing professions. One approach is to let the market regulate. The other approach is to have the government make the rules. In Georgia, like in many former Soviet republics, the government makes the rules,² in the sense that it has a law on accounting and auditing, although it recognizes International Financial Reporting Standards, which are promulgated by a private organization.³

There are perceived advantages and disadvantages of both approaches. Those who like a large degree of government control prefer government regulation of the accounting

Robert W. McGee
Fayetteville State University, USA

and auditing professions. Those who distrust government or who think the quality of government regulation is lower than that which the market could provide prefer the private sector to make the rules. One problem that is inherent in any government controlled system is that the rules and decisions are made based on political considerations rather than good economics. Sometimes this structure causes problems and sometimes it does not.

In the United States, the main accounting rule-making body is the Financial Accounting Standards Board, a private sector organization. However, the Securities and Exchange Commission, a federal government entity, provides oversight. Government involvement in the U.S. accounting and auditing

1 The legislation was signed by Mikheil Saakashvili, the President of Georgia, on June 29, 2012. №6598-RS.

2 Article 1.

3 Article 3.

professions has increased since 2002, and some studies and commentators have concluded that this shift toward increased government control has reduced the quality and increased the cost of accounting disclosure. One reason for this decline in quality has been attributed to the fact that the people who make the rules (politicians and government bureaucrats) do not have an adequate background in accounting and auditing. In the U.S. case, the people in the government sector tend to be lawyers rather than accountants, and they have an agenda that is political rather than economic.

SOVEREIGNTY PROBLEMS

One provision of the law that I found more than a little disturbing was the provision that defines „Accredited Professional Organization“¹ as an organization that is a full member of the International Federation of Accountants (IFAC) or an organization that has been recognized by IFAC.² The IFAC is a private sector organization headquartered in New York. As of this writing it has 179 members and associates in 130 countries and claims to represent 2.5 million accountants.

Although the IFAC is generally regarded as a reputable organization, ceding power to some international organization means that the government of Georgia has partially abdicated its responsibility to regulate the accounting and auditing profession in Georgia because it has ceded power to an international organization located in New York. In effect, the IFAC chooses who shall be an Accredited Professional Organization in Georgia and who shall not.

This delegation of authority to a non-Georgian organization has additional effects on the Georgian accounting profession. For example, the law defines „auditor“ as a „certified person, who is a member of Accredited Professional Organization.“³ On the surface, this definition does not present any problems. However, the law gives the Georgian Federation of Professional Accountants and Auditors (GFPA), being the Professional Organization which is full member of IFAC, a non-Georgian organization, exclusivity rights of rendering audit services via its members, as „auditor,, shall be „a member of Accredited Professional Organization“ and the authority to determine which organizations are Accredited Professional Organizations is left to IFAC.

Other aspects of the Georgian accounting and auditing professions are also affected by this delegation of authority. In order to qualify as an audit firm,⁴ the firm must be a member of an Accredited Professional Organization, and it is up to IFAC to determine which Georgian organizations are Accredited Professional Organizations. A „certified person“⁵ must be „a natural person who is recognized as a Certified Professional Accountant by the Accredited Professional Organization and who can prove its qualification in accordance with the con-

tinuous education standard set by the Accredited Professional Organization.“ Again, the IFAC indirectly controls who can be a certified person in Georgia. Professional certification standards are also determined indirectly by the IFAC,⁶ as are the continuing education requirements.⁷

The accounting standards for non-entrepreneurial entities are set by an Accredited Professional Organization,⁸ and IFAC determines which organization(s) shall be accredited.

Another interesting anomaly I came across while reading the law is the monopoly on the Georgian translation of the IFRS and IFRS for SMEs the law gives to the Accredited Professional Organization.⁹ In many European and North American countries, publishing companies are free to publish their own translations of laws and regulations without government prohibitions or restrictions.

The law also requires that only the Accredited Professional Organization’s translation be used by Georgian practitioners.¹⁰ While such a requirement might seem reasonable on the surface, problems can result. For example, when the first Russian translation of the International Accounting Standards was published in 1999, the Russian translation left out the word “not” in one paragraph.¹¹ Practitioners who applied that paragraph necessarily applied it incorrectly, and, unless they were able to read the official English language version of the rules, they were probably unaware that the official Russian translation was incorrect.

If the official Georgian translation is incorrect in spots, then Georgian practitioners are likely to face the same prob-

6 Article 2p.

7 Article 2q.

8 Article 3.9.

9 Article 3.10. The law also gives this organization a monopoly on the translation of the International Standards on Auditing into the Georgian language. Article 5.5 & 5.7.

10 Article 3.12.

11 I learned this bit of information while serving as a consultant to the United States Agency for International Development in Armenia. The translation team I hired to translate the International Accounting Standards into Armenian pointed out to me that the Russian translation was different than the English language original in several places, including the place where the word “not” was left out. If the Georgian law requires practitioners to use only the „official“ Georgian translation, problems could result if that translation contains errors. This problem could be eliminated if the law recognized the IASB English language version to be the definitive version. For more on the Armenian case, see Robert W. McGee, *The Problem of Implementing International Accounting Standards: A Case Study of Armenia*, *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy* 2(1): 38-41 (1999), reprinted at <http://ssrn.com/abstract=251476>. Also see Robert W. McGee, *Accounting Reform in Armenia* (September 2005). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=813385> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.813385>. For a case study of accounting reform in Russia, see Robert W. McGee and Galina Preobragenskaya, *Problems of Implementing International Accounting Standards in a Transition Economy: A Case Study of Russia*. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=459363>.

1 Article 2r.
2 The IFAC website is www.ifac.org.
3 Article 2g.
4 Article 2h.
5 Article 2j.

lem. If other entities are free to publish their own translations, competition would be introduced into the system, and quality tends to improve whenever competition is present.

Another point I might make is that the International Accounting Standards Board (IASB) has a rule that states that the English version of the IFRS standards is the definitive text. The Georgian law states that practitioners may only use the official Georgian translation,¹ which would seemingly violate the IASB's directive.

Article 6 precludes individuals or entities who are not members of the Accredited Professional Organization from conducting statutory audits. If a similar rule were adopted in the United States, the result would be outrage and lawsuits. The American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) is the largest accounting association in the United States, yet many certified public accountants choose not to be members, often because of the perception that the AICPA does not serve their interests. The Georgian law forces otherwise unwilling auditors to become members of an organization as a condition of earning a living. They are not able to exercise their right to protest by withholding their membership and approval of an organization with which they may disapprove.

CODE OF ETHICS

Adopting codes of ethics seems to be a popular pastime for various professional organizations. Doing so projects an image to the general public that the organization is concerned with ethical behavior. However, a review of some professional ethical codes has revealed that sometimes codes of ethics can be used to protect the professional organization at the expense of the general public. Several prior versions of the American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) Code of Professional Conduct, for example, have advocated so-called ethical practices that actually were not in the public interest. Some provisions prohibited competition, advertising and solicitation, which served to protect the large and well-established firms from competition from the newer and smaller firms. Such practices serve to protect the public from lower costs and higher quality services, as has been pointed out elsewhere.²

A prior version of the IFAC Code of Ethics also placed restrictions on truthful advertising, which not only served to protect the established firms, but also violated the rights of free speech and free press of anyone who wanted to advertise.³ The IFAC has made several revisions to its Code of Ethics in

recent years. The present version is 179 pages long.⁴ I have not checked to see whether any provisions of its current version would prohibit ethical conduct or require unethical conduct, but anyone who is interested can download the Code for free.

The reason I mention codes of ethics is because the Georgian law⁵ requires auditors and audit firms to comply with the IFAC Code of Ethics. I have several problems with this provision of the law. For one, it would force otherwise ethical auditors and audit firms to engage in unethical conduct if some provisions of the IFAC Code of Ethics are unethical, which has been the case in the past. Another problem I find with this provision is that some provisions of the IFAC Code of Ethics may not be appropriate for Georgia. Each country has its own culture, moral attitudes and set of legal rules. Giving up sovereignty to some group of accountants and auditors based in New York may not be a good idea, even if the intent is pure. Ethics and morality is inherently an individual decision. Forcing auditors to comply with someone else's set of ethical principles just doesn't seem right. Prohibiting someone from practicing his profession for noncompliance with a set of ethical rules that may seem inappropriate constitutes an abuse of power. No government should have the authority to dictate morality or ethics – at least not until government officials can show good example by being ethical and moral themselves.

If the accountants and auditors of Georgia want to have an official code of ethics, they should adopt their own code, and not be the puppets of some far-off organization that may have different views and a different agenda. Perhaps the code they adopt would be identical or nearly identical to the present IFAC Code, but even if that would be the case, the law should not dictate that Georgian accountants and auditors must adopt some foreign ethics code.

CONCLUDING COMMENTS

It may seem like I have been overly critical of the Georgian law. That was not my intent. As I read through it, a few of its provisions bothered me because of the reasons stated above. The intent of the law is good. Practitioners need some structure and guidance. This structure and guidance can be obtained through the private sector (the market) or the public sector (government). There is no need to reinvent the wheel, especially when it comes to accounting and auditing. However, one must be hesitant to blindly adopt rules that were made by others, even when those rules are pretty good overall. Care must be taken not to create monopolies or to adopt rules that prohibit individuals from earning a living, or that force individuals to act unethically as a condition of continued employment.

1 Article 3.12.

2 Robert W. McGee, Codes of Ethics Can Be Unethical, *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy*, Vol. 1, No. 2 (Spring 1998), 269-275. Reprinted at <http://ssrn.com/abstract=2423038>.

3 Robert W. McGee, Advertising and Solicitation: Some Ethical Problems with the IFAC Code of Ethics, *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy*, Vol. 1, No. 2 (Spring 1998), 286-294. Reprinted at <http://ssrn.com/abstract=2423036>.

4 IFAC, *Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants*, 2013 edition, New York: International Federation of Accountants. <http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/2013-IESBA-Handbook.pdf>

5 Article 9.

შენიშვნები საქართველოს კანონზე „ბუღალტრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“

რობერტ ვ. მაკვი

პროფესორი, ფაიეტევილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აშშ

რ ე ზ ი უ მ ე

სტატია ეძღვნება საქართველოს კანონს „ბუღალტრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ“ (№6598-რს, ხელმოწერილ იქნა საქართველოს პრეზიდენტის მიერ 2012 წლის 29 ივნისს, კანონის ზოგიერთი მუხლი ძალაში შევიდა გამოქვეყნებისთანავე, ნაწილი კი - 2013 წლის 1 იანვრიდან. მოიცავს სულ 17 მუხლს და ეხება ბუღალტრული აღრიცხვის და აუდიტის სფეროს ფართო საკითხებს).

სტატიის მიზანია არა კანონის მუხლობრივი განხილვა, არამედ მისი მიმოხილვა და დასავლური გამოცდილებიდან გამომდინარე, ზოგადი ხასიათის შენიშვნების შეთავაზება. მიმოხილვაში ყველაზე კრიტიკულად აღქმულია კანონის ის მუხლი, რომლის თანახმად, მხოლოდ IFAC-ის სრული წევრი პროფესიული ორგანიზაცია: საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაცია (ბაფ-ი), ფლობს აუდიტის ჩატარების ექსკლუზიურ უფლებას საკუთარი წევრების მეშვეობით, რადგან კანონის მიხედვით „აუდიტორი“ არის „აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაციის“ წევრი, აკრედიტებულად კი ავტომატურად ითვლება „ორგანიზაცია, რომელიც არის ან IFAC -ის სრული წევრი ან აღიარებულია IFAC-ის მიერ“. თუ ვინ უნდა იყოს აკრედიტებული და ვინ არა, დამოკიდებულია IFAC-ზე, რომელიც არ წარმოადგენს საქართველოს ორგანიზაციას.

„შესაძლებელია ჩვენი დამოკიდებულება მკვეთრად კრიტიკული იყოს აღნიშნული კანონის მიმართ, თუმცა ეს არ იყო ჩვენი განზრახვა. კანონის შესწავლამ და განსაკუთრებით მისმა ზოგიერთმა მუხლმა ჩვენ რეალურად ძლიერი არასერიოზულობის შთაბეჭდილება დაგვიტოვა სხვადასხვა გარემოებიდან გამომდინარე“ - აღნიშნავს ავტორი.

ეჭვგარეშეა, რომ კანონის მიზანი კეთილშობილურია: პრაქტიკის განმახორციელებელ საზოგადოებას საქართველოში ესაჭიროება გარკვეული სტრუქტურის და გაიდლაინები. აღნიშნული სტრუქტურა და სახელმძღვანელო მასალები შეიძლება შემუშავებულ იქნეს ან კერძო სექტორის (ბაზარი) მონაწილეობით ან საზოგადოებრივი სექტორის (მთავრობა) ჩარევით. თუმცა არაა საჭირო ახალი „ბორბალის“ გამოგონება იმ სფეროებში, სადაც არსებობს ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში დამკვიდრებული პრაქტიკა, განსაკუთრებით როდესაც საკითხი ეხება აუდიტს და ბუღალტერიას. ასევე არაა სწორი სხვების მიერ შემუშავებული წესების ბრმად კოპირება, იმ შემთხვევაშიც კი თუ ეს კანონები სრულყოფილად მუშაობენ სხვა გარემოებაში.

მთავარია კანონის „ძალით“ და კანონის „ენით“ ხელოვნურად არ შეიქმნას მონოპოლიები, რადგან ბაზარი ზოგადად არ ქმნის მონოპოლიას, არამედ კანონები ქმნიან მას. განსაკუთრებით ეს საშიში ხდება, როდესაც იქმნება მონოპოლიური სიტუაცია, ან იქმნება ისეთი კანონები, რომელთა შედეგია ფიზიკური და იურიდიული პირების ბიზნესიდან განდევნა და მათთვის საქმიანობის განხორციელებაში ხელოვნურად ხელის შეშლა შემოსავლის მიღების შეზღუდვით და გრძელვადიანი უმუშევრობის პირობების შექმნის საფუძველზე არაეთიკური გარემოს დამკვიდრების პროვოცირება.

THE CURRENT LEVEL OF ACCOUNTING AND AUDIT DEVELOPMENT IN GEORGIA

The Federation of Auditors, Accountants and Financial Managers of Georgians oriented towards improvement of applicability of international financial reporting standards and international standards of audit in the field of Small and Medium Enterprises and consequently on provision of support of professional interests in these fields. The Federation as well as country is moving towards integration into the European structures and with full adequacy realize the necessity of sharing the best practices in Accounting and Audit field which exists in European and in the World experience.

When we talk about development and reforms in post-soviet states in the field of application of international standards of financial reporting and audit we need to touch the problems which jeopardize this process. Its obvious that in many countries the problems are the same and this is common for us.

Unfortunately, in this regards in Georgia the situation is not perfect. Mainly this is caused by the unjust regulations done so far. From the legislative perspectives the accounting in the private sector is regulated on self-regulation principles since 1999, and in audit – since 2013. This became the issue of the recent debates among the professional organizations. The diffence in points of view is caused also by the existing norms of professional organization accreditation, two level system of audit registry, and other provisions of the Law of Georgia on Accounting and Auditing of Financial Statements.

The existing economic and motivation level of business structures in Georgia induces that accounting and audit according to International Standards of Audit and Financial Reporting is not demanded and also as usual the costs of IFRS for SMEs applicability in Small and Medium companies in Georgia is higher than forecasted income from the establishing relevant quality control in the company necessary for application of IFRS for SMEs. More impact and care is given towards avoidance of taxation risks (which definitely does not stipulates application and obsrvance of international standards in financial reporting). Also in general the accounting and audit became the field of influence of the interests by different actors.

So called reforms induced the quasi-situation where there are separately, without any coordination the interests of i) the Ministry of Finance&the Revenue Service, ii) State Audit Organization, and iii) Professional Organizations of Accountants and Auditors working in the private sector. Actually, all three directions claim in their competence frameworks in all the areas of their regulation the financial reporting and audit to be conducted (done) according to international standards.

Currently in Georgia for the public legal entities the norms of accounting are adopted by the Ministry of Finance.

The State Audit Organization is performing audit of public

Iuri Papaskua,
Prof. Dr., Chief Executive Officer

Giorgi Rusiashvili,
Prof. Dr., Member of the Board

resources, audit of spending and usage of other material assets. Under this organization the Public Law Legal Entity “State Finances Institute” is established. The main functions of this institute are: education in the field of public audit, certification and mandatory continuous education of the public sector auditors, research and analytical, expertise and consulting, public sector audit services. The Institute is responsible on elaboration and appropriate implementation of quality control policy and procedures of public sector audit service. Interesting fact is that in the public sector the right of audit service have only auditors certified by the Public Finances Institute. From the mentioned facts its evident that the number of the public sector auditors is very restricted.

Audit of the incomes and expenses of the tax payers,

their taxes calculations and payments is done by the Revenue Service. The majority of the audit companies is now engaged in the so called alternative audit of tax inspection and this became one of the important part of gaining revenue from the audit service in Georgia. Selection of the tax inspection (audit) performing audit firm and the issues related to the quality control of taxation is regulated by the regulatory acts issued by the Minister of Finance. The mentioned initiative is oriented towards fiscal effect and the results are definitely worthmentioned, however in its sense taxation audit is linked with taxation legislation and so the International Standards are less observed. Therefore, in this direction as well we see the conflict of interests.

In Georgia the objects of the mandatory audit are about 5-8% of the total number of enterprises. Also, the right to conduct mandatory audit has the audit firm which is registered in the registry of auditors (by the end of the current year registration in the mentioned registry is not required, however here mainly are considered the international network member companies “Big Ten” and members of “Big Four”). Therefore in this field as well we see the conflict of interest from different bodies operating in the segment of audit and accounting.

Therefore for the majority of the auditors the only object of the audit is small and medium enterprises. Their motivation towards usage of the financial reporting international standards for SMEs is very low.

Despite the above mentioned, the special attention needs to be paid towards current situation of qualification trainings of the accountants and auditors (professional accreditation). In Georgia the qualification training of accountants and auditors is conducted since year 1999 according to ACCA teaching program managed from Glasgow, Great Britain. Alongside with positive aspects, the disadvantages of the program the is that the teaching process is longer in compare to other internationally recognized programs, the program consists of at least 14 papers and Ethics module and practically is not applicable in Georgia. Unfortunately there is no simplified alternative solution for those auditors and accountants who already possess post-graduate education level coupled with practical working experience. These are who work in the mentioned field and had obtained the accreditation certificates from the former regulatory body of Georgia – The Audit Council of Georgia at the Parliament of Georgia (the numbers of the certificates issued is about 600-800 persons). The validity of the issued certificates passes in few years and this is will be big headache for our colleagues.

Therefore we are in the process of establishing alternative teaching programs in Georgia, like CIMA, Chartered Institute of Management Accountants with 9 papers envisaged. But this is also related to some difficulties (like creation of material – technical basis).

In our point of view the measures which shall be conducted in the area of accounting and audit and which need to be subject of the further discussions, are as follows:

- First of all its needed the legislative basis to be improved with assistance of international experts;

- So to establish the accounting and audit regulatory oversight body equipped with full competency and relevant functions, and its competence shall be covering the State Audit Organization, Revenue Service, as well as Private Sector in full.

- The oversight body shall elaborate the respective Statutes and shall conduct the accreditation process of professional organizations

- The regulatory body shall maintain the entire register of auditors

- Shall be established continuous education and certification wise concept for Auditors and Accountants

- Shall be defined the quality control provision unified system and its criteria

- Shall be established the system of motivation of Small and Medium Enterprises to apply the International Standards of Financial Reporting and Accounting in the process of preparation of the Financial Statements and conducting book-keeping and the perspectives of its practical implementation

- The special attention shall be paid towards teaching auditors and accountants for Micro, Small and Medium Enterprises with relevant International Standards of Financial Reporting, their training in the area, their provision with materials and other tools required.

It's obvious that the list of the measures is not final and its possible to make corrections into it. Also this is linked with the mobilization of human and material resources, which is beyond of the capabilities of one small professional organization.

The Federation is engaged in World Bank's Centre for Financial Reporting Reform (Henri Fortin, Head of CFRR) i) Accounting and Auditing Standards Community of Practice (A & A CoP) for Differentiated financial reporting requirements: EU acquiscommunaire and international good practices: EU Directive 2013/34/EU from 26 June 2013 by EuP and EC and in ii) Accounting and Auditing Education Community of Practice (EDU CoP): Education for opportunity: Supporting Universities in Achieving Academic Excellence.

The Accounting and Auditing Standards Community of Practice (A&ACoP) has been developed to support STAREP countries address issues relating to accounting and auditing standards, including alignment with EU and international standards. The A&ACoP will help participants understand the main issues and share information on achieving a framework for accounting and auditing that meets EU compatible international standards and good practices, including the specific reporting needs of SMEs.

The A&ACoP meets for launch workshops to update the member professional federations from the STAREP countries on key concepts of the acquiscommunaire in the area of corporate-sector accounting and financial reporting and the principles that underpin it; focus on identifying common challenges participating countries face and agree on the future priorities and activities for the A&ACoP.

As many countries move towards the adoption of international and regional standards in accounting and auditing there is a need to ensure high quality, relevant education both for

პირისხვა და უინანსური ანგარიშგება

those entering the profession and for ongoing professional development throughout their career.

The World Bank’s new Accounting and Auditing Education Community of Practice (EduCoP) brings together those involved in delivering accounting and audit education in STAREP partner countries to share best practice and create new knowledge. The EduCoP meets for a launch workshop to focus on the role of Universities in providing high-quality initial professional development education. Discussions include potential partnerships, including aca-

ademic, quality assurance and financial support opportunities, and consideration of the value, importance and role of academic research and learning technologies in modern accountancy education.

We believe that its unique opportunity for us to attend such workshop in Accounting and Auditing Standards Community of Practice and to share experience with our colleagues in in the Countries of the Eastern Partnership (STAREP) which will bring further development of our professional organization.

PROGRAMS QUICK LINKS:

CFRR

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTCENFINREPREF/0,,contentMDK:21462724~pagePK:64168427~piPK:64168435~theSitePK:4152118,00.html>

STAREP

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTCENFINREPREF/0,,contentMDK:23468684~menuPK:9341867~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:4152118,00.html>

REPARIS

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTCENFINREPREF/0,,contentMDK:21568556~menuPK:7356122~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:4152118,00.html>

FRTAP

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTCENFINREPREF/0,,contentMDK:21927199~menuPK:7356126~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:4152118,00.html>

A&A ROSC

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTCENFINREPREF/0,,contentMDK:21569478~menuPK:7356128~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:4152118,00.html>

JERP

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTCENFINREPREF/0,,contentMDK:22740682~menuPK:7498350~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:4152118,00.html>

ბუღალტრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის განვითარების მდგომარეობა საქართველოში

იური პაპასქუა, პროფ. ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი, საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაციის აღმასრულებელი დირექტორი

გიორგი რუსიაშვილი, პროფ. ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაციის გამგეობის წევრი

რეზიუმე

რამდენად სწორია, რომ ორი სფერო (ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტი) ერთი კანონით რეგულირდება და ამ კანონმა გააუქმა სხვა (წინამორბედი კანონი) ყველა რეგულაცია, ამასთან, ორივე მიმართულება თვითრეგულირებაზე აგადაყვანილი?

რამდენად სრულად მოიცვა კანონმა ყველა საკითხი, რაც ამ დარგების ფუნქციონირებას და განვითარებას ეხება, ასევე, რა არ არის გათვალისწინებული მასში და აუცილებელია იყოს?

ხომ არ არის ამ კანონში ისეთი, რაც აქ არ უნდა იყოს. რაც მთავარია, რაც არის, ასე უნდა იყოს?;

არის თუ არა ეს კანონი მონოპოლიური და კორუფციული - ანუ ისეთი რაც მხოლოდ ერთ პირს უქმნის სასათბურე, კომფორტულ გარემოს?

რამდენად სწორია, რომ აუდიტორად მოიაზრება სერთიფიცირებული პროფესიონალი ბუღალტერი;

რამდენად სწორია პროფესიონალური ორგანიზაციის ავტომატური აკრედიტაციის ცნება და მით უმეტეს, IFAC-ის, ან მხოლოდ მისი რეგიონალური ორგანიზაციის წევრობის საკმარისობა აკრედიტაციისთვის (ანუ დაშვებულია, რომ შეიძლება სხვა არაფერი გაგაჩნდეს - ხარისხის კონტროლის სისტემა, განგრძობითი სწავლება, სერთიფიცირების ეფექტური გარემო და ა.შ. და მხოლოდ IFAC-ის წევრობის გამო მიიღო ყოველგვარი „სიკეთე“ და რატომ დგას IFAC ეროვნულ მარეგულირებელ ნორმაზე მაღლა)?

თუ უკეთესია საერთაშორისო ორგანიზაციებში წევრობა განიხილებოდეს როგორც ერთ-ერთი კრიტერიუმი?

ხომ არ აჯობებს, პროფესიული ორგანიზაციების აკრედიტაციის დებულება შეიმუშაოს კომპეტენტურმა ორგანომ და ამ კანონმა ის არ განიხილოს ან განსაზღვროს მხოლოდ, როგორც ტერმინი;

რატომ უნდა იყოს აუდიტორთა რეესტრი ორ დონიანი. ხომ უკეთესია ერთიანი რეესტრის არსებობა, რომელსაც გაუძღვება საზედამხედველო ორგანო, ხოლო სავალდებულო აუდიტის განმახორციელებელი პირებისთვის დაწესდეს გარკვეული ბარიერი?

რამდენად ეფექტურია კანონში შემოთავაზებული ხარისხის კონტროლის სისტემა?

რამდენად დასაშვებია თვითრეგულირება? საჭიროა თუ არა საზედამხედველო ორგანო? თუ საჭიროა, რას უნდა წარმოადგენდეს საზედამხედველო ორგანო? როგორი უნდა იყოს მისი დამოუკიდებლობი ხარისხი? სტრუქტურულად სად უნდა იყოს იგი გათვალისწინებული?

რამდენად სწორია, რომ სახელმწიფო აუდიტის სამსახური აუდიტის სფეროში ცალკე რეგულაციებს გამოსცემს, შემოსავლების სამსახური ატარებს ალტერნატიულ აუდიტს და ყველას აქვს პრეტენზია, რომ ისინი ატარებენ აუდიტს საერთაშორისო სტანდარტების მიხედვით? ხომ არ არის საჭირო სახელმწიფო აუდიტის, საგადასახადო აუდიტის, აუდიტორული კომპანიების აუდიტის წარმოების ერთი რეგულაციის ქვეშ მოქცევა?

სტატიაში სწორედ ეს საკითხებია წამოჭრილი და დასმულ კითხვებზე ნაწილობრივ პასუხი გაცემულია. შემოთავაზებულია ავტორთა კრიტიკული ხედვა შემდგომი ჯანსაღი დისკუსიისათვის „ბუღალტრული აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის“ საქართველოს კანონთან მიმართებაში.

THE FORMATION AND DETERRENCE OF ROGUE BUSINESS GROUPS

I develop an analysis of rogue behavior in business settings by analogy with gangs as these are more widely understood. Apparently irrational behavior in rogue settings can signal possession of skills of particular value to a group. Gangs form around traits that are useful to a subgroup, giving a gap between the characteristics of gang members and mainstream society or the parent organization. The comparison suggests that business gangs deserve no more sympathy than other gangs. Some policy responses for firms are investigated. One policy, offering amnesties to whistleblowers, requires caution as it can result in incentives for temporary membership of the gang.

Key words: Organization; Governance; Enron

Antony W. Dnes

The Graduate School, Northcentral University, Prescott Valley, Arizona, USA

INTRODUCTION

In this paper, I explore behavior within dysfunctional groups, which is “either illegal or morally unacceptable to the larger community” (Jones 1991), in terms of the exercise of human capital skills of value to the group. Such behavior is often seen as ultimately inexplicable (Levitt and Venkatesh 2000a and 2000b), or as the result of individual cognitive failure (Banaji, Bazerman & Chugh (2003). In a business setting, we are often surprised at seeing corporate officers being whisked off to prison as unusually respectable looking criminals: they cannot really be rotten-to-the-core wrongdoers, surely? Sometimes the business violations are of less-well-defined norms, as in conflicts of interests associated with the 2008 credit crunch or the Enron case (Moore, Tetlock & Bazerman, 2006; Fusaro & Miller, 2002). Straight forward deterrence analysis (Becker 1968) struggles to explain the persistence of dysfunctional groups because much behavior arises when deterrence appears to be very strong.

I explore an analogy between gangs and business dysfunctional groups as an exercise in developing a conceptual metaphor (Brown 2003, p.31) that draws attention to the indirect rational purpose behind dysfunctional behavior. A remarkable similarity can be seen between street gangs and the teams found at the center of recent failures in governance and ethics in business settings. To keep things manageable, I explore a metaphor based on the formation of street gangs, the members of which exhibit apparently irrational behaviors (Gilbert 2006; Venkatesh 2008), and then make comparisons with Enron-type cases. Team solidarity is not always a good thing: in a business setting, it would have been better for everyone if senior Enron employees had all been unredeemed individualists.

I argue that an increase in the fruitfulness of conceptual-

izing the formation of such groups is obtained by taking a more interdisciplinary approach, and integrating a little sociology, behavioral psychology, and new institutional economics (Williamson 2002; Alexander and Cohen 1996).

A truly fascinating aspect of rogue groups concerns individuals persisting with antisocial behavior in group settings when it is clear that the expected direct personal payoffs from such things are negative. Enron executives must have expected detection and intervention by criminal-justice authorities, which in due course happened exactly as one would have predicted, and yet something drove them to continue with their apparent folly. This observation is as problematic for general deterrence models (Becker 1968), because rogue behavior clearly continues in spite of apparently *overwhelming* deterrence variables. Psychology-based explanations of the toleration of bad behavior, such as the “slippery slopes” allowing gradual growth of toleration found in Gino & Bazerman’s (2009, p.710) experiments, do not lose linkages to deterrence theory: in any particular *frame*, some individuals are deterred. The implications of the analysis for a sensible approach to whistle blowing are discussed at the end of the paper.

GANGS AND DYSFUNCTION IN BUSINESS

There are costs and benefits of individuals’ trading in skills (human capital) that can determine the nature and size of any dysfunctional group. The apparently irrational ignoring of immediate deterrence variables may reflect the signaling of behavior linked to human capital. The recent specialist literature

(e.g., Levitt & Venkatesh 2000a & 2000b; Venkatesh 2008; Milhaupt & West 2000; Gambetti 1994; Sobel & Osobu 2006) tends to examine the organization of human resources within American drugs gangs and intra-gang leadership tournaments. I wish to show how formation of gangs can reflect signaling of investment in and possession of skills that, in particular, indicate a willingness to put the gang first. An analogy can then be made with members of business gangs, such as those practicing “cutting edge accountancy” (Coffee 2001) and pressing the limits of fraud at Enron headquarters, all of whom were, in a sense, *excessively* team as they ignored outside society. The key skills of value to the rogue business group could for example include an ability to manipulate information, possibly breaching a duty of fiduciary duty toward shareholders and employees, for the benefit of the subgroup by adopting tactics such as speaking the literal truth in a misleading way so as to breach a duty of candor. The following exchange reflects a rogue culture that the author observed recently within a public organization:

Q. “Are you paid for editing the XYZ journal for which we hire a full time editor to free you to carry out other duties?”

A. “Except to say you are mistaken, I have no comment to make.”

Assuming there is a substitute hired at public expense, A. appears to say there is nothing wrong, but in fact has said no such thing and merely refers to Q’s knowledge. Q may be satisfied by such an answer if he is a member of a more trusting wider society. Rogue groups in otherwise legitimate organizations may place unusual weight on abilities such as avoiding candor without apparently lying. Gang-specific human capital could take many forms including recklessness, ability to misrepresent, and bullying, but really these are just examples and the exact form of particularly valuable traits is an empirical question to be investigated in particular cases. The point is that rogue groups will typically value skills differently from wider society.

The *size* of a gang or rogue group is an issue. Gangs would grow without any limits if it were not for management problems that increase with size. In particular, costs of supervision may tempt a member to enjoy gang benefits, but also to make use of opportunities outside of the gang, such as those involving defecting to other gangs (business rivals) or whistle blowing to the criminal justice authorities. Venkatesh’s (2008) record of time spent with gangs shows bosses quelling the tendencies of foot soldiers to act outside of the gang. The interaction between outside and within-gang opportunities has implications for laws protecting whistle blowers. Increased outside opportunities for gang members after they reform may be problematic in tempting temporary gang membership followed by eventual disloyalty. Gang leaders may then be more selective in admitting members giving rise to a tougher gang. The possibility of unintended consequences following from interventions is worrying in the context of business gangs because it implies that the Enron problem may well not have

been entirely chilled by action against Enron former employees, but may well surface periodically elsewhere.

Gangs have some characteristics that seem to defy the normal limits on rational behavior. Examples of apparently irrational behavior for street gangs encompass such things as continuing to beat up a victim after the robbery is complete, or rushing recklessly at another gang to provoke a fight under poor odds of winning, or participating in binge drinking to a state of near death. Given the apparent irrationality of gang behavior, some commentators see it as reflecting unthinking socialization into a group, often reinforced by media culture. One finds analyses that identify a process of slipping into dysfunctional behavior rather than impetus for those processes (Gino & Bazerman, 2009).

Rogue business groups raise similar questions. Why would accountants push the limits knowing the underlying legal position indicated precisely the form of action eventually taken against Enron executives? Deterrence clearly failed. It is as though they picked a fight by rushing through the doors of a club in the heartland of a more powerful gang known as mainstream society. It is this sort of observation that leads criminologists, e.g. Akers (2000), to be skeptical of deterrence theories (Becker, 1968)

These observations are puzzling, but may be answered by the possibility that at least some of the behavior may be indirectly rational. In their analysis of aristocratic elites, Allen and Reed (2006) show that the rules of dueling evolved during the eighteenth century to provide a low-cost screening device assisting the emergence of a class of individuals possessed of high integrity upon whom reliance could be placed in forming a type of (monarchical) civil service. The rules of dueling screened for honesty, bravery and preservation of reputation. Obedience to a *group* norm emphasizing honor and bravery, under rules very carefully designed so as not to favor the skilled fighter, screened out those having character faults making them. Within the aristocratic group, behavior that would seem dangerous to outsiders contributed to identifying.

In a dysfunctional business team, the emphasis is on team cohesion. The whistle blower in the case of Enron was an accountant who saw that it was not in her interest to continue team participation (Fusaro and Miller 2002). For some time advisors, and auditors had resisted any incentives to betray Enron as financial reward depended on the continued existence of a firm many knew was not sound (Coffee 2001; Moore, Tetlock, Tanlu & Bazerman 2006). Deterrence of rogue behavior is not straightforward: people typically start to detach themselves long after a group has begun to show poor underlying performance relative to normal business.

ROGUE HUMAN CAPITAL INVESTMENTS

In a rogue-business setting, a pattern of adjusting skills, i.e. human capital investments, to highly localized objectives occurs, and recklessness may well be involved. Accountants in rogue firms make money within the organization by knowingly

distorting revenues and costs to the disadvantage of outsiders. They behave recklessly in the face of widely understood criminal sanctions. Penalties are often eventually applied by mainstream society just exactly as an informed observer would have predicted. Recklessness need not be at the heart of rogue business behavior though, as often the separation of the firm from widely held values creates an intra-organizational perception of being “above the law.” Where localized values trump those of wider society, we observe the cultivation of individual character traits that other members of the group can always rely on in putting group interests ahead of loyalty to mainstream society. Such cultivation is a form of human capital investment by the individual concerned.

Visible disregard of mainstream society is often a signal of loyalty to a separated group. Deschenes and Esbensen (1997) found gang members to be more impulsive, engaged in reckless behavior, and committed to their gang peers, compared with their allegiances to schools and parents. In a behavioral study following seminal work (Kahneman & Tversky 1979; Machlin 2004), Foreman-Peck and Moore (2010) found that individuals engaged in violent youth gangs showed marked preferences for risk taking, judged in terms of behavior such as hyperbolic discounting¹. In some settings, individuals may learn risk taking, or it may be that risk takers are drawn to the groups. The signaling of putting the group first is an important feature of many dysfunctional groups, even in cases where recklessness may not be the obvious kernel of the group behavior.

FORMATION OF A ROGUE BUSINESS GROUP

Individuals in the general population are born with different levels of relevant skills (human capital), measured against the whole spectrum of groups identifiable within society.² The skills may include the individual’s ability to contribute to a business group’s results through such behavior as shady accounting, non-candid representation, and so on, depending on exactly the type of group. An individual’s initial endowment of group-relevant human capital is best regarded as observable and augmentable by the individual, at a cost, by investing in acquiring relevant skills. In rogue-business settings we see individuals pushing the limits between sharp practice and illegality, and signaling with such things a culture of long hours on the job spent with the rogue group, and in extra-work socializing often of a group-focused type.

Individuals will be accepted as group members, or not, depending on whether they have a minimum level of required

1 Normal discounting applies compound interest rates as time moves forward. Hyperbolic discounting applies ever higher interest rates, going beyond compounding, the further one is into the future, and is thought to be consistent with prospect theory, which weighs losses heavily compared with numerically equivalent gains and implies that an individual prefers a gamble to an equivalent certain payoff.

2 This section is a less technical version of the analysis in Dnes and Garoupa, 2010.

human capital, typically set by a leader. It does no harm to think of the leader as an individual endowed at birth with a particularly high level of the required human capital: the worst, most reckless, individual (or whatever the exact characteristic is). For simplicity we rule out investment in skills ever resulting in a member overtaking the leader. The individual can act loyally, or enjoy benefits from membership but eventually betray the group.

The returns from a group’s activities tend to increase with its size. Members benefit from sharing in the total gains made by the group, but typically have different abilities to appropriate gains for the group and receive unequal shares of the proceeds. The leader can be regarded as the claimant of any residual gains after paying the members’ shares.

The leader needs to limit the size of the group bearing in mind loss of working power from reducing size and the difficulty of policing betrayal it grows larger. In practice, the group is defined by stating the level of skills (human capital) required to join. If a would-be member is born with relevant skills equal to or higher than the level set by the leader there is no need for investment and the person simply joins. If an individual is born with less than that level, but is not too far away from it, then he or she may well invest in increasing the required characteristics, providing it is cost effective to do so. Then there are individuals too far away from the cut off point, for whom investment is never cost effective, and who therefore remain in mainstream society. In trying to control rogue business groups, we need to concentrate on making investment unproductive for the middle group, either by setting penalties, or increasing benefits from legitimate activities.

The existence of a middle group, which starts below the level of relevant human capital, but invests to increase the level, implies there will be a separation between the characteristics of the gang members and the rest of the population. This gap is commonly observed: decent businesses do not ordinarily falsify returns. The gap reflects a separating equilibrium in the population: for some people it is way too costly to acquire the relevant skills, and they go into the mainstream, but, for others, investing in the skills necessary to signal commitment to the group is less costly, and so they are able to join. However, the gap may change over time as the costs and benefits of investment in gang-relevant skills change, a result that is consistent with so-called slippery-slope analysis (Gino & Bazerman 2009).

The leader needs to consider several effects when deciding whether to add members to the group. First, reducing the membership by increasing the required human capital implies more loss per member of the residual claimed by the leader (since members will be of higher quality and therefore will want more of the proceeds at the expense of the leader). Second, the reduction in membership implies fewer, albeit higher quality, foot soldiers to work for the group. Some disadvantage from expansion is needed to give a reasonably defined gang. One obvious cost is that of betrayal, which is much harder to police in a larger group. A little thought sug-

gests that increasing the required minimum level of human capital would be liked by the leader as it is a mechanism likely to increase commitment and deter betrayal – although just keeping numbers down will help that too.

Suppose the authorities (or the firm), wanted to increase betrayal within the group, and effectively offered an amnesty by increasing opportunities outside the group. There are three effects to consider. More individuals will be willing, ex ante, to invest in joining the group because outside opportunities after they cease gang activities will have increased. However, the leader is worse-off since the chances of betrayal have increased. Therefore, the leader will increase the required human capital to try and offset the higher likelihood of betrayal. On one hand, the leader will increase the level of required human capital, but on the other more individuals may still be willing to join. Therefore, increasing outside opportunities for gang members might have the counter-productive effect of inducing more individuals to join a gang.

We need to be careful about making membership of a dysfunctional business group more attractive, i.e. less temporarily worrying to would-be members, by increasing the value of outside activities that can be pursued after retirement from dysfunctional activities.

DISCUSSION

The likelihood of betrayal limits the inclusion of more members in a dysfunctional group. Investment in required skills is rational from an individual member's viewpoint, and increasing the required investment is important from the leader's viewpoint as a mechanism to deter betrayal.

In Enron-type rogue business settings, groups show similar behavioral traits to those evident in street gangs. The issue of betrayal has a very important implication because at the heart of improving ethical behavior in business is a focus on aligning team members' investments in human capital with what is useful in mainstream society: Better by far to see them training as tax accountants than as off-balance-sheet experts in earning's enhancement.

Consider the encouragement of whistle blowing. Increasing the welcome from mainstream society to defector from a rogue business group is equivalent to extending an amnesty to a gang member who gives himself up. A key issue is the timing of whistle blowing: ideally this needs to happen as early as possible. Allowing long-time benefits to accrue to membership and then giving a way out may encourage the persistence of the group and even additional recruitment into it.

Managers who are keen to prevent formation of rogue groups could create incentives for earlier whistle blowing,

to increase the benefits in normal relative to rogue periods of the whistle blower's life. Also, it could be useful to have a cut-off point, after which whistle blowing does not lead to decoupling of the whistle blower from the group in relation to possible sanctions. This cut off could be achieved by a policy requiring an assessment of whether the information supplied by the whistle blower made a material difference in revealing the rogue group. Public policy could also step up legal penalties for harassing whistleblowers.

Removing leaders is an approach to dealing with a known rogue group and has salience given the gaps likely to exist in the human-capital distribution associated with the rogue group. If, as was assumed for analytical purposes earlier in this paper, the leader of a rogue group is well separated from the rest of the membership, removal will decapitate the group and leave it rudderless. We need to worry much less about remaining members, who may then be unable to function as before.

Penalties can be used to deter membership of a rogue group. It is a matter of tailoring penalties to the characteristics of the individuals concerned. Relatively modest penalties can deter membership for those who remain relatively closer to the human capital characteristics of the surrounding society. A misguided egalitarian approach, often favored by human-resources departments in firms, would miss this point. Using ex-post penalties for being part of the rogue group could salvage otherwise useful employees.

It is important to recognize the many influences on individuals who end up in rogue business settings. Some types of behavior, such as outright contemplation of illegal activities for dysfunctional business groups, can have a rational purpose in enhancing and signaling the level of human capital owned by a group member. The individual is interested in revealing skills as the benefits of membership are participation in group outputs. Apparently irrational behavior has a strategic purpose for an individual deciding whether join a group.

Public and business policy can usefully focus on the two groups forming the dysfunctional group. The first has invested in developing relevant human capital, and the second was endowed with a high level of it. Both groups are deterred if the gains from belonging to the gang are reduced, either by sufficient increases in the expected value of punishment, or by careful manipulation of the benefits from betrayal (whistle blowing). It is essential to recognize that increases in the benefits of moving into mainstream society will tend to reduce gang membership, but can also induce changes in recruitment leading to gang members being particularly nasty examples of the genus. It seems that early defection is desirable and whistle blowers need real protection.

References

- Akers, R. (2000) *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*. Los Angeles: Roxbury
Allen, D.W. and C. G. Reed (2006). "The duel of honor: Screening for unobservable social capital". *American Law and Economics Review*, 8(1): 81-115.

Alexander, C.R. and Cohen, M.A. (1996). New evidence on the origin of corporate crime. *Managerial and Decision Economics*, 17: 421-435.

Becker, G. (1968) Crime and punishment: an economic analysis. *Journal of Political Economy*, 76: 169–217.

Brown, T. 2003. *Making Truth: Metaphor in Science*. Boston: Univ. Boston Press

Deschenes, E.P., and F. Esbensen (1997) Saints, delinquents, and gang members: differences in attitudes and behavior, in *The Modern Gang Reader*, edited by M.W. Klein, C.L. Maxson, and J. Miller. Los Angeles: Roxbury: 63-78.

Dnes, A.W., and N. Garoupa (2010) Behavior, Human Capital and the Formation of Gangs, *Kyklos*, 63: 517-29.

Foreman-Peck, J. and S.C. Moore (2010) Gratuitous violence and the rational offender model, *International Review of Law and Economics*, 30: 160-172.

Fusaro, P.C. and Miller, R.M. (2002) *What Went Wrong at Enron?* John Wiley & Sons, Hoboken, NJ.

Gambetta, D. (1994) Inscrutable markets. *Rationality and Society*, 6: 334–352.

Gilbert, F. (2006) *Yob Nation: The Truth About Britain's Yob Culture*. London: Portrait.

Jones, T.M. (1991) Ethical decision making by individuals in organizations: An issue contingent model. *Academy of Management Review*, 16: 366-395

Klein, M.W. (1995) *The American Street Gang*. New York, NY: Oxford University Press.

Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect theory. *Econometrica*, 47: 263-292

Levitt, S. and A. Venkatesh (2000a). An economic analysis of a drug-selling gang's finances. *Quarterly Journal of Economics*, 115(3): 755-789.

Levitt, S. and A. Venkatesh (2000b). Are we a family or a business? History and disjuncture in the urban American street gang. *Theory & Society*, 29: 427.

Machlin, H. (2004) The behavioral economics of violence. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1036: 325-335.

Milhaupt, C.J. and M.D. West (2000). The dark side of private ordering: An institutional and empirical analysis of organized crime. *University of Chicago Law Review*, 67: 41–98.

Moore, D.A., Tetlock, P.E., Tanlu, I. & Bazerman, M.H. (2006) Conflicts of interest and the case of auditor independence: Moral seduction and strategic issue cycling. *Academy of Management Review*, 31: 10-29

Schelling, T.C. (1980) *The Strategy of Conflict*, Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.

Sobel, R.S. & Osoba, B.J. (2006) Youth gangs as pseudo-governments: Implications for violent crime. (November 15, 2006). SSRN Working Paper available at: <http://ssrn.com/abstract=986363>

Thrasher, F.M. (1968) *The Gang: A Study of 1,313 Gangs in Chicago*, 3rd edition, Chicago: University of Chicago Press.

Venkatesh, P. (2008). *Gang Leader for a Day*. New York and London: Penguin.

Williamson, O.E. (2002). *The theory of the firm as governance structure: from choice to contract*?. *Journal of Economic Perspectives* 16 (3): 171–195.

თაღლითური ბიზნეს-დაჯგუფებების ფორმირება და მათი შეკავების კალაპი

ანტონი ვ. დნესი

ნორტცენტრალის უნივერსიტეტის უმაღლესი
სკოლა, პრესკოტის ველი, არიზონა, აშშ,

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია ბიზნესფორმაციებში თაღლითური ქცევის ბუნება კრიმინალურ დაჯგუფებებთან ანალოგიით. ეს უკანასკნელი უფრო კარგად არის შესწავლილი სამეცნიერო ლიტერატურაში. თაღლითურ ჯგუფებში ირაციონალური ქცევა იძლევა სიგნალს იმის თაობაზე, რომ იგი წარმოადგენს კონკრეტული ჯგუფისთვის ღირებულებით კატეგორიას. დანაშაულებრივი ჯგუფები იქმნება სუბ-დაჯგუფებისთვის განმასხვავებელი ნიშან-თვისების ირგვლივ, რომელიც სასარგებლოა დაჯგუფებისთვის, რაც გარკვეულ შეუსაბამობას აჩენს დანაშაულებრივი ჯგუფის წევრების პიროვნულ თვისებებს და ზოგადად სოციუმს ან მფლობელ ორგანიზაციას შორის. შედარება გვაჩვენებს, რომ ბიზნესთაღლითური ჯგუფები არანაკლებ ნეგატიურ დამოკიდებულებას იმსახურებს, ვიდრე სხვა ტიპის დანაშაულებრივი დაჯგუფებები. ბოლო დროს, დეტალური კვლევის საგანია განსხვავებული პოლიტიკის ზომები ფორმებთან მიმართებაში. კერძოდ, ერთ-ერთი პოლიტიკა, რომელიც სთავაზობს ამნისტიას ინფორმაციორებს, მოითხოვს უფრო მეტ სიფრთხილეს, რადგან მან შეიძლება დაასტიმულიროს კრიმინალურ დაჯგუფებებში დროებითი განწევრიანების მოტივაცია.

11415 Highridge Court Santa Rosa Valley
California 93012

Professor Dr Nikoloz Bakashvili

Chairman, Board of Auditors, Accountants and Financial Managers of Georgia;
0160 Tbilisi; April 30, 2014

Dear Professor Bakashvili:

Further to your letter of 12 April, I am honored to accept your offer to be an honorary member of the Federation and to join the Editorial Board. I look forward to a fruitful association.

Yours sincerely **Antony W. Dnes**

მნიშვნელოვანი მოვლენების ქრონიკა

სიამოვნებით გაუწყებთ, რომ ჟურნალთან თანამშრომლობას სულ უფრო მეტი საქვეყნოდ ცნობილი, ტიტულოვანი მეცნიერი, დარგის უზადლო მცოდნე და აღიარებული ექსპერტი თანხმდება, რაც მის მიმართ ინტერესის ზრდის და საერთაშორისო აღიარების მანიშნებელია. ამასთან, შესაბამისად მაღლდება გამომცემელთა პასუხისმგებლობა ჟურნალის კომპეტენტურობისა და ხარისხის მიმართ.

ამერიკელი პროფესორების: **რობერტ ვ. მაკგის** და **ვინსენტ რ. ჯონსონის** შემდეგ, სარედაქციო საბჭოში წევრობაზე ჩვენი წინადადება მიიღო ბრიტანელმა პროფესორმა **ანტონი ვ. დნესმა**, აზერბაიჯანის მილი მეჯლისის (ეროვნული საბჭოს) ეკონომიკური პოლიტიკის კომიტეტის თავმჯდომარემ აკადემიკოსმა **ზიიად სამედ-ზადემ** და აზერბაიჯანის აუდიტორთა პალატის თავმჯდომარემ, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა **ვახიდ ნაგრუზოვმა**.

აზერბაიჯანის აუდიტორთა პალატა გამოხატავს მზადყოფნას მხარი დაუჭიროს EFAA-ში ჩვენს გაწევრიანებას.

ცხადია, აღნიშნული უდიდესი სტიმულია პროფესიული საქმიანობის განვითარებისთვის, ასევე ჟურნალის ცნობადობის ამაღლებისთვის, მაგრამ უფრო მნიშვნელოვანი კი იმითაა, რომ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც **აზერბაიჯანის აუდიტორთა პალატასა და საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაციას** შორის ა/წლის 16 აპრილს ქ. ბაქოში ურთიერთთანამშრომლობის შესახებ ხელმოწერილი შეთანხმების პირველივე თვალსაჩინო შედეგი. დაიწყო და გაგრძელდება აუდიტური საქმიანობის სფეროში პრაქტიკის, საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის, პრობლემათა გადაჭრის გზების შესახებ გამოცდილების, მოსაზრებების, გაზიარება,

მნიშვნელოვანი ინფორმაციებს გაცვლა, სამუშაო და ოფიციალური შეხვედრები კონფერენციების, ფორუმების, სემინარების ფორმატში.

ასეთივე შეთანხმება გაფორმდა აგრეთვე **აზერბაიჯანის პროფესიონალ ფინანსურ მენეჯერთა ასოციაციასა და საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაციას** შორის და წარმატებული სტარტი აიღო თანამშრომლობამ.

მხარეების საერთო ძალისხმევა მოიცავს, როგორც ფინანსური მენეჯერების პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლების, განგრძობითი სწავლების და სერთიფიცირების მიმართულებებს, ასევე, ამ პროცესისთვის მხარეთა ბეჭდური ორგანოების, ჟურნალების: **„ფინანსისტი“** და **„ბიზნესი და კანონმდებლობა“**, ინფორმაციულ მხარდაჭერას.

საქართველოს და აზერბაიჯანელი კოლეგების შეხვედრა ორგანიზებული იყო და თანამშრომლობაზე შეთანხმების ცერემონია გახორციელდა ქ. ბაქოში 15-16 აპრილს ყოველწლიურ საერთაშორისო კონფერენციის ფარგლებში.

ბაქოში გამგზავრებამდე, **აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაციის** წარმომადგენლობა 2-3 აპრილს მონაწილეობას ღებულობდა კომინოვში მსოფლო ბანკის მიერ ორგანიზებულ ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის საერთაშორისო პრაქტიკის საზოგადოების შეკრებაზე, სადაც განიხილებოდა საკითხები მცირე და საშუალო საწარმოთათვის ფინანსური ანგარიშგების, აგრეთვე აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად წარმოების პერსპექტივაზე ევროპის პარლამენტისა და ევროპის კავშირის საბჭოს 2013 წლის 26 ივნისის დირექტივების ფონზე.

ურთიერთთანამშრომლობის და ხელშეწყობის შესა-

№3 მაისი 2014

ხებ შეთანხმებები გაფორმდა უკრაინის პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციასთან; რუსეთის ფედერაციის ბუღალტერ-ექსპერტების და ფინანსური რევიზორების გილდიასთან; მოლდოვეთის პროფესიონალ აუდიტორთა პალატასთან;

ასევე, პრინციპული შეთანხმება მიღწეულია და უახლოეს დღეებში ხელი მოეწერება უკრაინის აუდიტორთა პალატასთან, მოლდოვეთის ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაციასთან.

საყურადღებოა, რომ აღნიშნულ პროფესიულ ორგანიზაციებს გააჩნიათ იდენტური ხედვა ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტური საქმიანობის განვითარების, ინსტიტუციური მოწყობის და პერსპექტივის შესახებ. ისინი გამოხატავენ მზადყოფნას გააერთიანონ ძალისხმევა პრობლემების დასაძლევად და ითანამშრომლონ კოორდინირებულად ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტური საქმიანობის შემდგომი წინსვლისთვის.

ამონარიდი აზერბაიჯანის აუდიტორთა პალატის წერილიდან:

Состоялась презентация «Концепции развития аудиторской службы в Азербайджанской Республике»

14 апреля, 2014

Состоялась презентация «Концепции развития аудиторской службы в Азербайджанской Республике» 14 апреля, 2014 11 апреля в Палате аудиторов состоялась презентация «Концепции развития аудиторской службы в АР». На церемонии презентации, в которой приняли участие официальные лица государства и правительства, депутаты Милли Меджлиса, была доведена до внимания разработка и подготовка Палатой аудиторов «Концепции развития аудиторской службы в Азербайджанской Республике (2012—2020 годы)» в соответствии с пунктом 13.2 «Национального плана действий по борьбе с коррупцией на 2012—2015 годы», утвержденного Распоряжением Президента Азербайджана Ильхама Алиева от 5 сентября 2012 года. Была предоставлена информация о том, что основная цель концепции, подготовленной с учетом передового зарубежного опыта и рекомендаций международных финансовых структур в сфере аудита, заключается в определении направлений дальнейшего развития аудиторской службы в Азербайджане, развитии рынка аудиторской службы, признания в обществе значения профессии аудитора, более широкого использования аудита в обеспечении прозрачности в финансово-экономических отношениях и повышении ответственности аудиторов в борьбе с коррупцией, защите интересов пользователей аудиторской службы и улучшении регулирующей деятельности в этой сфере. Выступивший на церемонии презентации председатель комитета по

экономической политике Милли Меджлиса Зияд Самедзаде отметил, что после обретения независимости мы достигли связей экономической науки с реальной жизнью. З.Самедзаде отметил, что самое большое значение в проведении столь грандиозного мероприятия заключается в его полном соответствии с задачами, определенными главой нашего государства по развитию азербайджанского общества в целом. Он также говорил о динамичном развитии страны. Выступивший на мероприятии заведующий отделом политико-экономических вопросов службы государственного советника по политико-экономическим вопросам Азербайджанской Республики Маил Рагимов подчеркнул, что аудиторская служба в Азербайджане — ровесница нашей независимости. М.Рагимов говорил о важной работе, проделанной по укреплению законодательной базы в этой сфере, отметил значение концепции. Выступивший с презентацией председатель Палаты аудиторов Азербайджанской Республики, доктор экономических наук, профессор Вахид Новрузов довел до внимания участников мероприятия основные положения «Концепции развития аудиторской службы в Азербайджанской Республике». Участники мероприятия отметили, что концепция развития аудиторской службы может сыграть важную роль в организации и урегулировании аудиторской службы в Азербайджане в соответствии с международными тенденциями, сфере обеспечения финансовой прозрачности и борьбы с коррупцией в нашей стране.

TORTIOUS INTERFERENCE WITH BUSINESS INTERESTS: AN AMERICAN PERSPECTIVE

A front-page article in the *New York Times* recently attracted the attention of lawyers and businesses because of the unusual story that it told.¹ The article reported that an ultra-wealthy hedge fund operator had engaged in transactions and activities which amounted to a billion dollar bet that he could ruin another company (Herbalife) and make money from doing so.

According to the article, the hedge fund operator’s conduct constituted an “extraordinary attempt to leverage the corridors of power-in Washington, state capitols and city halls - for his hedge fund’s profit after taking a \$1 billion financial position called a short, a bet that will pay off only if Herbalife’s stock drops.”²

To carry out his plan, the hedge fund operator convinced certain members of Congress to call for investigations in the legality of the business activities of Herbalife. A New York State senator, a Boston city councilmen, the majority leader of the Nevada Senate, and various elected officials in California were all persuaded to join the cause.

The hedge fund operator’s team organized protests, called news conferences, and instigated letter-writing campaigns. These efforts were allegedly intended to shake investors’ confidence in Herbalife and cause the price of its shares to fall.

The hedge fund operator purported to be concerned about Herbalife’s bad treatment of minorities, and he promised to give to charity any profits that he made from his campaign against Herbalife. However, the operator admitted that the investors in his hedge fund would be enriched if his plan succeeded. Thus, it seems clear that the operator would benefit indirectly. A former chairman of the federal Securities and Exchange Commission was quoted as saying that it looked as though the hedge fund operator was more interested in moving the price of Herbalife’s shares than in spreading the truth about its treatment of minorities.

From a legal perspective, the question is whether such efforts to harm another business are permissible. Under American law, the logical starting point for thinking about this issue is a body of legal principles called the law of “tortious interference.” In America, this part of tort law is almost entirely based on common law principles. Thus, the relevant rules are found not in codes but in the published decisions issued by courts in earlier cases.

The origins of American law on tortious interference can be traced back to *Lumley v. Gye*,³ a British lawsuit. In that case, decided in 1853, the Queen’s Bench held that that a competitor

Vincent R. Johnson

Professor of Law, St. Mary’s University, San Antonio, Texas, USA.
Member of the Editorial Board of Business and Law.

could be held liable for damages caused by his persuading an opera star to break her exclusive-engagement contract to sing only at the plaintiff’s opera house.

There are two branches to the American law of tortious interference. The first branch is called “tortious interference with contract.” The second branch is called “tortious interference with prospective advantage.”

The two causes of action for tortious interference are part of what is sometimes termed “advanced tort law.”⁴ While all American lawyers are well acquainted with basic tort principles,⁵ only a small percentage of those lawyers would be able to say much about the law of tortious interference. However, business lawyers are an exception. Claims for tortious interference are often asserted in litigation between American businesses.

In some instances, a successful tortious interference claim will result in an award of damages in the millions of dollars. Indeed, in a landmark case named *Texaco v. Pennzoil*,⁶ which was decided a generation ago, a court awarded the plaintiff what was then the largest tort judgment of all time, \$10.2 billion (as affirmed on appeal).

The American law governing liability for tortious interference is complex. Nevertheless, it is possible sketch some of

4 See Vincent R. Johnson, *Advanced Tort Law: A Problem Approach* (LexisNexis 2010) (Chapter 5 deals with tortious interference).

5 See Vincent R. Johnson, *Studies in American Tort Law* (Carolina Academic Press, 5th ed. 2013).

6 729 S.W.2d 768 (Tex. App. 1987). The case was ultimately settled for \$3 billion.

1 Michael S. Schmidt, Eric Lipton, and Alexandra Stevenson, *Hedge Fund Lobbies Hard to Back an Investment*, N.Y. Times, Mar. 10, 2014, at A1.

2 Id.

3 2 El. & Bl. 216 (1853).

the main features of this body of legal principles as it might apply to the Herbalife dispute. It is plausible, but far from certain, that the hedge fund operator's efforts to destroy Herbalife could subject the operator to liability under the law of tortious interference.

First, it is important to understand that the law of tortious interference is in flux. It also differs to some extent from one state to the next. Thirty-five years have passed since the relevant legal principles were clarified and simplified by the American Law Institute in the *Restatement (Second) of Torts*.¹ The relevant provisions of the *Restatement (Third) of Torts* have not yet been drafted.

Second, American law is clear that only intentional interference with business relationships is actionable. Merely negligent interference rarely gives rise to liability. The news reports related to the Herbalife controversy suggest that the hedge fund operator indeed intends to interfere with Herbalife's business interests. Therefore, it seems likely that Herbalife would be able to establish that the operator acted with the required degree of culpability. However, one difficulty might relate to whether the plaintiff would need to prove that the defendant intended to interfere with specific business relationships, rather than with business interests generally. Many cases have held that the defendant in a tortious interference action must have known of the particular contract that was disrupted. Other cases have applied to looser standard. It makes sense that intended widespread harm should be actionable, but most tortious interference cases have involved conduct much more narrowly focused than a generalized intent to ruin a corporation.

Third, it is easier to sue for tortious interference with contract than for tortious interference with prospective advantage. This makes sense because an economic interest that meets the requirements of the law of contracts undoubtedly deserves more protection than an interest involving only the hope that a contract would be reached. Thus, it would be easier for Herbalife to argue that, as a result of tortious interference, suppliers breached existing contracts with it to provide materials or services than to argue that it was harder for Herbalife to strike favorable deals with suppliers who were under no contractual obligation to provide goods or services.

Fourth, there is a distinction between complete disruption and mere "burdening." Assuming that other requirements are met, all states allow a plaintiff to sue for complete disruption of economic relations, such as when the defendant in a tortious interference action caused a party to a contract to breach the agreement or caused a prospective party to a contract not to enter into an agreement. In contrast, in cases involving mere "burdening," the performance or negotiation of a contract is made more difficult or expensive, but not disrupted entirely. For example, in the Herbalife dispute, Herbalife sought to defend its reputation by mobilizing an army of lobbyists. The amounts spent on that effort were an unwanted burden to Herbalife. While some American states allows plaintiffs to recover the costs of "burdening" in tortious interference

actions, others do not. In the latter group of states, only losses resulting from total disruption of a business relation are actionable.

Fifth, many states hold that interference with prospective advantage is actionable only if the defendant engaged in "independently tortious" conduct. Thus, something in the nature of violence, misrepresentation, or otherwise clearly unlawful conduct is required. Simply persuading another person not to enter into a contract with the plaintiff is not actionable.

Sixth, interference with business interests is actionable only if the interference is "improper" or, in other words, "unprivileged." This is a key issue in most cases and the analysis is often multi-dimensional. In many instances, it is necessary to refer to other areas of American law. For example, in the United States, there is a constitutional right to petition the government. In light of that fact, the actions of the hedge fund operator in contacting the public officials and encouraging them to investigate Herbalife might be privileged, and therefore not the basis for a tortious interference lawsuit. However, the Petition Clause of the United States Constitution does not grant absolute immunity to one who petitions the government. Rather, the guarantees of the Petition Clause are coextensive with those which have been articulated in First Amendment cases. Thus, statements that are made with knowledge of falsity or reckless disregard for the truth are not protected.² In contrast, true statements usually enjoy an absolute privilege.³

It is impossible to reduce the complex body of law governing the issue of whether interference was improper to a brief statement. The most that can be said is that in the usual case the relevant factors include "(a) the nature of the actor's conduct, (b) the actor's motive, (c) the interests of the other with which the actor's conduct interferes, (d) the interests sought to be advanced by the actor, (e) the social interests in protecting the freedom of action of the actor and the contractual interests of the other, (f) the proximity or remoteness of the actor's conduct to the interference, and (g) the relations between the parties."⁴

American tort law is complex and there are many aspects that could be improved. No other country would adopt all of the American rules on tortious interference "as is."⁵ Nevertheless, even as presently configured, the law of tortious interference performs an important role in regulating business competition. Wrongdoers are often held accountable for unwarranted interference with business interests.

2 Cf. *McDonald v. Smith*, 472 U.S. 479 (1985).

3 *Ventas, Inc. v. HCP, Inc.*, 647 F.3d 291 (6th Cir. 2011) (affirming a \$101 million compensatory damages judgment because the defendant failed to prove the statements that caused the interference were true).

4 *White Sands Group, L.L.C. v. PRS II, LLC*, 2009 Ala. LEXIS 201, *14 (Ala.) (quoting *Restatement (Second) of Torts* § 767 (1979)).

5 Cf. *Randall Peerenboom, Toward a Methodology for Successful Legal Transplants*, 1 *Chinese J. Comp. Law* 4 (2013).

1 See *Restatement (Second) of Torts* §§ 766-774B (1979).

ბიზნეს-ინტერესებით განპირობებული სამოქალაქო დავები: ამერიკული გამოცდილება

ვინსენტ რ. ჯონსონი, სამართლის პროფესორი,
სანტ-მარის უნივერსიტეტი, სან - ანტონიო, ტეხასი, აშშ;
ჟურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ სარედაქციო საბჭოს წევრი

რ ა ზ ი უ მ ა

ავტორი მოცემულ სტატიაში განიხილავს New York Times-ის პირველ გვერდებზე ახლახანს გამოქვეყნებული სტატიის ქეისს, რომელმაც მიიპყრო ადვოკატების და ბიზნესმენების ფართო საზოგადოების ყურადღება იმ დაუჯერებელი ისტორიის გამო, რომელსაც ის მოგვითხრობდა.

კერძოდ, სტატია ეხება ისტორიას, რომლის მიხედვით ამერიკის უმსხვილესი და უმდიდრესი ჰეჯირების ფონდი ჩაება 1 მილიარდ დოლარიან გარიგებასა და ამ გარიგებასთან დაკავშირებულ ქმედებებში, რომლებიც მიზნად ისახავდნენ მეორე კომპანიის (Herbalife) განადგურებას და ემსახურებოდნენ ამ გზით „ზღაპრული“ მოგების მიღებას.

ამ სტატიის მიხედვით, ჰეჯირების ფონდის ქმედება მოიცავდა „ექსტრაორდინალურ მცდელობას“, რომ საკუთარი ლობისტური შესაძლებლობების გამოყენებით ვაშინგტონსა, კაპიტოლიუმში და სხვაგან, მიეღო მოსალოდნელი მოგება 1 მილიარდ დოლარიანი ტრანსაქციიდან, რომელიც შედგებოდა Herbalife-ის აქციების გაყიდვიდან და რაც შესაძლებელი იქნებოდა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კომპანიის აქციების ფასი დაეცემოდა.

ამ გეგმის განსახორციელებლად, ჰეჯირების ფონდის მენეჯმენტმა დაარწმუნა კონგრესის რამდენიმე წევრი, რომ მოეთხოვათ Herbalife-ის ბიზნესის ლეგალურობის საკონგრესო მოკვლევის ინიცირება. ნიუ-იორკის სენატორი, ბოსტონის მერი, ნევადის სენატორი უმრავლესობის ლიდერები და სხვა ცნობილი პოლიტიკოსები ასევე ჩართული იყვნენ ამ სქემაში.

ჰეჯირების ფონდის მენეჯმენტმა ორგანიზება გაუკეთა შეკვეთილ პროტესტებს, მოიწვია საინფორმაციო პრეს-კონფერენციები და სათავეში ჩაუდგა წერილობითი პეტიციების კამპანიას Herbalife-ს საწინააღმდეგოდ.

ყველა ამ ქმედების უკან კი ინვესტორებში პანიკის დასადგურების მოტივაცია და შესაბამისად აქციების ფასების ვარდნის მცდელობა იდგა.

ჰეჯირების ფონდი ამ ქმედებებში თავს წარმოაჩენდა, როგორც დაინტერესებული მხარე, Herbalife-ის მხრიდან უმცირესობებთან ცუდი მოპყრობის ქცევის გამო და მისი დაპირება საზოგადოებისთვის იყო, რომ გადარიცხავდა საქველმოქმედო საზოგადოებებში ნებისმიერი სახის კომპენსაციას, რომელსაც მიიღებდა ამ კამპანიიდან, რომელიც Herbalife-ის საწინააღმდეგოდ იყო წარმართული. თუმცა, რაღაც ეტაპზე ჰეჯირების ფონდის მმართველობამ ასევე აღიარა, რომ მათი ინვესტორები მიიღებდნენ დიდ მოგებას იმ შემთხვევაში, თუ მათი გეგმა განხორციელდებოდა და შესაბამისად კომპანიის აქციის ფასი დავარდებოდა. ამდენად, ნათელია, რომ ჰეჯირების ფონდი ასევე იღებდა არაპირდაპირ სარგებელს ყოველივე ზემოთქმულიდან. ფასიანი ქაღალდების ფედერალური კომისიის ყოფილი თავმჯდომარის აზრით კი, ჰეჯირების ფონდი იმით უფრო იყო დაინტერესებული, რომ შეეცვალა Herbalife-ის აქციების ფასები, ვიდრე იმ ჭეშმარიტების დადგენით, თუ რეალურად როგორ ეპყრობა უმცირესობებს ეს კომპანია.

ავტორი ასკვნის, რომ თუმცა შეუძლებელია კანონის ნორმების შემჭიდროვება მოკლე თეზისებამდე იმის დასადგენად, იყო თუ არა არასათანადო ჩარევა. რაც შეიძლება ითქვას, ისაა, რომ ისეთ უცნაურ შემთხვევებში, როგორც აღნიშნული ქეისია, გასათვალისწინებელი ფაქტორები მოიცავს: (ა) მოთამაშეების ქცევის ბუნებას, (ბ) მოთამაშეების მოტივს, (გ) სხვების ინტერესებს, რომელთანაც მოთამაშეების ქცევა მოდის შეხებაში, (დ) მოთამაშეების მხრიდან ადვოკატირებულ ინტერესებს, (ე) მოთამაშის მოქმედების თავისუფლების დაცვის სოციალურ ინტერესებს და სხვების კონტრაქტულ ინტერესებს, (ვ) მოთამაშის ქცევის დაშორებას პოტენციური ჩარევის ობიექტიდან, და (ზ) მხარეებს შორის ურთიერთობას.

ამერიკული სამოქალაქო კანონმდებლობა მეტად რთული და კომპლექსური საგანია და არსებობს მრავალი ასპექტი, რა კუთხითაც შესაძლებელია მისი გამოსწორება. ფაქტია არც ერთი სხვა ქვეყანა არ გადაიღებს ამერიკული კანონმდებლობას და არ დანერგავს სამოქალაქო კოდექსს „თვალდახუჭული“, ამის მიუხედავად მიგვაჩნია, რომ ამერიკული კანონმდებლობის ნიუანსების ცოდნა და გათვალისწინება საჭირო ხდება, რადგან იმ შემთხვევაშიც კი თუ გავითვალისწინებთ, თუ როგორაა ის კონსტრუირებული დღეს, ამერიკული სამოქალაქო სამართალი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ბიზნესის კონკურენციული გარემოს რეგულირებაში აშშ-ში. სწორედ ამ კანონმდებლობითაა ხშირად განპირობებული, რომ არასამართლიანი კონკურენციის მოთამაშეები ხდებიან ანგარიშვალდებულებები საზოგადოების წინაშე საკუთარი ბიზნეს-ინტერესებით განპირობებული სამოქალაქო დავების გამო კანონით გათვალისწინებული ახსნა-განმარტებების მისაცემად.

Academic freedom at Georgian Universities

Prof. Dr. Giorgi Rusiashvili

Academic freedom

1. In the curriculum for each specialty, which shall be prepared by the relevant faculties of Universities, there shall be both mandatory and selective courses giving the respective amounts of credits to increase the competition between the subjects, which is not the case today;

2. The curriculum shall be prepared according to Bloom's taxonomy of learning domains to better allocate the courses in the curriculum depending on the year of teaching to reach the specific goals for each respective domain;

<http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/bloom.html>

3. The syllabus for these course which shall be prepared by the teachers shall contain the course skills and knowledge results' minimal pass level requirements;

4. There shall be different & selective tutors for each of the courses to increase the competition between the teachers and as based on it to increase the quality of the teaching;

5. Teaching and assessment shall be separated from each other, so this two functions of the learning process which are interlinked today in an "ugly" form shall end. So the students based on competitive process basis of selection of tutors to select those and only those teachers which better than others prepare their skills, knowledge and background to pass the minimal pass level requirement for the course as defined in clause (3), which will increase the quality of teaching;

6. There shall be the established the pass level examination to each course based on independent assessment not linked to the tutors, which shall be thus done as absolutely independent measurement of skill & knowledge obtained;

7. The tutor shall select the studying program based on its free opinion and choice but in order the students to pass the minimal pass level requirement based on the study and syllabus aims and purposes;

8. The text books for this purpose shall be translated in the language of instruction (Georgian, English or Russian etc) for tutors and students with the help of Universities;

9. There shall be private (for fee) and public (free of charge) universities, where for the entry to the private universities it will be enough the attestation exams only (what today is called 'saatestato gamocdebi' - meaning successful completion of the secondary school) and for the entry to the public universities it shall be necessary passing also of the entry level of national state exams (which is called today - ertiani erovnuli gamocdebi, which would mean the certification to enter studying at public Universities);

10. At the end both private and public Universities shall have the common level of assessment (state examination) as diplomas from both public and private Universities shall be inter-recognizable. For example at the level of master's degree these may be regulated by the one and the same standards for the master thesis assessment. Regarding the bachelors degree level there might be invented again some sort of the bachelors diploma thesis writing which will be used as a tool for the standardized graduation from both public and/or private Universities;

11. The universities shall have dormitories as required properly where boys and girls shall live together in student life. From other point the Bologna process also treats the students as adults (20+), but which is hardly a case in Georgian reality as the students are linked to families and are treated by all as 'children';

12. From the public universities, the tutors shall be sent for training abroad.

როგორ შევამსიროთ დანახულობის ეკონომიკური შედეგები

**„ყოველმან რომელმან ქმნეს ცოდვაჲ, მან უსჯულოებაჲ ცა ქმნეს და ცოდვა იგი არს უსჯულოებაჲ“
(1 ინ. 3, 4)**

„ბოროტება ბუნებას თან ახლავს, როგორც ჟანგი სპილენძს და ჭუჭყი სხეულს, მაგრამ არც სპილენძის ოსტატს შეუქმნია ჟანგი, არც მშობლებს - ჭუჭყი. ამგვარადვე, არც ღმერთს შეუქმნია ბოროტება. პირიქით, მისცა მან ადამიანს ცოდნაც და განსჯაც, რომ გაქცეოდა იგი ბოროტებას...“

(წმ. ანტონი დიდი)

აკაკი ბაკურაძე
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საზოგადოების ისტორიული განვითარების კვალდაკვალ „რელიგია“, როგორც ადამიანთა მოღვაწეობის უმნიშვნელოვანესი სფერო, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც შინაგანი და საიდუმლო სულიერი კავშირი ხილული და არახილური სამყაროს საწყისთან, შემოქმედთან – უფალთან. სხვაგვარად, იგი ადამიანთა უპირველესი დანიშნულების აღსრულების მოთხოვნის შესრულება (თანამყოფადობა ღმერთთან) და როგორც მსოფლმხედველობა - თავის თავში ჩაირთავს ადამიანის ცხოვრების წესისა და ღვთის მცნებების შესწავლებას (მათ შორის: ჭეშმარიტების, დოგმატების და ა.შ.), რომელიც დაეხმარება თითოეულ ადამიანს დაიმკვიდროს ღირსეული ადგილი იმავე საზოგადოებაში, პარალელურად ამზადებს საკუთარ თავს მომავალი, ზეციური ნეტარებისათვის.

აღარ დაობენ იმ ფაქტზე, რომ ქრისტიანული (მართლმადიდებლური) ეკლესია ადამიანური ბუნებით ღმერთკაცური „ორგანიზმი“ და თავისი არსებობით დაკავშირებულია მსოფლიოსთან (სამყარო, ბიბლ. - „სოფელი“) და როგორც „მიწიერი ორგანიზაცია“, მას შესწევს უნარი სულიერად გარდაქმნას, „ფერი უცვალოს“ და გაწმინდოს კიდევ იგი („სოფელი“).¹

შესაბამისად, რამდენადაც ჭეშმარიტად მოვიდა ღმერთკაცი იესო ქრისტე მსოფლიოს („სოფლის“) ცოდვის ტყვეობიდან გამოსახსნელად, იმდენადაა მისი ეკლესია მოწოდებული ემსახუროს მსოფლიოს მისივე გადასარჩენად, რამეთუ ესაა - შემოქმედი ღმერთისადმი (ინ. 1, 1-4) და ადამიანებისთვის მსახურების უწყვეტი

სწავლება.

ამიტომ, ეკლესია მოუწოდებს მის წევრებს, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების შენებაში მიიღონ მონაწილეობა იმ მომქმედი „წესების“ დაცვით, რომლებიც იქნება დაფუძნებული ქრისტიანული ეთიკის, ზნეობის და ა.შ. ნორმებზე.

ამდენად, ეკლესიის მთავარი ფუნქცია, ორიათასი წელია, ღვთისადმი მსახურებასთან ერთად, ადამიანთა სულების ხსნაა. ყოველივე ამას იგი აღწევს არა მხოლოდ ე.წ. ქადაგებებით, არამედ საზოგადოების სულიერი, მორალური და მატერიალური მდგომარეობის ამაღლებისკენ მიმართული საქმეებით, რომელიც მთლიანად დაფუძნებულია საყოველთაო სიყვარულის გავრცობაზე.

დღეს კიდევ უფრო აშკარაა და აუცილებელია გამოიკვეთოს იმ „წესების“ ერთობლიობა, რომელთა დაცვითაც შესაძლებელია საკუთარი კეთილდღეობის და ბედნიერების მიღწევა, „გახარება ორივე სოფელში“. რაც მთავარია, ეს „წესები“ არ უნდა გავიგოთ მხოლოდ, როგორც სახელმწიფოს მიერ მიღებული და აღიარებული სამართლებრივი ნორმებისა და კანონების ერთობლიობა (მათ შორის, საერთაშორისო), არამედ უნდა ეთანხმებოდეს ეკლესიის მიერ აღიარებულ „სჯულის კანონს“!

დღეს მთავარ პრობლემათა შორის გამორჩეულია **დანაშაულობა**. საზოგადოების მორწმუნე ნაწილი თვლის, რომ მისი შემცირებისთვის არსებობს რეალური გამოსავალი, რომლის მიხედვით, **დანაშაული არ უნდა იქნას გაგებული მხოლოდ როგორც პიროვნების, საზოგადოების, სახელმწიფოს და ა.შ. წინააღმდეგ „სისხლის სამართლის კოდექსით“ გათვალისწინებული მართლსა-**

1 www.vitebsk.orthodoxy.ru /Официальная страница Витебской епархии Белорусского экзархата РПЦ

წინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება, ან უმოქმედობა, არამედ როგორც საკუთარი თავის წინააღმდეგაც მიმართული ქმედება (უმოქმედობა), რომლის ჩადენით ზიანს აყენებს საკუთარ თავსაც „ცოდვით დაცემის, ან ჩადენის“ გამო (იშვიათი და განსაკუთრებული შემთხვევების გარდა). ამდენად, კონკრეტული სამართალდარღვევა არა მარტო დანაშაულია, არამედ ცოდვაცაა! ე.ი. ყოველი ასეთი ქმედება (უმოქმედება) ამასთან ღვთის მცნებების დარღვევაცაა!

დანაშაულის¹ თვისებრიობაში თუ ჩავრდმავდებით, დავინახავთ სხვა მხარესაც. კერძოდ, არის შემთხვევები, როცა ჩაფიქრებულია დანაშაული (არა „დანაშაულის მცდელობა“), მაგრამ არ იქნა მოყვანილი მოქმედებაში, რისთვისაც მოქმედი კანონმდებლობა დასჯას არ ითვალისწინებს, რამეთუ ის მხოლოდ გონებაშია. სამაგიეროდ, მან „სცოდა გულით“ და თუ არ მოინანია სინანულით „იდეაშივე ჩასახული“, მაშინ იგი რჩება მასში ცოდვის სახით და განიკითხება (დაისჯება) კიდევ მის გამო. მაშასადამე, ვინაიდან დანაშაული, ძირითადად, გონებაში იბადება, ამიტომ მისი „პრევენცია“ შესაძლებელია იდეაში ჩასახვისთანავე, თუ იქნება ინდივიდის (ჯგუფის) კეთილი ნება: სძლიო(ნ)ს გულისთქმას და არ განახორციელო(ნ)ს ის ქმედებით (უმოქმედობით) და სწორედ ასეთი ქცევისკენ მოუწოდებს ყველა ქრისტიანს ეკლესიის სწავლება!

გამოდის, რომ ქრისტიანული ცხოვრების წესების დაცვით ცხოვრება საზოგადოებაში დანაშაულობის² (დანაშაულის გავრცელების ხარისხი იზომება %₀-ში, რაც ნიშნავს თუ რამდენი ერთეული დანაშაული მოდის 1000 მოსახლეზე, ერთეული/1000კაცი) შემცირების გარანტიას, ანუ ადამიანთა ეკლესიური თანაცხოვრება დაგვაცილებს ბოროტებას და, შესაბამისად, ვიხსნით საკუთარ სულს ეკლესიის მიერ დადგენილი სამართლიანი სასჯელისგან (ჯოჯოხეთისგან).

ჩვენს ცხოვრებაში, ცოდვის დაცემით შემოსულმა ბოროტებამ თვისებრივად შეცვალა ადამიანი. მან დაკარგა მთავარი - უკვდავება და სრულყოფილება... და

1 ლათ. crimen.

2 ლათ. criminalitas. ნაშრომში ამ ცნების ქვემოთ იგულისხმება ის ცალკეული რეგისტრირებული დანაშაული, ანუ საზოგადოებისთვის საშიში ქმედება, რომელიც გამოვლენილია და აღრიცხვაზეა აყვანილი და გათვალისწინებულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით. ბუნებრივია, მხოლოდ გამოვლენილ დანაშაულთა გავრცელების ხარისხი არ არის სრულად იმ რისკის მატარებელი, რომელიც საზოგადოებისთვის საშიშია. კიდევ უფრო დიდი რისკის მატარებელია ლატენტური (ლათ. latens) ანუ დაფარული დანაშაულები, რადგან რიგ გარემოებათა გამო, ვერ ხერხდება ამ დანაშაულთა ჩამდენი პირების გამოვლენა და დასჯა, რაც განაპირობებს მათ გაძლიერებას და გავლენის საზღვრების გაფართოებას ამა თუ იმ სფეროებზე. გამოვლენილი დანაშაული არის სამართალდარღვევის ერთი სახე, რომლის მიხედვით იქნება ესა თუ ის მსჯელობა წარმოდგენილ ნაშრომში, რადგან მას არ აქვს პრეტენზია განიხილოს სამართლებრივი რისკის შემცველი ყველა ქმედების ეკონომიკური შედეგები.

ცოდვის მუდმივ ტყვეობაში აღმოჩნდა. შესაბამისად, თითოეული ჩვენგანი ცოდვილი და, შესაძლებელია, პოტენციური დამნაშავეც შეიძლება აღმოჩნდეს. რაც შეეხება ცოდვასა და ბოროტებას, ჩვენ ამ შემთხვევაში განვიხილავთ მათ როგორც თვისობრივად მსგავსს და „სინონიმურს“ დანაშაულთან, როგორც ღვთის ისე საზოგადოების წინაშე. პრობლემის ასეთი წარმოდგენა უფრო მოფენს ნათელს მის წინააღმდეგ ბრძოლის გზას, რომელიც ყველა სხვა შემთხვევაში ბუნდოვანია. რა გვადლავს ასეთი დარწმუნების საფუძველს? იგი ქრისტეს ეკლესიის სწავლებაშია!

თუ მივყვებით ეკლესიის სწავლებას, ცოდვა ესაა ადამიანის მიერ „ღვთის ნების“ დარღვევა, ანუ ადამიანის ბოროტი ნების გამოხატულება, ბოროტება კი - ადამიანის „ცოდვილი ნების“ გამოხატულების შედეგი. ბოროტება (ცოდვა, უსჯულოება, დანაშაული) იმდენად რთული ფენომენია, რომ არცერთი მოციქული მის თვისობრივ ახსნაზე არ ჩერდება წმ. წერილში. პირიქით, ისინი გადმოგვცემენ ქრისტე ღმერთის სწავლებას ბოროტებისგან (ცოდვისგან) სრული განთავისუფლების შესახებ. ამრიგად, ბოროტების (დანაშაულის) დამარცხება შესაძლებელია უპირველესად სჯულის კანონის დაცვით.

ისტორიულად, ადამიანთა თანაცხოვრება საზოგადოებაში, იმართება (ან წესრიგდება) იმ სამართლებრივი ნორმებით, რომელთა კლასიფიკაცია შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგი სახით:

ა) **დაწერილი სამართალი.** იგი განკუთვნილია ორგანიზებული საზოგადოებისათვის („ადამიანური სამართალი“). მასთან გაიგება, ასევე, „დადგენითი“ სამართალი, რომელიც იმ კანონთა ერთიანობაა, რომელიც დადგენილია, ძირითადად, სახელმწიფოს მიერ და ფორმულირებულია კონკრეტულად;³

ბ) **დაუწერილი სამართალი.** იგი ასევე ორგანიზებული საზოგადოების დადგენილი მემკვიდრეობითი წესების (ადათი) ერთობლიობაა; ე.წ. ბუნებითი სჯული, რომელიც გენეტიკურია და მოიცავს ზნეობრივ დადგენილობებს და ლოგიკურად გამომდინარეობენ სინდისისაგან, შეგნებისაგან და ა.შ.;

გ) **კანონიკური სამართალი (სჯულის კანონი).** ამ სამართალის „წყარო“ არაა „დაცემული კაცის“ ბუნება თუ ნება (ადამიანური შემეცნების „შეზღუდულობიდან“ გამომდინარე), არამედ იგი მოიცავს ქრისტე ღმერთის მიერ განცხადებულ საღმრთო ჭეშმარიტებებს, რაც „ავთენტურად“ (ავტორიტეტულად) დასტურდება სულიწმიდით, ეკლესიის მიერ!⁴

ბევრს გაუკვირდება, მაგრამ ღმრთის მცნებების დაცვაში არ არის ისეთი უმნიშვნელო რამეც კი, რომელსაც შეუძლია ადამიანი მიიყვანოს ცოდვით დაცემამდე, მით უმეტეს, წარწყმეტამდე. ამისათვის კი აუცილებელი და საკმარისია მხოლოდ ერთი რამ: **გავიგონოთ, მივიღოთ (დავიმარხოთ) და აღვასრულოთ ღვთის სიტყვა.**

3 ბემისი პ., კანონიკური სამართალი, თბ., 2007 წ., გვ. 10

4 www.orthodoxy.ru /Безплатний хостинг православных сайтов/

ძველი რომის, საბერძნეთის, ჩინეთის და ა.შ. ქვეყნების სამართლებრივი ძეგლების შესწავლამ და, საერთოდ, საზოგადოებათა ისტორიული განვითარების გამოცდილებით სარწმუნო ხდება მტკიცება, რომ ადამიანთა მიერ მიღებული კანონები არასოდეს არ იყო მოწოდებული სრულყოფისკენ და აუცილებელი იყო მუდმივად დახვეწილიყო საზოგადოების განვითარების კვალდაკვალ და განეცადა „სრულყოფა“, თუმცა უშედეგოდ, ის მაინც შესაცვლელი ხდებოდა და ხდება, რადგან კანონმდებლობას სრულყოფილებისთვის ჯერ კიდევ არ მიუღწევია, საკანონმდებლო ნორმების სრულყოფის მცდელობა დღესაც გრძელდება, თუმცა უშედეგოდ, მიუხედავად თითქმის ყოველდღიური საკანონმდებლო ცვლილებებისა.

ეკლესიის ავტორიტეტი მამები (სულმნათი წმიდანები) გვმოდრავენ, რომ ადამიანებმა უნდა გულისხმაჰყონ: როცა „კანონმდებლობს მამა-ღმერთი, ქვეყნად მოდის და გვესაუბრება ძე-ღმერთი, და როცა სულიწმიდა-ღმერთი დამკვიდრებულია ეკლესიაში და წინამძღოლობს (ზედამხედველობს), მაშინ დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სრულიად სწორი და მართებულია უცდომელობა ეკლესიისა“¹ და, გამომდინარე აქედან, სჯულის კანონისა, რამეთუ ადამიანის არსებობის ისტორიამ აჩვენა მისი უცდომელობა დღემდე და ასე იქნება უკუნისამდე!

„ნეტარ არს კაცი, რომელი არა მივიდა ზრახვასა უღმრთოთასა და გზასა ცოდვილთასა არა დადგა, და საჯდომელსა უშჯულოთასა არა დაჯდა. არამედ, შჯულსა უფლისასა არს ნებაი მისი შჯულსა მისსა ზრახვან იგი დღე და ღამე“ (გს. 1, 1-2).

ეკლესიის სწავლებით: აქ პირველ რიგში უნდა ვიგულისხმოთ ის ფაქტი, რომ უღმრთოთაგან და ცოდვილთა გზიდან გამდგარი ადამიანი ჯილდოდ მიიღებს ბედნიერებას და კეთილდღეობას, ხოლო უშჯულოებს („ცოდვებში ჩადირულთ“, რომლებსაც სურვილიც არა აქვთ იქედან ამოსვლის) - სატანჯველი, ბოროტებისკენ მათი მუდმივი გადახრის გამო².

რაოდენ სამწუხაროც არ უნდა იყოს, მხოლოდ ადამიანში ვნახულობთ მისწრაფებას ბოროტისკენ... იგი თანდათან მიდის ბოროტების იდეის განხორციელებამდე, რაც გამოიხატება მისი ჩადენის მოთხოვნილობიდან. ბოროტება (ე.ი. ცოდვა და, შესაბამისად, დანაშაული) „იმდენადაა დაკავშირებული თავად ადამიანის ბუნებასთან, იმდენად თან ახლავს და მოიცავს ისტორიის ყველა ეპოქას, ადამიანთა ყველა თაობას, რომ ჩნდება კითხვა: რატომ სწყურია ადამიანს ბოროტების ჩადენა? რატომ ეძებს მას? მიმართავს ძალადობას, სხვა ადამიანის განადგურებას“³ და ა.შ.

1 ზუმისი პ., კანონიკური სამართალი, თბ., 2006 წ., გვ. 11; წყაროდ გამოდგება, ასევე: `didi sjulis kanoni`, Tb., 2007 w.

2 www.lopbible.narod.ru /Лопухин А., Толковая Библия или комментарий на все книги Св.Писания Ветхого и Нового Заветов, электронная версия/

3 ლოსკი ვ., დოგმატური ღვთისმეტყველება, თბ., 2007 წ., გვ., 82

ვინც ღმერთში ხედავს არა მხოლოდ შემოქმედს და გამგებელს, არამედ მხსნელსაც, განსაკუთრებულად გრძნობს და განიცდის ბოროტების გაძლიერებას, რადგან ცივილიზაციის განვითარებასთან ერთად მისი საზღვრები არათუ შეიზღუდა ან შემცირდა, არამედ პირიქით - უფრო გაიზარდა და გამრავლდა, შინაარსობრივად გართულდა, სულ უფრო დახვეწილი და შენიღბული გახდა, შესაბამისად, - ძლიერ საშიში! ცოდვით დაცემის, ბოროტების ჩადენის შემდეგ აუცილებლად ჩნდება წინააღმდეგობები, რომლებიც ადამიანურ ბუნებას ართმევს ღვთიური მაღლის სრულად მიღების უნარს⁴.

ადამიანის ცოდვის ტყვეობიდან თავდახსნის სისუსტის ახსნას ეძებენ მძიმე სოციალურ პირობებში, როგორცაა სილატაკე და მუდმივი გაჭირვება... ხშირი შიმშილობა და დაავადებები, სოციალურ ფენებს შორის შემოსავლების მკვეთრი დიფერენციაცია და სხვა ცნობილი პირობები, რომლებიც ცალკეულ ინდივიდებს თუ მოსახლეობის ნაწილებს შორის მუდმივად ქმნიან შინაგან გაღიაზიანებას, ე.წ. „გაბოროტებას“. ამასთან, ჯოჯოხეთის წყვილიადმი მოფიქრებული და ადამიანთა გულებში დაბუდებული შური ცდილობს განახორციელოს სურვილი - რაიმეთი „ავნოს“ მათ, ვისაც თითქოს უფრო უზრუნველი ცხოვრება აქვს და ყოველივე ეს აჩენს „ბოროტების ჩადენის“ იდეას ადამიანში. შესაბამისად, ცოდვებით დამძიმებული გული და გონება არ ფიქრობს იმაზე, რომ თითოეულს შეუძლია თვისი სული იხნას როგორც სიღარიბეში ისე სიმდიდრეში, რამეთუ სიღარიბე არაა კონკრეტული ცოდვის შედეგი (განსაკუთრებული შემთხვევების გარდა), ან კიდევ წყევლა და არც სიმდიდრეა, როგორც განსაკუთრებული წყალობა.... მთავარია ვეძებოთ სულიერი სიმშვიდე და შევძლოთ ეკლესიური „ცხოვრების წესით“ არსებობა, „რამეთუ უკეთურნი ადრე მოისრნენ..., ხოლო მშვიდრთა დაიმკვიდრონ ქუეყანა“ (36, 9-11).

„... უფალსა უყუარან მართალნი“ (გს. 145, 8). მოსე წინასწარმეტყველის ბაგეებით ეუწყა გაფრთხილება სამყაროს, რომ ადამიანო „გემინოდის შენ უფლისა ღმრთისა შენისა და დაიცვენ შენ მცნებანი და სამართალნი მისნი... და იყვნენ სიტყუანი ესე, რომელთა მე გამცნებ შენ დღესდღე გულსა შენსა და გონებასა შენსა. და ასწავლნე ეგენი შვილთა მათ შენთა და იტყოდი მათათ ჯდომასა სახლსა შინა შენსა და სლვასა გზასა შენსა და სასუენებელსა ზედა შენსა და აღდგომასა შენსა“ (2 რჯ. 6, 2-7) „და წარვიდენ ესენი სატანჯველსა საუკუნესა, ხოლო მართალნი – ცხოვრებასა საუკუნესა“ (მთ. 24, 46; შედარ.: ინ. 5, 29), რამეთუ „ღმერთი რამდენადაც მოწყალეა, იმდენად სამართლიანიცაა. უსაზღვროა მისი მოწყალეობა და უსაზღვროა მისი მართმსაჯულებაც“⁵.

„ცოდვა მოვიძულე და მოვიძაგე, ხოლო შჯული შენი შევიყუარე“ (გს.118, 163; შედარ.: ეს. 32, 17 და რომ. 5, 1).

4 მათეს სახარების განმარტება წმ. მამათა სწავლების მიხედვით, თბ., 2006 წ., გვ. 284

5 წმ. ი. კრონშტანდელი, ქრისტიანული ფილოსოფია, თბ., 2003 წ., გვ. 39

სამყაროს შემომქმედმა ღმერთმა არაფრისგან გაგვაჩინა, მისგან მოგვეცა სჯული, მაცხოვრებელ კანონთა კრებული, შესაბამისად, ჩვენი ცხოვრების წესებიც უნდა იყოს დამოკიდებული მასზე.

პავლე მოციქულის სიტყვებით, რომ ვთქვათ: „... ვითარმედ შჯული უფლებს კაცსა ზედა, რაოდენ ჟამ ცოცხალ არს იგი“ (რომ. 7, 1). ცოდვით დაცემის გამო ადამიანთა შინაგანი მდგომარეობა არამდგრადი და მერყევი გახდა. როგორც ქარი წაიღებს თავისუფლად მტვერს, ან ბუმბულს, ისე ატარებს ბოროტება დამონებულ ადამიანს... მათ არ ესმით, რომ ისინი მაინც განისჯებიან, იცოდნენ თუ არა მათ სჯულის კანონი, „რამეთუ უწყის უფალმან გზად მართალთა და გზად უღმრთოთა წარწყმედეს“ (ფს. 1,6).

ყველა მორწმუნე, ვინც შინაგანად განიცდის ცოდვით დაცემას, განსაკუთრებით ბედნიერი ხდება მაშინ, როცა მას (ცოდვას) იგი ამარცხებს სინანულითა და წმიდა ზიარებით. შესაბამისად, როგორი ამაზრუნენი ხდება დამოკიდებულება ამ ქმედებების (უმოქმედების) მიმართ, რასაც ჩავდივართ მუდმივად, თუმცა ასევე ნაცნობია „საკუთარი თავის სიძულვილი“, სირცხვილის გრძნობა უფლის წინაშე, როცა განვიცდით სინდისის ქენჯნას და ვარდებით უსასოობაშიც, რამეთუ მეყსეულად გვებადება კითხვა: ავლდგები კი ცოდვისგან? მომიტევენ უფალი? რათქმა უნდა! რადგან ცოდვის ტყვეობიდან დახსნისთვის მიიღო ღმერთმა კაცობრივი ბუნება, საკუთარი თავი დასდო სამსხვერპლოზე და თივისი წმინდა სისხლით გამოისყიდა ცოდვის მონობისგან კაცობრიობა!

მაცხოვარი მოგვიწოდებს, რომ: „უკუეთუ ვსჯიდე მე, სასჯელი ჩემი ჭეშმარიტ არს“ (ინ. 8, 16) და „უკუეთუ გიყუარ მე, მცნებანი ჩემნი დაიმარხენით“ (ინ. 14, 15). ბიბლიის ცნობილ განმარტებელთა აზრით, აქ მაცხოვარი მოგვმართავს, როგორც ქვეყნიერების შემომქმედი, რომელიც მართავს და განიკითხავს მას მისივე კანონებით...¹ წმ. მაქსიმე აღმსარებლის სიტყვებით, რომ ვთქვათ: „... ვინც მცნებებს არ აღასრულებს, მას არ ძალუძს უფლის სიყვარული“² და ვინც უფლის სიყვარულისგან დაცლილია, იგი ადგება დაღუპვის გზას და შეიძლება მრავალიც გაიყოლოს.

„სიმათლეთ შენი სიმათლეთ არს უკუნისამდე და შჯული შენი - ჭეშმარიტ“ (ფს. 118, 142; შედარ.: ფს. 18, 10 და ინ. 17, 17). ვინც სიმათლით არ დადის ან „წაიქცა“ ამ გზაზე, მათ მიმართ გვაქვს ერთი ვალდებულება. მიეხუდავად, ჩადენილ დანაშაულში მხილებისა და ცნობისა, ჩვენ როგორც ქრისტიანები, ვალდებული ვართ მათზე ვილოცოთ, ვიზრუნოთ და შევძლოთ, რომ საზოგადოებისთვის ისინიც სრულფასოვანი წევრები გახდნენ მომავალში, რაშიც ეკლესია აშკარად უწყევს დახმარებას და თანადგომას მათ, რადგან „... თუკი

თქვენ ხედავთ, რომ რომელიმე თქვენი ძმობიდან ჩავარდნილია რაიმე მსგავს უსჯულოებაში და ეს თქვენ მიგაჩნიათ სხვის და არა საკუთარ განსაცდელად და ცდილობთ თავი გაიმართლოთ თქვენ მამხილებელთა წინაშე ასეთი სიტყვებით: რა ჩემი საქმეა ეს? რა მაქვს საერთო მასთან? - ეს სიტყვები სხვა არაფერია თუ არა გამოხატულება უკიდურესი საეშმაკო უღმრთელობისა და არაადამიანობისა!“³

„ნეტარ არიან, რომელთა დაიცვან სამართალი და ყონ სიმათლეთ ყოველსა ჟამსა“ (ფს. 105, 3), „... რამეთუ ღმერთი მსაჯულ არს“ (ფს. 49,7). ქრისტეს ეკლესიის ერთ-ერთი დიდი მნათობი და ჩვენი თანამედროვე წმ. იოანე კრონშტანდელი თითოეულს გვმოდვრავს, რომ უპირატესი სჯულისმდებელი არის ღმერთი და რომ „შენ ქმნილება ხარ, ღმერთი შენი შემქმნელი, მოქანდაკე, მხატვარია, რომელმაც შენი სული და სხეული წარმოქმნა; შენ მთლიანად მისი კეთილი, სამართლიანი, ყოვლადმღიერი, სრულყოფილი ძალაუფლების ქვეშ იმყოფები“⁴. ამ სიყვარულის გამო, როგორც მართალმა და მოწყალე მსაჯულმა, ქრისტე ღმერთმა დაიმდაბლა თავი და ადამიანად მოგვევლინა, რათა უშუალოდ, პირდაპირ ესწავლებინა გადარჩენის გზა, რომელსაც რწმენა და სჯულის აღსრულება დაუდო სათავედ. „... ყოველი, რომელი არა სარწმუნოებით არს, იგი ცოდვა არს“ (რომ. 14, 23; შედარ.: ტიტ. 1, 14; 1ტიმ. 1, 4 და სხვ.). ჩვენც მუდმივად არჩევანის წინაშე ვდგავართ: თავისუფლება, თუ ცოდვის საბოლოო ტყვეობა.

„ცოდვა მოვიძულე და მოვიძაგე, ხოლო შჯული შენი შევიყუარე“ (ფს. 118, 163). ურთიერთობებში ხშირად გვსმენია ბევრნაირი გამოთქმები ამ ცხოვრებაში პატიოსანი კაცის გაჭირვების და ცოდვილთა ბედნიერების შესახებ, რაც საბოლოოდ მიდის ერთ აზრამდე - „ღმერთს რომ არ დაეშვა ცოდვა, მე მას არ ჩავიდენდი“.

რა მკრეხელობაა! ნუთუ ვერ გულისხმასკყოფენ, რომ „არა თუმცა უფალმან აღაშენა სახლი, ცუდად შურებიან მაშენებელნი მისნი; არა თუმცა უფალმან დაიცვა ქალაქი, ცუდად იღვძებენ მკუმილნი მისნი“ (ფს. 126, 1), რამეთუ ღმერთს არ შეუძლია იყოს „ცოდვის წყარო“, მაშინაც კი როცა მან თავი დაიმდაბლა და ჩვენნაირი გახდა, ჩვენდა მსგავსი - გამოსცადა რა თავის თავზე ყოველივე ადამიანური მწუხარება, ტკივილი და ტანჯვა, „... გამოცდილი ყოვლითავე მსგავსებითა, თვნიერ ცოდვისა“ (ებრ. 4, 15), რადგან „მართალ არს უფალი ყოველთა შინა გზათა მისთა და წმიდა არს იგი ყოველთა შინა საქმეთა მისთა“ (ფს. 144, 17).

ცოდვის წარმოშობის ისტორიის საეკლესიო სწავლება დამოკიდებულია რიგ პირობებზე:

ღმერთს ცოდვა არ შეუქმნია, რამეთუ წერია, რომ „იხილა ღმერთმა ყოველივე რაც შექმნა, და ძალზე კარგი იყო...“ (დაბ. 1. 31) და „ნუვინ განცდილთაგანი იტყვნ, ვითარმედ ღმრთისა მიერ განვიცადები, რამეთუ

1 www.lopbible.narod.ru /Лопухин А., Толковая Библия или комментарий на все книги Св.Писания Ветхого и Нового Заветов, электронная версия/

2 სწავლა-მოდერებანი ჭეშმარიტ სიყვარულზე, ქ., 2000 წ., გვ. 47

3 წმ. ი. ოქროპირი. პირველი სიტყვა იუდეველთა წინააღმდეგ /www.kvirike.ge/

4 წმ. ი. კრონშტანდელი, ქრისტიანული ფილოსოფია, თბ., 2003 წ., გვ. 60

ღმერთი გამოუცდელ არს ბოროტისა და არავის განსცდის იგი (იაკ. 1, 13; შედარ.: ფს. 110, 3 და 5, 4; ზირ. 39, 21; დაბ. 6, 6; ფს. 77, 56 და ა.შ.), პირიქით - უფალი ხდება მრისხანე და, შესაბამისად, ცოდვილთა სამართლიანად დამსჯელი (შედარ.: ინ. 3, 36; რომ. 1, 18; იგავ. 6, 16-19; დაბ. 3, 15-19; 2 პეტრ. 2, 1-3; ფს. 88, 33 და ა.შ.).

2. პირველად სცოდა ეშმაკმა, რამეთუ მოციქულის სიტყვებით: „რომელმან ქმნეს ცოდვა, იგი ეშმაკისაგან არს, რამეთუ დასაბამითგან ეშმაკი ცოდავს. ამისთვის გამოცხადნა ძე ღმრთისა, რათა დაარღვინეს საქმენი ეშმაკისანი“ (1 ინ. 3, 8; შედარ.: ინ. 8, 44; 2 პეტრ. 2, 4; იუდ. 1, 6 და სხვ.)

3. პირველქმნილი ცოდვა, ანუ ადამისა და ევას მიერ პირველი შეცოდება (დაბ. 3, 1-7), რამეთუ დაირღვა მათ მიერ ღმრთისგან მიცემული ერთად-ერთი მცნება (დაბ. 2, 16-17)

4. პირველქმნილი ცოდვა მემკვიდრეობით გადმოვიდა ყველა ადამიანზე (peccatum originale), „ამისთვის, ვითარცა-იგი ერთისა მის კაცისათვის ცოდვამ სოფლად შემოკდა და ცოდვისა ძლით - სიკუდილი“ (რომ. 5, 12-19; შედარ.: დაბ. 3, 15; შედარ.: დაბ. 14, 18 და 22, 9; ზაქ. 6, 13 და 12, 10; ფს. 111, 1-4, 22, 4; 70, 4 და სხვ.)

ეკლესიის სწავლებიდან გამომდინარე:

- **ბოროტება** არ არსებობს, როგორც განსაკუთრებული „არსება“, მისი არსი მხოლოდ ღვთისგან მოწყვეტაშია, ხოლო ჩადენა „თავისუფალი ნების“ აქტის შედეგია; იგი პირველად ზევამში, ანგელოზთა სამყაროში „გაჩნდა“ და შემდეგ მიწაზე გადმოვიდა და ადამიანებში ბოროტი სულების ცდუნების შედეგი გახდა; მისი შემეცნების გზები კი არ დახშო ადამიანებისთვის უფალმა, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ დაფარა ისინი; მის გამო შეიცვალა ადამიანის ბუნება, იგი დასუსტდა, შეუმცირდა წინააღმდეგობის გაწევის უნარი და იქცა საცდურისადმი მიდრეკილად.¹

- **ცოდვა** ანადგურებს ადამიანის სულს და მისი თანამგზავრი გახდა (შედარ.: დაბ. 6, 5 და 8, 21; იერ. 17, 9; მთ. 16, 18-20 და ა.შ.). შესაბამისად, ადამიანს არ შეუძლია გამოისყიდოს მისი ცოდვა, ან დანაშაული (ბოროტება), გარდა ღვთის მცნებების, სჯულის კანონის დაცვისა და სრული სინანულის გარეშე (შედარ.: ფს. 48, 8 და 50, 19; მთ. 16, 27; მრკ. 8, 37).

ბოროტებისაკენ ლტოლვას იწვევს შემდეგი პირობები:

- **ბოროტებისკენ შინაგანი ლტოლვა** (მაგრამ არა მუდმივი!), რომელიც გამომდინარეობს ადამიანის ცოდვილი ბუნებიდან და შესაძლებელია მისი დამარცხება (უკიდურეს შემთხვევაში ამ ქმედების, ან უმოქმედობის გადაწევა დროში, რაც შეიძლება ხანგრძლივად); შესაძინავე მაგალითია თავდამბლობით ნათქვამი პავლე მოციქულის აღსარება: „რომელი-იგი მე არა მნებავს და მას ვჰყოფ, არღარა მე ვიქმ მას, არამედ რომელი-იგი დამკვდრებულ არს ჩემ თანა ცოდვად“ (რომ. 7, 20);

1 ზენკოვსკი ვ., აპოლეგეტიკა, ქრისტიანული სარწმუნეობა და თანამედროვე ცოდნა, თბ., 2005 წ., გვ. 114-116

- **ბოროტებისკენ მთლიანი გადახრა და მუდმივი ლტოლვა**, ანუ ბოროტების „შინაგანი განსხმობა“ (ცნობილი ფრაზა: „ბოროტება აქვს გამძვადარი“, ანუ ის ნებისმიერ შემთხვევაში შეიძლება აღმოჩნდეს ბოროტების ჩამდენი). ე.ი. მისკენ სრული მიდრეკილება, იქნება ეს ენდოგენური თუ ეგზოგენური ფაქტორების ზეგავლენით (ეს ის შემთხვევაა, როცა ადამიანი საკუთარი ნებით მიდის საღმრთო სწავლების წინააღმდეგ, ამხედრებს თავის თავსაც და სხვასაც სჯულის აღსრულების წინააღმდეგ და შეიძლება აღფრთოვანდეს კიდევ ბოროტების პროპაგანდით).

ამდენად, **ცოდვა**² სიკეთისგან დაცილებაა, ხოლო **უსჯულოება** - სჯულის კანონის დარღვევა. წმიდა წერილში სიტყვა „ცოდვის“ არსებობს რამდენიმე სინონიმი:

- **„უსჯულოება“** - „ნეტარ არიან, რომელთა მიეტევნეს უსჯულოებანი და რომელთა დაეფარნეს ცოდვანი. ნეტარ არს კაცი, რომელსა არა შეურაცხოს უფალმან ცოდვა, არცა არს პირსა მისსა ზაკუა...“ (ფს. 35, 1-2; შედარ.: 1 ინ. 3, 4; დაბ. 6, 5 და სხვ.)

- **„განდგომა“** - ესაა ღმრთის მიმართ წინააღმდეგობაში ყოფნა: „... უკუეთუ განდგომით ვცოდეთ წინაშე უფლისა, ნუ გვიხსნინ ჩუენ დღესა ამას შინა“ (ისო. 22, 22; შედარ.: დაბ. 8, 21)

- **„გახრწნილობა“** - ამ შემთხვევაში იგი უნდა გავიგოთ, როგორც, ამორალური ცხოვრების წესი. იგი გვხვდება როგორც: „... თქუა უფალმან ღმერთმან: დალადება სოდომთა და გომორთა განმრავლდა ჩემდა მომართ, ცოდვანი მათნი დიდ არიან ფრიად. გარდავიდე უკუე, ვიხილო, უკუეთუ დალადებისაებრ მათისა მომავლისა იქცევიან, და, უკუეთუ არა, რათა ვცნა“ (დაბ. 18, 20-21)

- **„უსამართლობა“** - იგი მრავალ ადგილას გვხვდება ბიბლიაში, როგორცაა: „განვიხილნე კუერთხითა უსჯულოებანი მათნი და გუემითა უსამართლობანი მათნი“ (ფს. 88, 33), ან „უკუეთუ აღვიარნეთ ცოდვანი ჩუენნი, სარწმუნო არს და მართალ, რადთა მოგტევნეს ჩუენ ცოდვანი ჩუენნი და განგუწმიდნეს ყოვლისაგან სიცრუისა (1 ინ. 1, 9; შედარ.: დაბ. 19, 8 და 28, 13; 2 მეფ. 12, 13; ფს. 31, 5 და სხვ.)

- **„უსჯულოება და ბოროტება“** - მაგალითად, „... იხილა რად უფალმან ღმერთმან, ვითარმედ განმრავლდეს უსჯულოებანი კაცთანი ქუეყანასა ზედა. და ყოველი ვინ გონებს გულსა შინა თვისსა მოსწრაფებით ბოროტთა ყოველთა დღეთა“ (დაბ. 6, 5. შედარ.: მთ. 15, 19 და მარკ. 7, 21 და სხვ.)

- **„წმინდურობა“** - საქციელი, ქმედება (აუმოქმედება): „და ლხინება-ყოს წმიდათათვის არაწმიდებათათვის ძეთა ისრაელისათა და სიცრუეთაგან მათთა და ყოველთათვის ცოდვათა მათთა და ესრეთ უყოს კარავსა მას საწამე-“

2 ებრაულად - חַטָּא - chatta'ah, ან chatta'th (khat-tawth'). იგი წარმოიშვა სიტყვა chata-დან (khaw-taw'), რაც ნიშნავს აცდენას, გადატანითი მნიშვნელობით: ცოდვის ჩადენას, ასევე - ბერძნული სიტყვის - hamartia-გან (თავის მხრივ, წარმოიშვა სიტყვა hamartano-სგან, რომელიც ნიშნავს მიზანში აცდენას) და გადატანითი მნიშვნელობით გაიგება როგორც შეცდომის დაშვება.

ბელისასა შწნებულსა მას შორის შინაგან კარავსა მას საწამებელისასა არაწმიდებისაგან მათის“ (ლევ. 16, 16; შედარ.: ებრ. 9, 2)

- **შეცოდება** - უმეტეს შემთხვევაში: გულისთქმით, ან „შეცოდებანი ვინმე გულისწმა-ყუნეს? საიდუმლოთა ჩემთაგან განმწმიდე მე“ (ფს. 18, 13; შედარ.: ლევ. 4, 2)

მართლმადიდებლური სწავლებით **ცოდვის** სახეობა:

1. **პირველქმნილი** ცოდვა, რომელიც ადამის და ევას მიერ იქნა პირველად ჩადენილი (დაბ. 3, 1-6; შედარ.: სიბრ. 2, 24; ინ. 8, 44; 2 კორ. 11, 3; 1 ტიმ. 2, 14; ზირ. 25, 27 და სხვ.);

2. **ჩვენში მყოფი** ცოდვა, ანუ ის, რომელიც დამკვიდრდა ჩვენში. „აჲ უკუე არღარა მე ვიქმ მას, არამედ რომელი-იგი დამკვიდრებულ არს ჩემ თანა ცოდვად... რამეთუ არა რომელი-იგი მნებავს კეთილი, მას ვჰყოფ, არამედ რომელი-იგი არა მნებავს ბოროტი, მას ვიქმ. 20. ხოლო უკუეთუ, რომელი-იგი მე არა მნებავს და მას ვჰყოფ, არღარა მე ვიქმ მას, არამედ რომელი-იგი დამკვიდრებულ არს ჩემ თანა ცოდვად“ (რომ. 7, 17-20), ე.ი. რომელიც გადმოვიდა მემკვიდრეობით პირველქმნილი ადამიანისგან - ადამისგან (შედარ.: ფს. 50, 7; 57, 4 და ა.შ.);

3. **ყოველდღიური** ცოდვა, ანუ „უკუეთუ ვთქუათ, ვითარმედ ზიარებამ გუაქუს მის თანა და ჩუენ ბნელსა შინა ვიდოდით, ვტყუით და არა ვიქმთ ჭემმარიტებასა.... უკუეთუ ვთქუათ, ვითარმედ ცოდვად არა გუაქუს, თავთა თვსთა ვაცთუნებთ და ჭემმარიტებად არა არს ჩუენ თანა... უკუეთუ ვთქუათ, ვითარმედ არა ვცოდეთ, მტყუვრად გამოვჩინებთ მას და სიტყუად მისი არა არს ჩუენ შორის“ (1 ინ. 1, 6-10; შედარ.: ფს. 52, 4), ე.ი. არავინაა ისეთი, ვისაც არ შეუცოდია, ე.ი. დარღვეული არ აქვს ღვთის მცნებები და, შესაბამისად, სჯულის კანონი;

4. **სასიკვდილო** (მიუტევებელი) ცოდვა, რომლის მიხედვით იგმობა **სულიწმიდა**, როგორც **ღმერთი** („...ყოველი ცოდვად და გმობად მიეტეოს კაცთა, ხოლო სულისა წმიდისა გმობად არა მიეტეოს კაცთა.“ (მთ. 12, 31); ასევე, თვითმკვლელები (გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა) და საეკლესიო გარდამოცემებით: **ღმრთისმშობლის მარადის ქალწულობის** გმობა, **სულიციდი**¹ და სხვ.

5. **არასასიკვდილო** ცოდვა, ანუ ის ცოდვა, რომელიც სინანულის შემდეგ შეიძლება მიეტეოს ადამიანს: „უკუეთუ ვინმე იხილოს ძმა თვისი, რომელი ცოდვიდეს ცოდვასა არა სასიკუდინესა, ითხოვოს და მოსცეს მას ცხორება, რომელნი-იგი ცოდვიდენ არა სასიკუდინედ; არს ცოდვა სასიკუდინე, არა მისთვის ვიტყვი, რათა ითხოოს“ (1 ინ. 5, 16; შედარ.: მთ. 12, 31; ებრ. 1, 3; რიცხ. 15, 30; 1 მეფ. 2, 25; იერ. 5, 1 და 7, 16; ლკ. 12, 10 და ა.შ.).

ცოდვით დაცემის შედეგი არის **ფიზიკური სიკვდილი**² (გარდაცვალება. შესაბამისად, ცოდვით დაცემის გამო შემცირდა ადამიანთა სიცოცხლის ხანგრძლივობა (შედარ.: დაბ. 6, 3; ფს. 89, 10 და სხვ. შედეგად, განჩნდა დაავადებები, მოიმატა უბედურმა შემთხვევებმა და სტიქიურმა უბედურებებმა და ა.შ.) და **სულიერი სიკვ-**

დილი³ (ადამი არ მომკვდება მეყსეულად ცოდვით დაცემის გამო, პირიქით მთლიანობაში იცოცხლა 950 წელი, მაგრამ ღვთისგან გაფრთხილების, ანუ მცნების (დაბ. 2, 16) უგულვებლყოფის (დარღვევის) გამო მოკვდა სულიერად, ე.ი. დაკარგა უკვდავება და სრულყოფილება. შესაბამისად, ადამიანი დაცილდა ღმერთს, რაც ნიშნავს, რომ იბადება სულიერად მკვდარი, მაგრამ მომავალი აღდგომის და ღმერთთან საბოლოოდ თანამყოფადობის იმედით (შედარ.: ის. 59, 2; გოდ. 2, 44)).

„ნისლივით წარვხოცავ შენს დანაშაულს და ჯანლივით - შენს ცოდვას; დამიბრუნდი, რადგან მე გამოვისყიდე“ (ეს. 44, 22; შედარ.: 43, 25). სჯულის დაცვას „მართალი კაცი“ მიჰყავს „ღვთის მცნებათა დაცვამდე“, რომელიც საუკუნოდ მიიღო კაცობრიობამ მოსესგან, ქრისტე ღმერთის მიერ განცხადებული ახალი მცნებებისა და კანონების სახით (სჯულის კანონი). ასეთი „მონა ღვთისა“ დღენიდაგ უწინარესებს საკუთარ ქცევას ამ კანონების მიმართ, რისთვისაც მუდმივად ახსენებს საკუთარ თავს ამის შესახებ და როცა ცოდავს, ცდილობს სინანულით გამოისყიდოს იგი.

„რამეთუ შენ აკურთხო მართალი, უფალო“ (ფს. 5, 13). სულის გადარჩენა დამოკიდებულია ჩვენზე, რამეთუ წერია: „თვსთა თანა მოვიდა, და თვსთა იგი არა შეიწყნარეს. ხოლო რაოდენთა - იგი შეიწყნარეს, მოსცა მათ ჴელმწიფებამ შვილ ღმრთისა ყოფად, რომელთა ჰრწამს სახელი მისი ...“ (ინ. 1, 11-13). ჩვენზეა დამოკიდებული ასევე თუ რას ავირჩევთ: „... რამათა ყოველსა რომელსა ჰრწმენეს იგი, არა წარწყმდეს, არამედ აქუნდეს ცხორებად საუკუნოდ... რომელსა ჰრწმენეს მისი, არა დაისაჯოს; ხოლო რომელსა არა ჰრწმენეს, აწვე დასჯილ არს, რამეთუ არა ჰრწმენა სახელისა მიმართ ძისა ღმრთისა მხოლოდ-შობილისა“ (ინ. 3, 16-18; მარკ. 16, 16). აი სად არის ჭემმარიტი სწავლება, რამეთუ „ქრისტე, როგორც ღმერთი და ეკლესიის თავი, უცდომელია და უცდომელია ეკლესიაც“⁴

როგორი მდგომარეობა გვაქვს დღეს?

მოქმედი კანონმდებლობა ვერ შეიქმნა გარანტია დანაშაულობის შემცირებისა, რადგან ურთულესი საფრთხეების პირობებში გვიწევს ქვეყნის განვითარებაზე ზრუნვა. გვჭირდება რაღაც „ახალი“, თუმცა „დავიწყებული“ საზოგადოებაში ადამიანებს შორის ურთიერთობების ფორმა, რასაც „ქრისტიანული მოძღვრება“ ჰქვია. მისი ჩარევის აუცილებლობას დიდი ხანია ვხდებით სასულიერო პირთა ქადაგებებში. თანამედროების ერთ-ერთი უდიდესი წმიდანი იოანე კრონშტანდელი გვმოდვრავს, რომ „მრავალგვნიან სხეულს თავისი ცოდვილი, უგუნური, დამღუპველი, ეშმაკეული კანონები აქვს, მას სურს და ცდილობს გააკეთოს ყველაფერი, რაც სულის, ღმერთის, სამართლის, გონიერებისა და ჭემმარიტების საწინააღმდეგოა“⁵ მიუხედავად ამისა, გვაქვს შანსი, რომ ავღდგეთ საკუთარ სხეულში, სულში, დავა-

3 ლათ. animus letum

4 ბუმისი პ., კანონიკური სამართალი, თბ., 2006 წ., გვ. 11

5 წმ. ი. კრონშტანდელი, ქრისტიანული ფილოსოფია, თბ., 2003 წ., გვ. 39

1 ლათ. sui - თვით და caedere - კვლა

2 ლათ. mors

მარცხით კონკრეტული ცოდვისადმი, ბოროტებისაკენ მიდრეკილება და ამით გადავარჩენოთ გარემყოფნიც.

რეგისტრირებულ დანაშაულთა ხარისხს, დიდი გავლენა აქვს ქვეყნის არა მხოლოდ სოციალურ და პოლიტიკურ, არამედ ეკონომიკურ მდგომარეობის განვითარებაზე. ამასთან, იგი პერიოდულად გვეკლინება როგორც ერთიანი სამეურნეო სისტემის „შემადგენელი ნაწილი“ და, შესაბამისად, მისი გავლენაც იგრძნობა ეკონომიკის ყველა სექტორში. კრიმინოგენური სიტუაციის გაურესება ასევე აისახება „ჩრდილოვანი ეკონომიკის“ (blak economy) გაძლიერებაში, რამაც დამანგრეველი ზიანი უკვე მიაყენა ქვეყნის განვითარებას. მოსალოდნელი იყო მისი ნეგატიური გავლენა შემდგომშიც და ვიგრძენით კიდევ იგი მეურნეობრივ სისტემაზე, სინვესტიციო გარემოზე და ა.შ., რამეთუ მუდმივად იზრდება მისი ძირითადი გამომწვევი ფაქტორი - ე.წ. „დანაშაულებრივი რისკი“ - თავის სტრუქტურის მუდმივი ცვლილებით, განვითარების ინტენსივობით, „ხერხების“ დახვეწით, „ელიტაში“ შესვლით და ა.შ.

დიდი ხანია იმედი გვაქვს საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრების, ასევე დემოკრატიული ინსტიტუტების მშენებლობის..., თუმცა რამდენადაც საბაზრო ეკონომიკა სოციალურ წინააღმდეგობათა მკვეთრი გამოხატულებაა, იმდენად აღმოჩნდა კრიმინოგენური. სინამდვილემ ცხადყო, რომ მისი განვითარება არ შეიძლება განვიხილოთ სოციალურ-პოლიტიკურ პირობებიდან იზოლირებულად და მხოლოდ ინდივიდუალური და პოლიტიკური თავისუფლების, დამოუკიდებელი აზროვნებისა, ურთიერთობათა დემოკრატიულობისა და პლურალიზმის პირობებში, თუ არ გავითვალისწინებთ, რაც მთავარია, ქრისტიანული თანაცხოვრობის წესს.

არ გვსურს შევეგუოთ აზრს, მაგრამ ფაქტია, რომ „თავისუფლება უფრო კრიმინოგენურია...“ ჩვენი ქვეყნის მაგალითზე, დანაშაულობის ზრდის მნიშვნელოვან ფაქტორებად შეიძლება დასახელდეს ცხოვრების დაბალი დონე (აქ უნდა ითქვას ისიც, რომ მეცნიერები თანხმდებიან იმ აზრზე, რომ სიღარიბე არ ახდენს გადამწყვეტ როლს დანაშაულობაზე, რამეთუ ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში ასე თუ ისე უმკლავდებიან სიღარიბეს, თუმცა არა თუ მცირდება დანაშაულობა, არამედ იზრდება კიდევ¹), ორგანიზებული დანაშაულის და „ქურდული სამყაროს“ აღზევება, ტოტალური და „ელიტარული“ კორუფცია, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის „გაწელილი“ პროცესი, 70 წლიანი „ტოტალური კონტროლის“ ნგრევის პროცესი, უმნიშვნელოდ - ურთიერთობათა ახალი სოციალური და დემოკრატიული ფორმების შექმნის მცდელობა და სხვ.

როგორია დანაშაულის ჩადენის „ეკონომიკური მოტივაცია“ და რა „ეკონომიკური სურვილები“ უზიძგებს ადამიანს დანაშაულისაკენ?

ეკონომიკაში ნობელის პრემიის ლაურიატის ჰ.

1 www.ecsocman.edu.ru /Федеральный образовательный портал РФ - ЭКОНОМИКА, СОЦИОЛОГИЯ, МЕНЕДЖМЕНТ/

ბეკერის (Gary Stanley Becker) აზრით: „დამნაშავე, ნებისმიერი ადამიანის მსგავსად, რაციონალურად ეწევა საკუთარი ინტერესების მაქსიმალურად დაკმაყოფილებას, რადგან იგი შეზღუდული არის შემოსავლებითა და იმ საქონლის შეძენით, რომელთა ფასების ცვლილებას აწყდება ბაზარზე... ისიც ჩვეულებრივ განიხილავს დანახარჯებისა და მოგების ალტერნატიულ ვარიანტებს და იღებს მისთვის მისაღებ და „სასარგებლო“ გადაწყვეტილებას“. მისი აზრით: დამნაშავეთა დანახარჯებსა და მოგებაზე მომქმედი ძირითადი ფაქტორია დროის ალტერნატიული ხარჯები (ალტერნატიული ღირებულება), რადგან უკანონო საქმიანობის დრო მცირეა, ხოლო მომზადება-განხორციელებისათვის საჭიროა უფრო მეტი, რასაც თან ერთვის მოსალოდნელი დაკავება, გასამართლება და პატიმრობა და ა.შ. და მეორე - დანაშაულებრივი საქმიანობიდან მოსალოდნელი სარგებელი.²

ხანგრძლივმა დაკვირვებებმა და მრავალჯერადმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ რაც უფრო მაღალია დაკავებისა და გასამართლების ალბათობა, მით უფრო მცირდება დანაშაულის ჩადენის სიხშირე, თუმცა გასათვალისწინებელია კანონის გამკაცრებაც, მასზე სასჯელის ვადის ზრდის ჩათვლით. ამდენად, დანაშაულობაზე უარყოფითად მოქმედებს (უკუპროპორციულ კავშირშია) ალტერნატიული ხარჯები, დაკავებისა და დასჯის ალბათობა და მისი სიმკაცრე, ხოლო დადებითად (პირდაპირპროპორციულად) - დანაშაულებრივი საქმიანობიდან სარგებელი³.

აღიარებული მკვლევარი რ. ანდერსონი (Robert Bernard Anderson) თვლის, რომ აუცილებლად უნდა გაირკვეს სამართალდარღვევებიდან ყველა მხარის შემოსავლებისა და დანაკარგების კლასიფიკაცია. მი სი აზრით: „დამნაშავეები იგებენ არალეგალური და ლეგალური შემოსავლებსა და მისჯილი, ან გამომსახწორებელი პერიოდის (დანაშაულის ჩადენისათვის სასჯელის სიმძიმე და გასამართლების ალბათობა) ხარჯებს შორის სხვაობით; დაზარალებულები კარგავენ ქონებას მთლიანად, ან ნაწილობრივ ზიანის მიყენებით (თაღლითობის, ქურდობის, მარცვის, ყაჩაღობის... შედეგად), ასეთ შემთხვევებში მათი ეს პირდაპირი დანაკარგები, სავარაუდოდ, უახლოვდება დამნაშავეთა შემოსავლებს. ირიბად კი „დაზარალებულთა დანაკარგები“ მიმართულია დაცვის ღონისძიებათა მიმართულების ე.წ. ალტერნატიული დანახარჯებისკენ. ამასთან, საზოგადოება წევს მნიშვნელოვან დანახარჯებს დანაშაულის აღკვეთის, დამნაშავეთა დაკავების, გასამართლების, დასჯისა და გამოსწორების მიზნით⁴...“

ცნობილი ამერიკელი მეცნიერი ლ. თუროუ (Lester Carl Thurow) სამართალდარღვევებთან დაკავშირებულ

2 www.corruption.ruh.ru /Центр по изучению нелегальной экономической деятельности/

3 ვრცლად იხილეთ: www.narcom.ru /Русский Народный Сервер Против Наркотиков/

4 www.corruption.ruh.ru /Центр по изучению нелегальной экономической деятельности/

ეკონომიკურ დანახარჯებსა და სარგებელს შორის ურთიერთობის ანალიზისას განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მართლწესრიგზე სახელმწიფო ხარჯების ეფექტიანობის შესწავლას. მისი აზრით ეს „ეფექტიანობა განისაზღვრება მართლწესრიგზე საბიუჯეტო ხარჯების შემცირებით“.¹ ვინაიდან სამართალდამცავი ორგანოების ძირითადი ფუნქცია ქვეყანაში დანახარჯების აღკვეთაა, ამიტომ მნიშვნელოვანი დანახარჯები სწორედ აქეთ უნდა იყოს მიმართული. სიმართლეა ისიც, რომ საქართველოს ქალაქებში ყველა ნაწილი, ან სოფელი ერთნაირად არაა დაცული ამ მხრივ და, სამწუხაროდ, დანახარჯების შეზღუდვის პრევენციული სამუშაოების სიმცირეც სხვადასხვა ადგილზე ჯერ კიდევ თვალში საცემია. შესაბამისად, ირღვევა მართლწესრიგის დამყარების „თანაბრობა“ და სახეზეა მსხვილი საქალაქო დასახლებების უფრო დაცვა და/ან ასეთ დასახლებებში პრესტიჟული რაიონების..., რაც სასწრაფოდ გამოსასწორებელია.

შედეგად, მოქალაქეთა მცირე ნაწილის მიერ სამართალდარღვევებიდან ზარალის მიყენების ალბათობა უფრო მცირეა, ვიდრე შედარებით „დაუცველი“ მოსახლეობის და ეს საშიში ტენდენციაა. შესაბამისად, ასეთი რისკის არსებობა არის ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი ასეთ ადგილებში ეკონომიკური საქმიანობის ნაკლები ინტენსივობისა, რაც პირდაპირ უარყოფითად აისახება მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზე, შესაბამისად, მოსახლეობის შემოსავლებზე და ა.შ.

ათი წელია, რაც საქართველოში დანახარჯების წინააღმდეგ ბრძოლის კონტროლის სოციალურ-სამართლებრივი ზემოქმედება გააქტიურდა. არის მიღწევები, მაგრამ ისიც ცხადია, რომ ბევრი რამ ჯერ კიდევ დასახვეწია, მათ შორის: საკანმომდებლო ბაზა, სამართალდამცავ სტრუქტურებში კვალიფიციური კადრების შერჩევა, მათი შრომის ანაზღაურება, ცალკეული ერთეულების ფინანსური და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის უზრუნველყოფა² და, რაც მთავარია,

1 Васильев В., Экономить "с человеческим лицом" (взгляды и концепции проф. Л. Туроу). США: ЭПИ, 1991, №10, с. 4; Нуреев Р., Институционализм: прошлое, настоящее, будущее, "Вопросы экономики", 1999 г., №1, ст., 128.

2 2014 წ. სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული დანახარჯების წინააღმდეგ ბრძოლისა და პრევენციის პროგრამის საბოლოო შედეგის შეფასების ინდიკატორები მოიცავს: დანახარჯების შესახებ მომზადებული ანალიტიკური კვლევების ოდენობას და მათი პრაქტიკაში გამოყენებადობას, რაც გულისხმობს მათ საფუძველზე მომზადებული დასკვნებისა და რეკომენდაციების გათვალისწინებას; დანახარჯების დონის განსაზღვრის მიზნით, ჩატარებული კვლევების რაოდენობას და გამოყენების ეფექტიანობის დონეს სისხლის სამართლის პოლიტიკის განსაზღვრის პროცესში; პროკურორებისათვის მომზადებული რეკომენდაციების რაოდენობას; დანახარჯების პრევენციის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დადებითი შეფასებას; პროკურატურის სისტემაში ჩატარებული ტრენინგების რაოდენობას.

რეალურად უნდა გამოჩნდეს მთავრობის პოლიტიკური ნება: „ებრძოლო“ უპირველესად დანახარჯებს და არა დამნაშავეს.³ ამ და სხვა მიზეზთა გამო, რომლებიც ზემოქმედებენ დანახარჯების ცვლილებაზე, რატომ უნდა რთულია მისი ეკონომიკური შედეგების ანალიზი მთლიანობაში, რადგან გასათვალისწინებელია ის სინამდვილეც, რომ ადამიანები იღებენ გადაწყვეტილებას ჩაიდინონ ისეთი დანახარჯი, რომლის მოსალოდნელი სარგებელი და დანახარჯები მისაღები იქნება მათთვის და, ასევე, დანახარჯებრივი ქმედება დამოკიდებულია საზოგადოების ეთიკურ, ფსიქოლოგიურ, სოციალურ და ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, პოლიტიკურ სტაბილურობაზე და სხვ.

დანახარჯების ჩადენიდან სარგებელი შეიძლება ვუწოდოთ იმ ფულად შემოსავალს, რომელსაც მითვისებენ დამნაშავენი ე.წ. აკრძალული წესით, ან დანახარჯებრივი მიზნით დახარჯული ღირებულების ზომა (არ ვითვალისწინებთ ისეთ შემთხვევას, როცა დამნაშავე თავისი ქმედებიდან არ ელის ეკონომიკურ სარგებელს, არამედ იღებს ე.წ. „ფსიქოლოგიურ“ კმაყოფილებას, მათ შორის, შურისძიების ან სხვა მოტივით). შედარებით რთულია დანახარჯებრივი საქმიანობაში დანახარჯების შეფასება, მით უმეტეს, თუ პიროვნება (ჯგუფი) ირჩევს დამნაშავეს კარიერას (დამნაშავებრივი სამყაროს წევრობა). ასეთ შემთხვევაში, ნაწილობრივ ან მთლიანად ამბობენ უარს ლეგალურ შრომასა და შემოსავალზე, შესაბამისად, იცვლება „რისკიანი“ პირების დროითი დანახარჯების ალტერნატიული ღირებულებაც. ამასთან, გასათვალისწინებელია მოსალოდნელი დაკავება და დაპატიმრება.

ისიც ცხადია, რომ მართლწესრიგის წინააღმდეგო ქმედებიდან რაც უფრო მეტია შემოსავლის ალბათობა (მით უმეტეს, დაუსჯელობის შესაძლებლობის არსებობის პირობებში), მით მეტია დანახარჯების სიხშირე. ამდენად, სარგებლისა და ხარჯების ცვლილება წარმოადგენს იმ მიზეზს თუ რატომ აქვთ ზოგიერთ ინდივიდს, ან სოციალურ ჯგუფს დანახარჯების ჩადენისაკენ მიდრეკილება. მოგებული დარჩება ჩვენი საზოგადოება, თუ მაქსიმალურად შეამცირებს და შეზღუდავს დანახარჯების გავრცელების ხარისხს და, შესაბამისად, მეტ სარგებელსაც ნახავს თუ მას მიაღწევს „მინიმალური“ დანახარჯებით. ამდენად, მიზანი უნდა გახდეს დანახარჯების არა მხოლოდ აღკვეთა, არამედ მისი თავიდან აცილებაც, რამდენადაც შესაძლებელი იქნება იგი. საჭირო ხდება უფრო მეტი „საზოგადოებრივი მსახურება“ ე.წ. „დამნაშავეთათვის“, რომ მოხერხდეს მათი ამ „წრიდან“ გამოყვანა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვა. რაც მთავარია, უნდა დავარწმუნოთ ისინი, რომ ასეთი გზით მიღებული შემოსავლები აარაა სათნო ღვთისათვის და არ „შეერგებათ“ და რომ „შჯობს მცირედი მართლისა,

3 მისასაღმებელია ის ფაქტი, რომ ამ პროცესებში ჩართვის ნება დაერთო საქართველოს საპატრიარქოსაც. ეს კი დიდი იმედია.

ვიდრეა არა მრავალსა მას სიმდიდრესა ცოდვილ-თასა“ (ფს. 36, 16).

საერთო ჯამში, მართლწესრიგის განმტკიცებაზე გაწეული დანახარჯების მოცულობა ზოგადად შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგი ტოლობით: **ერთობრივი დანახარჯები = პრევენციის მიზნით რეალიზებული რესურსები + სამართალდარღვევათა პრევენციის მიზნით გამოყენებული ყველა რესურსების ღირებულება**. წარმოდგენილ ტოლობაში შედეგის შემცირება შეიძლება მიიღწეს, პირველ ეტაპზე, მხოლოდ ყველა სამართალდარღვევიდან მიღებული დანაკარგების შემცირებით და, შემდეგში, სამართალდარღვევათა პრევენციის მიზნით გამოყენებული ყველა რესურსების ღირებულების.¹

ამდენად, რთული ამოცანა სახეზეა, რომლის მიზანია ერთობლივი ხარჯების ოპტიმალური მნიშვნელობის („მინიმალური დანახარჯებით მაქსიმალური სოციალური და ეკონომიკური ეფექტის მიღწევა“) დადგენა. მისი ზუსტი გაანგარიშება თითქმის შეუძლებელია, მაგრამ ამაზე ზრუნვა არ უნდა შენეგდეს. აქ შეიძლება გამოვიყენოთ სადაზღვევო ურთიერთობებში ცნობილი ე.წ. სატარიფო განაკვეთის გაანგარიშების ტექნოლოგია, რომელიც განკუთვნილია იმ ზარალის ასანაზღაურებლად, რომელიც სადაზღვევო შემთხვევით მიეყენა დაზღვეულ ქონებას, ან სადაზღვევო კომპანიის სხვა ხასიათის ხარჯების გასაწევად. მას უწოდებენ ასევე, როგორც ბრუტო-განაკვეთს, რომლის ფორმირება ხდება ორი კომპონენტით: ნეტო-განაკვეთით² და რისკის გავლენის პრევენციაზე დანამატით.³

სამართალდარღვევების გამოვლენაზე, პრევენციაზე და „სასჯელის აღსრულებაზე“ ხარჯების დასადგენად უმჯობესია გამოყენებულ იქნას აღნიშნული მეთოდიკა. მაგალითად, „ნეტო-განაკვეთით“ შეიძლება განისაზღვროს გამოვლენილი სამართალდარღვევების საგამომიებო საქმიანობიდან - სასჯელის აღსრულებამდე გასაწევი ხარჯების, ხოლო „პრევენციაზე დანა-

1 **სამწუხაროდ, შესაბამისი სამინისტროების - შინაგან საქმეთა სამინისტროს და სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროების ოფიციალურ ინფორმაციებში დანაშაულთა პრევენციაზე და/ან მართლწესრიგის განმტკიცებაზე ხარჯების დინამიკის ამსახველი ზუსტი ინფორმაცია მიუწვდომელია.**

2 განკუთვნილია სადაზღვევო ფონდის შესაქმნელად, რომელიც პირდაპირ ემსახურება რისკით მიყენებული ზარალის კომპენსაციას, რომელზეც პრაქტიკულად ბრუტო-განაკვეთის 90-91% ნაწილის „სიმძიმე“ მოდის.

3 ემსახურება სადაზღვევო კომპანიას იმ სარეზერვო ფონდის შექმნაში, რომელიც განკუთვნილია სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის საფრთხის თავიდან აცილებისათვის საჭირო პრევენციული ზომების ან/და მოსალოდნელი საფრთხის შედეგების შესამცირებლად ჩატარებული ე.წ. რეპრესიული ღონისძიებების დაფინანსებისთვის, რომელიც დგება %-ში ბრუტო-განაკვეთთან და მასზე მოდის ბრუტო-განაკვეთის 9-10 % საშუალოდ. ცნობისათვის, ბრუტო-განაკვეთს (U) და ნეტო-განაკვეთს (U^1) და რისკის გავლენის პრევენციაზე დანამატს (f) შორის არსებობს თანათარღობა: $U = U^1 + U \cdot f$, საიდანაც ბრუტო-განაკვეთს ანგარიშობენ ფორმულით: $U = \frac{U^1}{1-f}$.

მატი“ - პრევენციულ ღონისძიებებზე დანახარჯების ზომა (შესაძლებელი იქნება, ასევე, ამ ორ დანახარჯს შორის კოორდინაციის, თანაფარდობის გაზომვა) და „ბრუტო-განაკვეთის“, როგორც ამ ღონისძიებათა სისტემაზე გასაწევი საერთო დანახარჯების ოპტიმალური ზომის დადგენა.

სახელმწიფო ბიუჯეტის გეგმური ხარჯებისა და არაფინანსური აქტივების ფუნქციონალური კლასიფიკაციით, საქართველოს სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს ხარჯები 2013 წლის გეგმური 35116,2 ათ. ლარიდან უმცირდება 2014 წლის პროექტით გათვალისწინებულ 267930 ათ. ლარამდე, ანუ 23,7%-თ, ხოლო შინაგან საქმეთა სამინისტროს - 189538 ათ. ლარიდან 150000 ათ. ლარამდე, ანუ 20,9%-თ,⁴ რისი გამოსწორება აუცილებლად უნდა მოხდეს 2014 წლის კორექტირებული ბიუჯეტით. სხვა შემთხვევაში, მან შეიძლება ცუდად იმოქმედოს დანაშაულობის ცვლილებაზე, რადგან სახეზეა დანაშაულის ჩადენის ხერხების დახვეწა და მისი მოქმედების არიალის გაფართოება.

საქართველოს მთავრობამ განსაზღვრა 2014 წ. სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული „დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლისა და პრევენციის“ პროგრამის საბოლოო შედეგის შეფასების ინდიკატორები: დანაშაულის შესახებ მომზადებული ანალიტიკური კვლევების ოდენობა და მათი პრაქტიკაში გამოყენებადობა, რაც გულისხმობს მათ საფუძველზე მომზადებული დასკვნებისა და რეკომენდაციების გათვალისწინებას; დანაშაულის დონის განსაზღვრის მიზნით, ჩატარებული კვლევების რაოდენობა და გამოყენების ეფექტიანობის დონე სისხლის სამართლის პოლიტიკის განსაზღვრის პროცესში; პროკურორებისათვის მომზადებული რეკომენდაციების რაოდენობა; დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შეფასება და პროკურატურის სისტემაში ჩატარებული ტრენინგების რაოდენობა.⁵ მაგრამ კარგი იქნებოდა თუ დაემატებოდა, თვეების ან კვარტლების მიხედვით, გამოვლენილ დანაშაულთა სტრუქტურული და დინამიკური ანალიზის შედეგები და სხვ.

გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ დანაშაულობა უკუპროპორციულ კავშირშია დანაშაულის გახსნის ინტენსივობასთან (ხარისხთან) და სასჯელის სიმკაცრესთან, ხოლო პირდაპირპროპორციულ კავშირშია სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორებთან (შემოსავლების დიფერენციაცია, უმუშევრობა და სხვ). ისტორიულად, საზოგადოებაში არსებობდა დანაშაულობაზე ზემოქმედების რამდენიმე „ინსტიტუტი“, მათგან კი დღეს ცნობილია: „კრიმინალური იუსტიციის“ რესურსი, დასჯის სიმძიმე და მასზე კონტროლის სოციალური პროგრამები.⁶ განსაკუთრებულ მიდგომას იმსახურებს

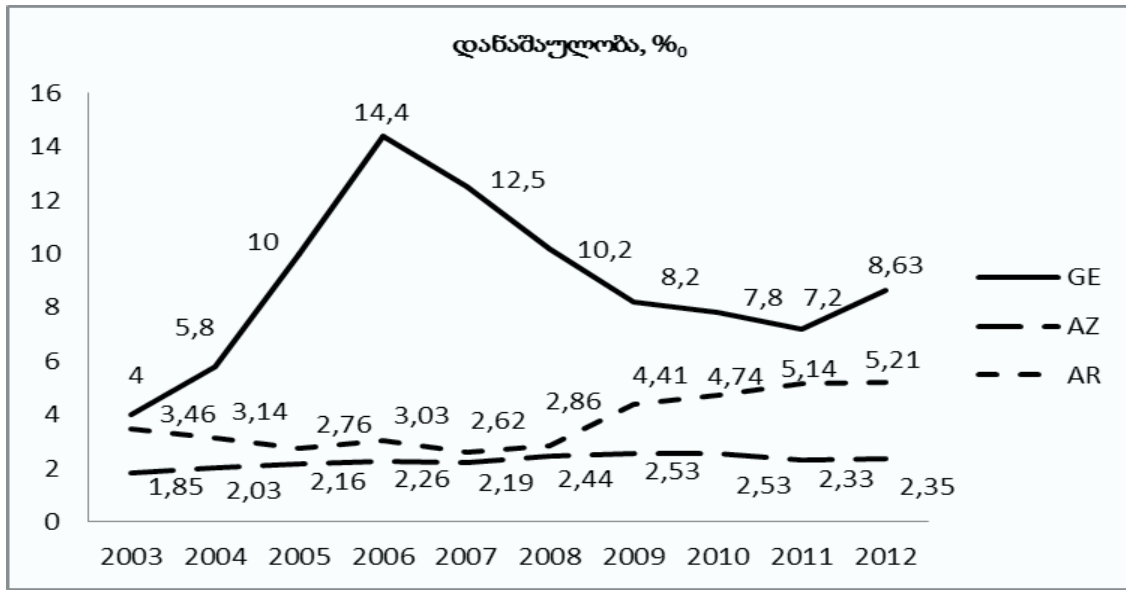
4 წყარო: http://www.mof.ge/common/get_doc.aspx?doc_id=9676

5 წყარო: <http://www.mof.ge/5233>

6 www.corruption.rsuh.ru /Центр по изучению нелегальной экономической деятельности/

დანაშაულობის დინამიკა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში 2003-2012 წწ.¹
(ერთეული/1000 კაცზე. საქართველო - GE, სომხეთი - AR, აზერბაიჯანი - AZ)

¹ www.geostat.ge და police.ge, www.armstat.ar /Armenian Statistical Service of Republic of Armenia/, www.azstat.org /The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan/

დანაშაულთა განმეორებადობა (დანაშაულის რეციდივი), არასრულწლოვანთა დანაშაული და ეკონომიკური შედეგები, რასაც სიღრმისეული შესწავლა სჭირდება და იმედა, რომ სწრაფად განხორციელდება ამ მიმართულების გამოკვლევები. ამასთან, დიდ პრობლემად რჩება საქართველოში დანაშაულთა აღურიცხვიანობაც (მაგალითისათვის, ა.შ.შ.-ში ფაქტური დანაშაულობა 3-4-ჯერ აღმეტება ოფიციალურად რეგისტრირებულ დანაშაულობათა რიცხვს)¹ და ა.შ. (იხ. გრაფიკი).

სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში ბოლო წლების დანაშაულობის დინამიკიდან ჩანს, რომ 2003 წელს კრიმინოლოგიური სიტუაცია აზერბაიჯანში საუკეთესო იყო, ხოლო საქართველოში ყველაზე მწვავე, რომელიც შენარჩუნებულია კიდევ საანალიზო პერიოდში, რისი მიზეზიც მრავალია². საერთო ჯამში, 2003-2012 წწ. სომხეთში დანაშაულობის საშუალო დონე იზრდება 50,1%-ით, აზერბაიჯანში - 27%-ით, ხოლო საქართველოში - 115,75%-ით, ანუ სომხეთთან შედარებით საქართველოში იგი 2,31-ჯერ მეტია, აზერბაიჯანთან შედარებით კი - 4,28-ჯერ. ნაშრომის მიზანი არაა სამართლებრივი ანალიზი, ან დასახელება იმ ფაქტორების, რომლებიც „ქართული“

შინაარსისაა, მაგრამ ერთი ცხადია, რომ აქ გამოსაყოფია მიგრაციის მომენტიც. ოფიალური სტატისტიკით, 2012 წელს ჩამოსულთა საშუალო ასაკი მერყეობდა 35-40 წლამდე, არადა ეს ასაკობრივი ჯგუფი ჩვეულებრივ ითვლება მაღალ რისკიან ჯგუფად კრიმინოლოგიაში, რასაც სტატისტიკური მონაცემები ადასტურებს³ და ესეც დამატებითი საზრუნავი უნდა გახდეს შესაბამისი უწყებებისთვის, რამეთუ, ჩვენი გეოგრაფიული, სატრანზიტო ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე, ეს პრობლემა უფრო საშიში გახდება.

გრაფიკით წარმოდგენილი მონაცემები მიუთითებენ იმაზეც, რომ საქართველოში კრიმინოლოგიული სიტუაცია შედარებით მძიმეა, ვიდრე აზერბაიჯანში და სომხეთში, მაგრამ ფაქტია ისიც, რომ ჩვენს ქვეყანაში 2004 წლიდან ძალისმიერ სტრუქტურებში ჩატარებულმა რეფორმამ (თუ არ გავითვალისწინებთ ზოგიერთ უარყოფით თანამდე მოვლენას) აშკარად მოაწესრიგა დანაშაულის გამოვლენის აღრიცხვიანობა, რეგისტრაცია, რასაც ვერ ვიტყვით მეზობელ ქვეყნებზე, სადაც, სავარაუდოდ, კვლავ ხშირია დანაშაულის დამალვა, გარიგებები დამნაშავეებსა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის და საგამომძიებლო სამსახურებს შორის და ა.შ.

რაც შეეხება დანაშაულობათა საშუალო წლიური მატებისა და ზრდის ტემპებს, აქაც ჩვენი ქვეყნისთვის სურათი უარესია. კერძოდ, 2004-2012 წწ. მან საქართველოში (GE) შეადგინა 5,1%, აზერბაიჯანში (AZ) - მხოლოდ 1,8%, ხოლო სომხეთში (AR) - 6,5%. დანაშაულთან ბრძოლის წინააღმდეგ სახელმწიფოებრივის მიდგომის შედეგად იქნა დაძლეული გრა-

¹ www.ecsocman.edu.ru /Федеральный образовательный портал РФ - ЭКОНОМИКА, СОЦИОЛОГИЯ, МЕНЕДЖМЕНТ/

² მათ შორის, 2005 წელს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში შეტანილი ცვლილებები; ასევე, მოსაწესრიგებელია დანაშაულთა რეგისტრაციის მომენტის აღრიცხვა, კერძოდ კონკრეტულ წელს რეგისტრირებულ დანაშაულთა რიცხვში ხდება ადრე ჩადენილი დანაშაულებები, რომელთა გახსნა მოცემულ წელს მოხდა, რაც მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს რეალური სურათის ცვლილებაზე და სხვ.

³ http://geostat.ge/?action=page&p_id=601&lang=geo

ფიკით გამოსახული 2003-2006 წწ. აღმასვლა საქართველოსთვის, თუმცა ბოლო წლების დინამიკა მაინც საგანგაშოა. როგორც ჩანს, ტენდენცია საერთოა სამივე სახელმწიფოსთვის, მაგრამ ჩვენ ჩვენი უფრო გვტკივა და ცხადია, რომ მის დაძლევაზე განსაკუთრებით მისამართია სამთავრობო ინტერესი. მაინც, რა იწვევს საქართველოში, სამხრეთ კავკასიის სხვა ქვეყნებთან შედარებით, დაშალოების ბევრად უარეს დინამიკას. ამ კითხვაზე პასუხი უნდა იყოს კომპლექსური. პრობლემაზე მომქმედი მიზეზების ძიება და მათი შესაძლო გავლენის დადგენა მართალია იგრძნობა პროფესიონალ და მეცნიერ-იურისტთა გამოკვლევებში, მაგრამ ჩანს იმის აუცილებლობაც, რომ კვლევებში უნდა ჩაერთოს ეკონომისტ-სტატისტიკოსებიც, თავიანთი მდიდარი ანალიტიკური გამოცდილებით.

ცნობილი ფრაზა: „**იცოდე კანონი და იქნები დაცული**“ - არ გამოდგება საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისთვის. უკეთესია: „**დაიცავი კანონი და იქნები დაცული**“, რამეთუ თუ მაქსიმალურად მოერიდება ადამიანები დანაშაულის (ცოდვის, უშჯულოების) ჩადენას, მით უფრო იქნებიან დაცული მათ მიმართ დანაშაულის (ბოროტების) ჩადენისგან, რისი საფუძველიც, როგორც ავღნიშნეთ, ქრისტიანული თანაცხოვრების წესია. შესაბამისად, ქვეყანაში მართლწესრიგის პრევენციასა და განმტკიცებაზე ხარჯების გაზრდა, დადებითად აისახება მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური კეთილდღეობის ცვლილებაზე და საზოგადოებაც ძლიერ „მოგებული“ დარჩება.

„**მოიქცეით თავით თვისით და განიშორებით თქუენგან ყოველნი უსჯულოებანი თქუენნი, რომლითა უსჯულო იქმნენით ჩემდამო, და ყავთ თავისა თქუენისა გული ახალი და სული ახალი, და რამასათჳს მოსწყდებით**“ (იეზ. 18, 31) და თუ ყველა ჩვენგანი ჩათვლის,

რომ „**კეთილ არს ჩემდა შჯული პირისა შენისა უფროსათასეულისა ოქროსა და ვეცხლისა**“ (ფს. 118, 72), მაშინ მივიღებთ სასურველ შედეგსაც - ურთიერთსიყვარულს, დანდობას, პატივისცემას... და, რაც მთავარია, ღვთისგან წყალობას, რომლის გარანტი უფლის მცნებათა დაცვაა, რამეთუ „**ყოველნი მცნებანი შენნი ჭეშმარიტებით არიან**“ (ფს. 118, 84).

იმედია, რომ მომავალში საზოგადოება და თითოეული მოქალაქე აიღებს პასუხისმგებლობას ამ უაღრესად მტკივნეული პრობლემის სწრაფად მოსაგვარებლად. დავიწყებთ „მართალი წესით“ ცხოვრებას. დავივიწყებთ ანგარებას, ქურდობას, ყაჩაღობას... და, რაც მთავარია, კაცთა კვლას და მივიღებთ ყოველივეს რაც გვჭირდება, განსაკუთრებით - სულიერ და მატერიალურ კეთილდღეობას. დანაშაულის ჩადენის მიზანი ხომ „**კეთილდღეობის ამაღლებაა**“. შეიძლება ჩაიდინო დანაშაული და გაექცე კანონს და მის მსჯავრს, მაგრამ ღვთის რისხვას და სასჯელს კი ვერასოდეს! მივენდოთ უფალს, დავკმაყოფილდეთ იმით რასაც მოვიპოვებთ უცთომელი გზით და მუდმივად გვახსოვდეს, რომ „**ყრმა ვიყავ და დავბერდიცა და არა ვიხილე მართალი დაგდებულ, არცა თესლი მისი მთხოვნელ პურისა**“ (ფს. 36, 35) და შედეგად არ დააყოვნებს, რამეთუ „**ესევდ უფალსა და ყავ სიტკბოება, დაემკვიდრე ქუეყანასა და დაემწყსო სიმიდირესა ზედა მისსა. იშუებდ უფლისა მიმართ და მან მოგცეს შენ თხოვა გულისა შენისა**“ (ფს. 36, 3-4), ამინ! რადგან „**პატივსა მეუფისასა სამართალი უყუარს**“ (ფს. 98, 4).

„**ვისაც არ ძალუძს განარჩიოს, ერთის მხრივ, რა არის კეთილი, მეორე მხრივ კი - როგორია ბოროტი, ამგვარ ვინმეს უფლება არა აქვს განსაჯოს კეთილნი და ბოროტნი, რადგან ადამიანი, რომელმაც იცის ღმერთი, კეთილია**“ (წმ. ანტონი დიდი).

FOR DECREASING ECONOMIC RESULTS OF CRIMINALITY

Akaki bakuradze

Akaki Tsereteki State University, associated professor

ABSTRACT

Crime should not be understood only as a delinquency against an individual, society, state and so on.... but also as an activity (inactivity) one directs against himself/herself doing harm to himself/herself through committing an offence like ‘a fall due to committing a sin’ (except rare and special cases). So, concrete delinquency is not only a crime, but also a sin! Therefore, any activity (inactivity) of such type is considered to be the infringement of god’s commandments.

It is very difficult to analyze economic results of criminality because people make decisions to commit such type of offences the expected expenses and profits of which will be acceptable. Totally, the capacity of expenses spent on strengthening regularity can be introduced by the following equation: total expenses = costs of implemented resources for preventive actions + losses from all types of delinquencies. Decrease of the results from the presented equation can be achieved only by lessening the losses from all types of delinquencies at first and afterwards by decreasing the costs of implemented resources for preventive actions.

Well-known phrase: “Know the law and be protected” - will not do for social security. It is better to say: “Follow the law and be protected” - the more people try to avoid committing the crime, the more number will be protected from being offended. The basis of the latter can be found in the Christian way of life.

IMPACTS OF FISCAL IMBALANCES AND FISCAL ARRANGEMENTS ON SOVEREIGN BOND YIELDS

The paper aims to investigate the impacts of fiscal imbalances and fiscal arrangements on sovereign bond yields. We apply recent data of IMF concerning the quality of fiscal rules and the effectiveness of fiscal councils and we analyse cases of developed and developing countries, pointing out characteristic features for each case. Our research shows that while fiscal imbalances have positive correlation on interest rates of sovereign bonds, the level of quality and strength of fiscal arrangements provided by fiscal rules and fiscal councils have negative impacts.

INTRODUCTION

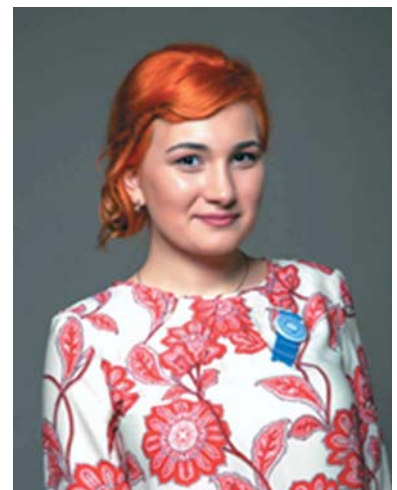
The issue at hand have been drawing growing attention from economists and policy-makers over the last decade since fiscal default became a problem even for EU member countries. The financial crisis showed once more that in bad times, it becomes crucial that the government has a possibility to stimulate an economy. Although, the government is definitely interested in the possibilities of borrowing money, especially during economic slowdowns, the readiness to cover the debt as well as the cost of indebtedness is the considerable issue. If the government faces high bond yields, it means that borrowing money is too costly and thus it becomes controversial whether it is worth to borrow or not. However, as mostly in bad times the money resources is crucially necessary for the economy, governments are obliged to borrow even if they face high costs to serve debts. Yet, when fiscal indebtedness increases, the probability of the default of the country also increases and investors require more revenues to cover their risks. So, government may face quite high bond yields, which is definitely not desirable condition. Furthermore, if the risk of default is considerably high, accepting even very high interest rates, the government might still have difficulties in finding possibilities to borrow the money. Hence, sovereign bond yields and conditions of borrowing as well as the readiness to serve the debts is the very important direction to be covered by the economic policy. Thus, we found considerable to investigate influential factors on sovereign bond yields. Among such impact generators, we stress on fiscal indebtedness and fiscal arrangements provided by fiscal rules and fiscal councils.

The influence of fiscal imbalances on bond yields is not the new concept. It is already well known that generally fiscal deterioration causes an increase in long-term interest rates. However the effect of fiscal institutes was not investigated systematically until now. Our motivation to work on the problem was mainly caused by the recently released dataset of IMF measuring the quality of fiscal rules in 87 countries. The dataset firstly was prepared in 2012 and now it covers the data for 2013 as well. Besides, we review the role of fiscal councils as we find that these newly introduced institutions are not systematically studied yet. Hence, including the role and importance of fiscal arrangements in our analyses, our research aims to elaborate impacts on sovereign bond yields from the two directions. On the one hand we analyse impacts of fiscal deterioration on bond yields while on the other hand we include effects of fiscal arrangements, precisely fiscal rules and fiscal councils in our analyses. So, we review the role and importance of these fiscal institutions to show their possible impacts on determination long-term interest rates.

We analyses the practical experience accumulated through the recent years. We try to report main characteristics of the problem in developed and developing countries separately as the difference of the levels of economic development does not allow us to generalize conclusions made for industrialized countries. So, we review the case of European countries and Japan as examples of industrialized countries and Georgia as

IASHA MESKHIA
Professor, Head of the Department
of International Business,
I. Javakhishvili Tbilisi
State University

Akhvlediani Tinatin
Student of the Master's programme
in International Economics,
University of Warsaw.

an example of a developing country. This approach gives us possibility to compare conclusions made for each direction and to point out several characteristic features for each case.

BRIEF LITERATURE REVIEW

The influence of fiscal indebtedness on sovereign bond yields is not a new concept. We might review quite rich literature in this direction confirming that there is a positive correlation between fiscal indebtedness and sovereign bond yields. In other words, an increase of the level of indebtedness of the country increases the probability of default and finally results in increased interest rates.

Among other researches who confirm this positive correlation between indebtedness and bond yields, we might consider papers about US experience, precisely the work of Gale and Orszag (2004) where authors provide regression analyses concluding the positive influence of expected future deficits on long-term interest rates.

Akitoby and Stratmann (2006) while elaborating impacts of fiscal indiscipline on long term interest rates in developing countries confirm that high probability of default leads an increase in interest rates that finally results in increased costs of debt. The authors provide the following formula to illustrate the above-mentioned statement:

$$(1+r^*)=pd \times w + (1-pd) \times (1+r)$$

where r – the lending rate,

r^* - the risk-free interest rate,

pd – the probability of default,

w – the payment for the lender in case of default.

Thus, higher probability of default raises interest rates to compensate the higher risk of default investors might face while lending the money. The process finally results in increased costs of indebtedness.

As for European experience, it is considerable the paper of Faini (2006) testing the impact of fiscal imbalances on bond yields for EMU countries. The author exhibits a peculiarity of EMU area, that the budget deficit changes in one country have an impact not only on the interest rates of that particular country but on the overall level of interest rates in the whole EMU area.

Among influential factors besides fiscal institutions and fiscal conditions, Fiscal Affairs Department of IMF (2009) takes into consideration domestic savings and access to global capital inflows. It concludes that the overall impact of higher deficits on interest rates is greater in countries with low domestic savings and with less than full access to global capital inflows.

We might also consider papers studying the influence of fiscal institutions. In order to underline that fiscal rules present the significant topic in this case, we may review the State of Public Finances Cross Country Monitor (November 2009) prepared by the Staff of Fiscal Affairs Department of IMF, stating that fiscal rules play the main role in large fiscal adjustments. The IMF remarks that fiscal rules can define the quality and the size of fiscal discipline. That is why they were often reformed in many countries over time due to meet necessary changes to sustain consolidation efforts.

Von Hagen (2012) states that fiscal rules support to strengthening fiscal discipline, moreover their effectiveness rises when the economic policy keeps the strong attachment to the fiscal rules and when there are no escape possibilities from these rules.

More recently, the paper of Brzozowski and Siwinska-Gorzela (2013) presents the much more complete research as together with considering fiscal imbalances it includes fiscal rules as other source of impacts. This paper reports an empirical evidence that evaluates how fiscal deterioration might push bond yields up, and at the same time, what possibly could be caused by fiscal rules within a given country economy. Authors are testing the hypothesis whether strong fiscal rules can pay a government off in a future by the means of significant implications imposed by a given policy. Based on the regression analyses estimating impacts for industrialized countries for the time period 1985-2010, the research confirms the positive relationship between fiscal indiscipline and bond yields while on the other hand figures out the apparent opposite impacts of fiscal rules on interest rates.

As for fiscal councils, being still newly established institutions, their impacts are not systematically studied yet. However we might consider the paper of Debrun and Kumar (2007) which incorporates the impacts of fiscal rules and fiscal councils on fiscal performance. Authors provide cross-country evidence on the effectiveness of fiscal councils for fiscal discipline for EU countries. The paper shows that fiscal rules are associated with higher fiscal performance and fiscal councils contribute better enforcement of fiscal rules.

FISCAL RULES AND FISCAL COUNCILS

Fiscal Rules

Finding out new sources for strong impacts on bond yields, it is interesting how the fiscal rules can be evaluated to use them for further researches in this direction. According to the definitions provided by IMF, a fiscal rule imposes a long-lasting constraint on fiscal policy through numerical limits on budgetary aggregates. Fiscal rules typically aim to correcting distorted

incentives and containing pressures to overspend, particularly in good times, thus they ensure fiscal responsibility and debt sustainability. To assess the level of quality and strength of fiscal rules in each country, IMF (2012) released a new dataset providing evaluation of the use and design of fiscal rules covering national and supranational fiscal rules in 87 countries from 1985 to end-August 2012. The dataset is updated for 2013 as well (Kinda, Kolerus, Muthoora and Weber, 2013). According to the legal basis, coverage, escape clauses, as well as enforcement procedures, and fiscal responsibility law, IMF provides numeric values from zero till five to identify the quality level of fiscal rules in each country.

So we tried to review the first working paper on this issue (Schaechter, Kinda, Budina and Weber, 2012) to explain the nature of fiscal rules. As we found out, we may distinguish four main types of fiscal rules:

- Debt rules (DR) set an explicit limit or target for public debt in percent of GDP;
- Budget balance rules (BBR) constrain the variable that primarily influences the debt ratio while being largely under the control of policy makers;
- Expenditure rules (ER) set limits on total, primary, or current spending;
- Revenue rules (RR) set ceilings or floors on revenues.

While examining these rules, Fiscal Affairs Department of IMF defines that expenditure rules are not linked directly to the debt sustainability objectives, as they do not constrain the revenue side. According to the same logic, staff of the department argues that revenue rules are not directly linked to the control of public debt, as they do not constrain spending. Moreover, authors of the paper state that setting ceilings or floors on revenues can be challenging as revenues may have large cyclical component, fluctuating widely with the business cycle. Thus, revenue rules alone could result in pro-cyclical fiscal policy, as floors do not generally account for the operation of automatic stabilizers on the revenue side in a downturn or ceilings in an upturn for revenue ceilings.

Table 1 Properties of Different Types of Fiscal Rules¹

<i>Type of rule</i>	<i>Pros</i>	<i>Cons</i>
<i>Debt rule</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Direct link to debt sustainability; ▪ Easy to communicate and monitor. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ No clear operational guidance in the short run as policy impact on debt ratio is not immediate and limited ▪ No economic stabilization feature; ▪ Rule could be met via temporary measures; ▪ Debt could be affected by developments outside the control of the government.
<i>Budget balance rule</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Clear operational guidance; ▪ Close link to debt sustainability; ▪ Easy to communicate and monitor. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ No economic stabilization feature; ▪ Headline balance could be affected by developments outside the control of the government.
<i>Structural budget balance rule</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Relatively clear operational guidance; ▪ Close link to debt sustainability; ▪ Economic stabilization function; ▪ Allows accounting for other one-off and temporary factors. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Correction for cycle is complicated especially for countries undergoing structural changes; ▪ Need to pre-define one-off and temporary factors to avoid their discretionary use; ▪ Complexity makes it more difficult to communicate and monitor.
<i>Expenditure Rule</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Clear operational guidance ▪ Allows for economic stabilization; ▪ Steers the size of government; ▪ Relatively easy to communicate and monitor. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Not directly linked to debt sustainability since no constraint on revenue side; ▪ Could lead to unwanted changes in the distribution of spending if, to meet the ceiling, shift to spending categories occurs that are not covered by the rule.
<i>Revenue rule</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Steers the size of government; ▪ Can improve revenue policy and administration; ▪ Can prevent pro-cyclical spending. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Not directly linked to debt since no constraint on expenditure side; ▪ No economic stabilization feature.

1 Source: IMF, 2012.

Thus we might conclude that Debt Rules and Budget Balance Rules have the strongest and direct connection with public debt. Based on these findings, we may report that while studying the effects of fiscal rules on bond yields, these two types of fiscal rules should surely taken into account as the most important ones measuring the quality of fiscal rules.

Fiscal Councils

Fiscal councils are newly introduced institutions to ensure higher fiscal discipline in a country. According to the definition of IMF, a fiscal council is an independent public institution informing the public debate on fiscal policy. In addition, a fiscal council can perform one or several of the following functions: (i) contribute to the use of unbiased macroeconomic and budgetary forecasts in budget preparation (through preparing forecasts, or proposing prudent levels for key parameters), (ii) identify sensible fiscal policy options, and possibly, formulate recommendations, (iii) facilitate the implementation of fiscal policy rules, and (iv) cost new policy initiatives (Debrun, Kinda, Curristine, Eyraud, Harris, and Seiwald, 2013). In other words, fiscal councils have the functions to control fiscal policy yet, they are not decision makers but only facilitators.

Despite being newly established, impacts of fiscal councils are already remarkable enough to encourage lots of countries to introduce the same institutions. In the European Union, we may find the Treaty on Stability, Coordination and Governance, mandating an “independent body” at the national level to monitor national fiscal policy rules and produce macroeconomic and budgetary forecasts used for budget preparation in each euro area member state (Debrun, Kinda, Curristine, Eyraud, Harris, and Seiwald, 2013). Additionally establishment of fiscal councils in developed countries such as Australia and Canada and emerging and developing countries such as Croatia, Serbia, Romania and Africa have encouraged other countries to create the same legislative bodies.

Yet, it is still controversial whether fiscal councils can be regarded as substitutes of fiscal rules or not. As functioning of both fiscal rules and fiscal councils is dedicated to keep discipline in fiscal policy and fiscal imbalances, we may think that instead of considering them as substitutes we should state that fiscal councils and fiscal rules can reinforce each other. Moreover, following the above-mentioned definition of fiscal councils, we can conclude that the role of fiscal councils can be linked to fiscal rules; as in a fact, they should control adherence to fiscal rules and in such a way support them to operate systematically. Thus, we might distinguish three categories of countries: (i) countries where fiscal councils are prior to fiscal rules; (ii) countries where fiscal rules are prior to fiscal councils; (iii) countries where fiscal councils and fiscal rules operate together accordingly. However, countries which belong to the last category have the optimal results proving that in case of the coordinated operation of fiscal rules and fiscal councils, government can achieve decreased costs of borrowing money even in bad times.

EMPIRICAL ANALYSES

In our attempt to test the above-mentioned statements about positive relationship between fiscal imbalances and long term interest rates as well as negative correlation between the quality of fiscal institutions and sovereign bond yields, we would like to review cases of industrialized countries and developing countries separately as the difference in the levels of economic development does not give us the possibility to generalize conclusions made for industrialized countries.

Industrialized Countries

In order to test a hypothesis whether fiscal deterioration pushes bond yields up in industrialized countries, we would like to consider examples of EU countries. For our analyses we use the dataset provided by Eurostat on interest rates of 10 year sovereign bonds and general government gross debt calculated as the percentage share of GDP. According to the latest data, in 2013 the lowest interest rates on sovereign bond yields were recorded for Germany, while the highest record addresses to Greece¹. Thus we decided to elaborate the issue at hand for these two countries.

The Figure 1 illustrates the dynamics of general government gross debt and the Figure 2 – the dynamics of sovereign bond yields for Germany and Greece in the time period 2002-2013.

As we can notice, Greece is an excellent example to present how an increase in fiscal indiscipline can push long term interest rates up. The Figure 1 shows that the considerable increase in government debt started since 2008. To be more precise, the increase during only four years from 2007 till 2011 was 62,9 percentage point. Since 2009 when government debt reached 129,7%, interest rates started increasing together with annual increase in fiscal deterioration. Finally, in 2012 they reached 22,50% as a response to the 22 percentage point increase in government debt in the previous year. The fact that the increase in interest rates followed to the increase in government indebtedness underlines that causality of these changes comes from the increase in government debt. We should also notice that financial crisis considerably supported to get such dramatic results however interest rates apparently reflected the increase in fiscal indiscipline.

1 See the Figure 1 and Figure 2.

Figure 1.
General government gross debt in percentages of GDP in 1995-2013¹.

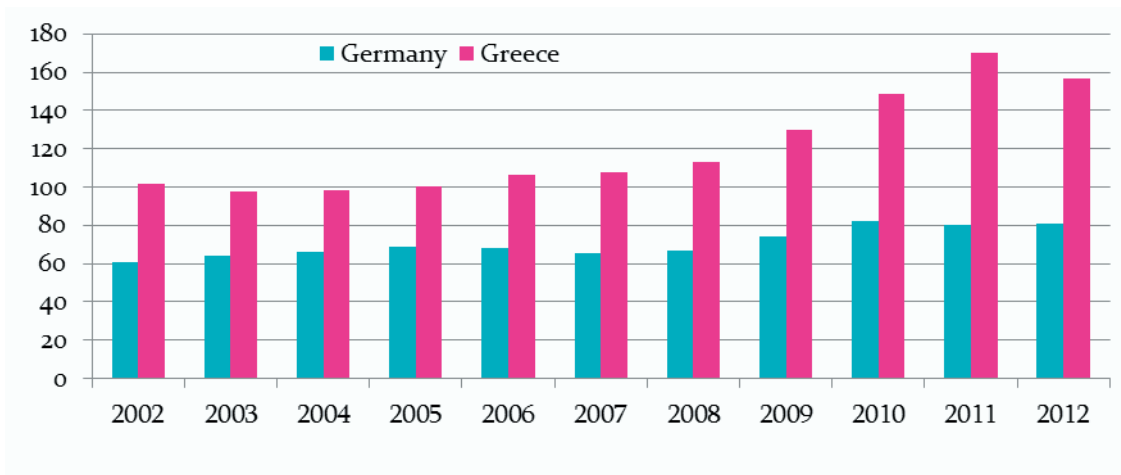
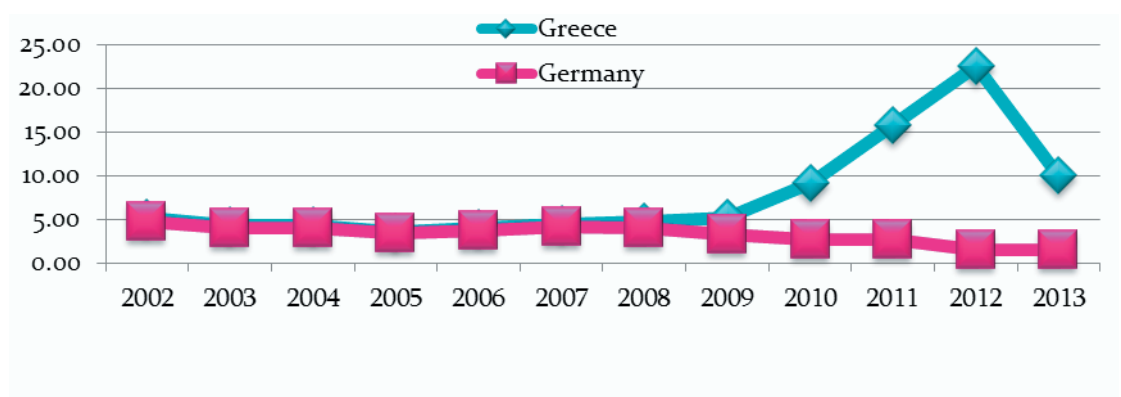

Figure 2. Annual data of 10 year's maturity government bond yields in 1995-2013².

1 Source: Eurostat - http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=irt_lt_mcby_a&lang=en.

2 Source: Eurostat-<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde410&plugin=1>.

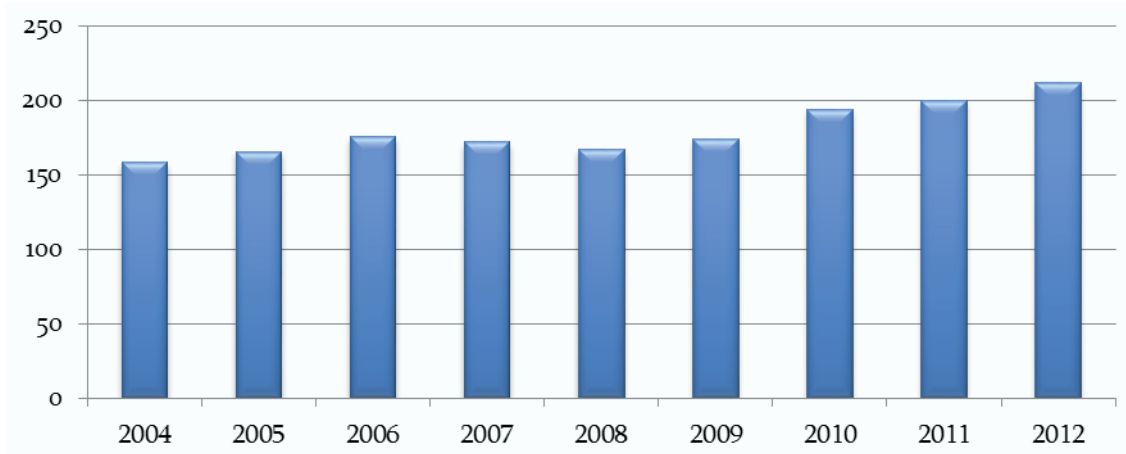
As for impacts of fiscal institutions, Greece does not have national fiscal rules. The country only follows supranational rules – BBR and DR according to the Maastricht Criteria (1992) and euro area (2001). Based on the evaluation of IMF Working Paper (Kinda, Kolerus, Muthoora and Weber, 2013) a number of institutional reforms are underway. Moreover, under the “fiscal compact”, the government commits to adopt a structural budget balance rule according to which the deficit should not exceed 0.5 percent of GDP. Besides that, the country will adopt automatic correction mechanism in its constitution or equivalent legislation. As for fiscal councils, they do not operate in Greece according to the Working Paper of IMF (Debrun, Kinda, Curristine, Eyraud, Harris, Seiwald, 2013). To conclude, an example of Greece confirms that the relationship between fiscal indiscipline and bond yields is strictly positive. Additionally, as the country has neither national fiscal rules nor fiscal councils the positive effects of fiscal indebtedness is not balanced by expected negative effects of these fiscal institutions. As a result an increase in fiscal indebtedness has direct positive reflections of on long-run interest rates.

On the contrary, Germany presents the case where public indebtedness is characterized by stable level. Although, the remarkable increase had place in 2009 by 7,7 and in 2010 by 8 percentage points, both cases were caused by the financial crisis. However, since 2011 the government debt started decreasing. That is why investors did not have a reason to lose any kind of reliability towards the country. The process was finally reflected in the decreasing trend of bond yields. Additionally, based on evaluation of IMF, Germany is the country out of 5 countries which has adopted national fiscal rules on the constitutional level. Precisely, BBR operates on the constitutional level which ensures the highest strength and quality of the rule. Additionally, country has national ER on political commitment level. As for fiscal rules, German Council of Economic Experts functions in the country since 1963. It ensures the implementation of existing fiscal rules. To conclude, Germany presents an excellent

example on the one hand enlightening that the fiscal discipline ensures decreasing trend in interest rates and on the other hand the case exhibits that strong fiscal rules and functioning of fiscal councils have negative impacts on sovereign bond yields.

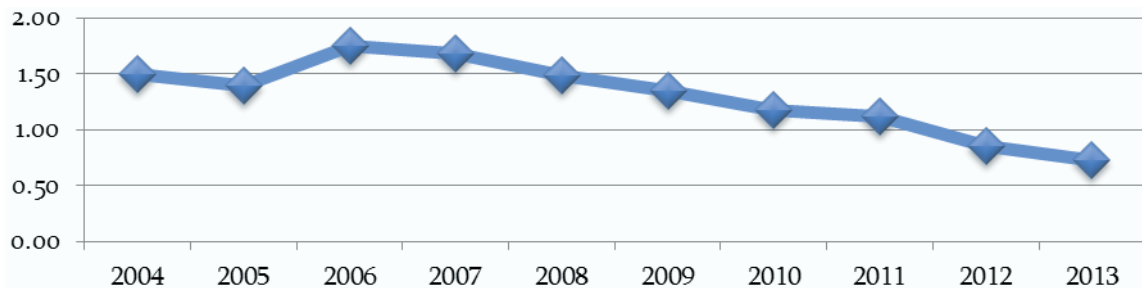
In line with considering industrialized countries, we would like to review the case of Japan because of its exceptional characteristics. First we should notice that this case presents an interesting example as Japan’s fiscal deficit is considerably high. In 2012 public debt to GDP ratio reached 212 %.

Figure 3.
Government Debt to GDP Ratio of Japan (presented in percentages)¹.

Hence, we should predict substantial increase in yields, whereas actual yields still remain the lowest among advanced economy countries. According to the latest statistics, in 2013 the bond yields encountered only 0,72 %. Such a small figure states that the country apparently enjoys the lowest cost of indebtedness while already possessing high amount of government debt.

Figure 4.
Government Bond Yields of Japan ².

To explain this phenomenon, we tried to elaborate this issue with connection to fiscal institutions. First of all, we should notice, that compared to other countries Japan has long history of fiscal rules dating back to 1947(Sugimoto and Ueda, 2013). However, according to IMF evaluation, ER operates based on political commitment and BBR on the statutory basis and finally their coverage is evaluated on the central government level. It is remarkable, that PAYGO, The Fiscal Management Strategy introduced in 2010, is not described in the dataset. Actually, it is a pay-as-you go rule, implying that any measure that involves increases in expenditure or decreases in revenue needs to be compensated by permanent reductions in expenditures or permanent revenue-raising measures. However, as PAYGO does not set numerical limits on large budgetary aggregates it is not considered as provider of procedural rules and thus finally it is missed in the dataset. As for fiscal councils, they are presented by the Japan Fiscal System Council, operating since 1950. However, the impacts of this system are not strong as the strategy and policy determined by it is not stable and is changed frequently. Thus, because the country often modifies and reforms rules without any sanctions fiscal institutes cannot be considered as the main explanatory factor of bond yield tendencies in Japan.

1 Source: Trading Economic - <http://www.tradingeconomics.com/japan/government-debt-to-gdp>.

2 Source: Eurostat-<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde410&plugin=1>.

For further elaboration, we may review statements of Gruber and Kamin (2010) while examining fiscal processes in Japan, analyzing that issuance of Japanese government debt does not boost required yields. They explain this phenomenon by the home bias of Japanese investors and the entrenched nature.

Thus, we see that countries might differ importantly from each other by special economic conditions which cause further complications of possible explanations of the issue at hand.

Developing Countries

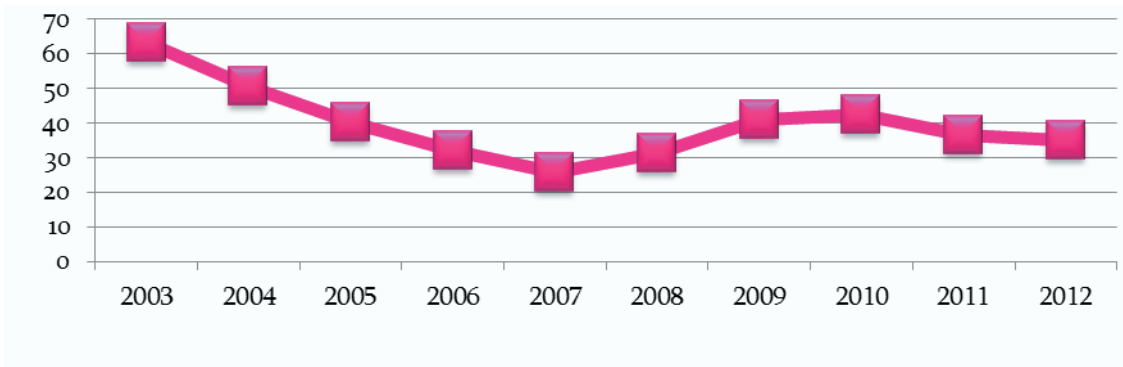
To present the more complete picture of fiscal imbalances, fiscal institutions and their impacts on sovereign bond yields we would like to review the conditions in developing countries as well.

The feasibility of the topic can be the current absence of relevant data for all developing countries. We should clarify that we do not have problems with collecting data, but we have problems with availability of the necessary data. Unfortunately, some developing countries still do not have well formed fiscal rules in order to evaluate their quality. Yet, we should state, that countries are more likely to provide legislative framework in this direction especially after the financial crisis. So in the nearest future we may expect to increase the number of emerging countries that will provide relevant data for the research. Currently, as we checked in IMF dataset, there are 47 developing countries which have at least one type of fiscal rules¹.

Based on the intuition stated in case of developed countries, we may expect to keep positive dependence between fiscal imbalances and bond yields. However, as we refer to developing countries we should take into our account the growth and the amount of real GDP. The reason is that generally a growth rate may be considerably high because of a very low initial level of GDP, while despite the high growth rate the GDP itself may still remain small in comparison with developed countries. So we should take into consideration that despite the fact that several countries have high GDP growth rates they are still characterized with small real GDP or small GDP per capita in case of highly populated countries (for example India). It means that facing low level of real GDP level, investors consider a country to be economically weak which is associated to higher risks of government default. Thus, the impact of the deterioration of fiscal deficit should have much stronger impacts on sovereign bonds than it may have in any developed countries. However, we cannot state this intuition until we examine the concrete example of a developing country. So we would like to bring an example of Georgia. The Figure 5 and the Figure 6 present the dynamics of the government debt and 10 year interest rates on sovereign bonds respectively.

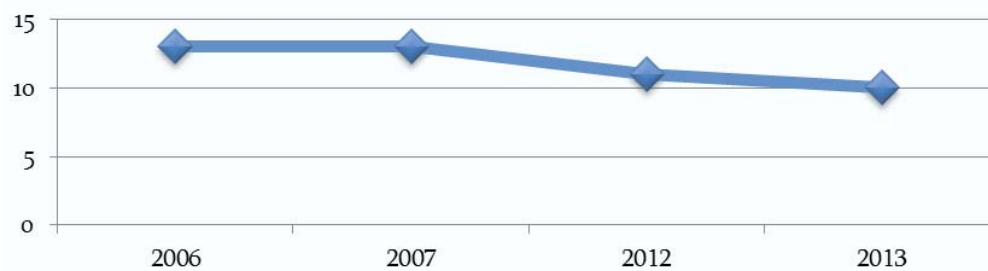
Figure 5.

Government Debt to GDP Ratio of Georgia, (presented in percentages)².

Figure 6.

10 Year Interest Rates on Sovereign Bonds of Georgia, (presented in percentages)³.

1 See the full list in Appendix.

2 Source: Ministry of Finance of Georgia - <http://mof.ge/DebtFinance>.

3 Source: Ministry of Finance of Georgia - <http://mof.ge/DebtFinance>.

We might notice that while public debt was increased in the last years, long-run interest rates are more or less stable in the last 4 years. Why do not we have strong correlation between fiscal imbalances and bond yields? We may consider two cases. First, interest rates are enough high in comparison with developed countries, so as the initial base is already high the further increases cannot be impressive. To illustrate our statement let us compare interest rates in Georgia and in Japan in the period of 2012-2013. In case of Georgia, the least figure is 10, 1 % while in case of Japan the latest figure reaches only 0,72 %¹.

However, what is more important, that is the nature of fiscal policy in developing countries. In order to identify the characteristics of fiscal policies in third world countries, we have elaborated one of the most interesting papers on this topic prepared by Ethan Ilzetzki and Carlos A. Vegh (2008). They use econometric tools: instrumental variables, simultaneous equations and time-series methods to examine dataset for 49 countries in the period of 1960-2006. They conclude that the fiscal policy is indeed pro-cyclical in developing countries. In order to clarify, pro-cyclical character means that developing countries follow fiscal policy which may even exacerbate the business cycle. Authors facing that kind of paradox find answers in two directions; first, because of imperfections in international credit markets developing countries have very limited possibilities to borrow in bad times and second, political economy mostly follows the idea that good times encourage fiscal activities, in other words the causality goes from the business cycle to fiscal policy. Furthermore, we investigated the issue by reviewing IMF report (Fiscal Affairs Department of IMF, 2009) finding out that mostly, emerging and developing countries are facing several constraints during crisis especially if they follow IMF arrangements. As a result, IMF fiscal affairs department concludes that countries both with and without arrangements are somehow constrained, yet countries with IMF arrangements are, on average, faced more binding constraints than countries without arrangements or countries with flexible credit line arrangements. So, we may expect that in emerging and developing countries there are other factors like the nature of fiscal policy and the constraints caused by imperfections of international credit market together with IMF arrangements which overall pose several further constraints for borrowing during economic downward. To conclude, developing countries might borrow in good times when investors' reliability is higher and thus the default risk is lower. That is why we can report, that the increase in fiscal indebtedness does not have as strong influence on bond yields as in case of industrialized countries.

As for fiscal institutions, Georgia is a typical developing country underlining once more that generally developing countries do not have systematically formed fiscal rules, thus it is definitely not possible to analyse their quality and strength. According to the dataset presented in the paper of Kinda, Kolerus, Muthoora and Weber (2013) fiscal rules are not presented in the Georgian legislative framework at all so we don't have negative impact generator institutions on bond yields. However, based on the Policy Paper of IMF (2013) Georgia Parliamentary Budget Office established in 1997 is named as the fiscal council in the country. Yet, as the country still faces the higher interest rates, it is obvious that an absence of fiscal rules does not enable fiscal council to work effectively. As a result, Parliamentary Budget Office does not have enough influence to cause the decrease in bonds yields. Hence, we might conclude that fiscal rules are the main impact generators and fiscal councils serve to strengthen their impacts. Thus, once more, on an example of a developing country we see that the simultaneous establishment of fiscal rules and fiscal councils might yield the higher and stronger impacts than in case they are not established or only one of them is introduced in the country.

CONCLUSIONS

Finally, we would like to state that for both developed and developing countries fiscal imbalances are characterized by the positive correlation with interest rates of sovereign bonds. However in developing countries, because of pro-cyclical fiscal policy, no access to the international credit market together with IMF arrangements and constraints that developing countries face, deterioration of fiscal indebtedness does not have as strong impacts on sovereign bond yields as in case of industrialized countries. As for fiscal rules, for both developed as well as developing countries, we found the strong negative influence: the stronger the fiscal rules are the lower interest rates the government face. Furthermore we analyzed the functions and effectiveness of fiscal councils and concluded that in case of simultaneous establishment of fiscal rules and fiscal councils, the country can achieve more considerable decrease in the cost of indebtedness.

¹ See the Figure 4 and Figure 6.

REFERENCES

1. Akitoby, B., & Stratmann, T. (2006). Fiscal Policy and Financial Markets. IMF Working Paper, 16.
2. Brzozowski, M., & Siwinska-Gorzela, J. (2013). Fiscal Imbalances, Fiscal Rules and Sovereign Bond Yields. Journal Ekonomista, 5, 669-680.
3. Budina, N., Kinda, T., Schaechter, A., & Weber, A. (2012) Fiscal Rules at a Glance: Country Details from a New Dataset. IMF Working Paper, 273.
4. Budina, N., Kinda, T., Schaechter, A., & Weber, A. (2012). Fiscal Rules in Response to the Crisis -Toward the “Next-Generation” Rules. A New Dataset. IMF Working Paper, 187.
5. Debrun, X., Kinda, T., Curristine, T., Eyraud, L., Harris, J., Seiwald, J. (2013). The Functions and Impacts of Fiscal Councils. IMF Policy Paper.
6. Debrun, X., & Kumar, M. (2007). The Discipline-Enhancing Role of Fiscal Institutions: Theory and Empirical Evidence. IMF Working Paper, 171.
7. Faini, R. (2006). Fiscal Policy and Interest Rates in Europe. Journal Economic Policy, 21, 47-63.
8. Fiscal Affairs Department of IMF. (2009). The State of Public Finances Cross-Country Fiscal Monitor. IMF Working Paper, 25.
9. Gale, W., & Orszag, P. (2003). The Economic Effects of Long-Term Fiscal Discipline. The Urban– Brookings Tax Policy Center, Discussion Paper, 8.
10. Gruber, J., & Kamin, S. (2010). Fiscal Positions and Government Bond Yields in OECD Countries. International Finance Discussion Papers, 1011.
11. Halberg, M., & Wolff, G. (2008). Fiscal Institutions, Fiscal Policy and Sovereign Risk Premia. Journal Public Choice, 134, 3-4.
12. Ilzetzki, E., & Vegh, C. (2008). Procyclical Fiscal Policy in Developing Countries. NBER Working Papers, 14191.
13. Kinda, T., Kolerus, C., Muthoora, P., and Weber, A., (2013) Fiscal Rules at a Glance. IMF Working Paper, update of WP, 273.
14. Poterba, J., & Rueben, K. (2001). Fiscal News, State Budget Rules, and Tax-Exempt Bond Yields. Journal Urban Economics, 50.
15. Sugimoto, K., & Ueda, J. (2013). Challenges for Japan’s Fiscal Consolidation. Public Policy Review, vol.9, No 4, (pp. 717-734). Policy Research Institute, Ministry of Finance of Japan.

Appendix

The list of developing countries possessing at least one type of fiscal Rules.

Source: IMF, 2013.

• Argentina	• Ecuador	• Nigeria
• Armenia	• Equatorial Guinea	• Norway
• Benin	• Gabon	• Pakistan
• Botswana	• Grenada	• Panama
• Brazil	• Guinea-Bissau	• Peru
• Bulgaria	• India	• Poland
• Burkina Faso	• Indonesia	• Romania
• Cameroon	• Jamaica	• Russia
• Cape Verde	• Kenya	• Senegal
• Central African Republic	• Kosovo	• Serbia
• Chad	• Mali	• Sri Lanka
• Chile	• Mauritius	• St. Kitts and Nevis
• Colombia	• Mexico	• St. Lucia
• Congo, Republic of	• Namibia	• St. Vincent and the Grenadines
• Costa Rica	• Niger	• Togo
• Cote d'Ivoire	• Dominica	

საბიუჯეტო დისბალანსისა და ფისკალური მუქანობის ზემოქმედება სუვერენული ობლიგაციების შემოსავლიანობაზე

იაშა (იაკობ) მესხია

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო
ბიზნესის კათედრის ხელმძღვანელი

თინათინ ახვლედიანი

ვარშავის უნივერსიტეტის საერთაშორისო
ეკონომიკის პროგრამის მაგისტრანტი

რეზიუმე

სტატიაში გამოკვლეულია სუვერენული ობლიგაციების შემოსავლიანობაზე ფისკალური დისბალანსისა და ფინანსური მუქანობების ზემოქმედების საკითხები. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ დადგენილი ფისკალური წესების (ჩარჩო პირობები-შეზღუდვები ბიუჯეტის დეფიციტზე, ვალების მოცულობაზე და მათი მომსახურების ხარჯებზე) და ფისკალური საბჭოების (საბიუჯეტო-საგადასახადო პოლიტიკის, რეკომენდაციების, მაკროეკონომიკური პროგნოზების შემმუშავებელი დამოუკიდებელი სახელმწიფო ინსტიტუტები) ეფექტურობის შესახებ ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებულ მონაცემებზე დაყრდნობით გაანალიზებულია განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების გრძელვადიანი სახელმწიფო ობლიგაციების შემოსავლიანობის ფორმირების თავისებურებები. კვლევამ გვიჩვენა, რომ იმ დროს, როდესაც ფისკალური დისბალანსის შედეგად სუვერენული ობლიგაციების საპროცენტო განაკვეთები დადებითი კორელაციით სახიათდება, ფისკალური შეთანხმებების ძალისა და ხარისხის დონეს, ფისკალური წესების გათვალისწინებით, უარყოფითი ზემოქმედება აქვს. განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების ფისკალური დისბალანსი ხასიათდება სუვერენული ობლიგაციების საპროცენტო განაკვეთების დადებითი კორელაციით. თუმცა, განვითარებადი ქვეყნებში, პროციკლური ფისკალური პოლიტიკის, საერთაშორისო საკრედიტო ბაზარებზე და სსფ-ს შეთანხმებებზე ხელმეორედომლობისა და სხვა ენდოგენური შეზღუდვების გამო ფისკალური დავალიანების გაუარესებას არ აქვს ისეთი ძლიერი ზემოქმედება სუვერენული ობლიგაციების შემოსავლიანობაზე, როგორც განვითარებულ ქვეყნებში. რაც შეეხება ფისკალურ წესებს, როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებადი ქვეყნებში იგი ძლიერი ნეგატიური გავლენით ხასიათდება: რაც უფრო ძლიერია ფისკალური წესები, მით უფრო დაბალია საპროცენტო განაკვეთები. ნაშრომში გაანალიზებულია აგრეთვე ფისკალური საბჭოების ფუნქციები და ეფექტურობა და გაკეთებულია დავასკვნა, რომ ფისკალური წესებისა და ფინანსური ინსტიტუტების ერთობლივად, შეთანხმებულად მოქმედების დროს, ქვეყანას შეუძლია მიაღწიოს ფინანსური დავალიანების ბევრად უფრო მნიშვნელოვან შემცირებას.

საქართველოში, ისევე როგორც მრავალ განვითარებადი ქვეყანაში, დამოკიდებულება ფისკალურ დისბალანსსა და სახელმწიფო ობლიგაციების შემოსავლიანობას შორის სპეციფიკურია. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტის დაბალი დონის გამო, ინვესტორები საქართველოს სუსტად განვითარებულ და დეფოლტის მაღალ რისკიან ქვეყანად მიიჩნევენ. აქედან გამომდინარე თვლიან, რომ ბიუჯეტის დეფიციტის გამწვავებამ შეიძლება ძლიერი ნეგატიური გავლენა მოახდინოს სუვერენული ობლიგაციებზე, ვიდრე ნებისმიერ განვითარებულ ქვეყანაში. ფაქტობრივად უკანასკნელ წლებში საქართველოს სახელმწიფო ვალის ზრდას თანახლდა მეტ-ნაკლებად სტაბილური მაღალი საპროცენტო განაკვეთები და არამდგრადი ფისკალური წესები. შესაბამისად, პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი, როგორც ფისკალური საბჭოს ფუნქციების შემსრულებელი, საკმარის ზემოქმედებას ვერ ახდენს სუვერენული ობლიგაციების შემოსავლიანობის კლებაზე და ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირებაზე.

სინერგია სოფლის მეურნეობაში

ზუკვნიტ ქართული სოფლის დიდ მოამაგეს მის უწმიდესობასა და უნეტარესობას ილია მეორეს

ჩვენ სული უნდა ვყოთ ტაძრად, გული კი, –სანთლად წინაშე ღვთისა, რადგან მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება დავინახოთ „გზა, ჭეშმარიტება და სიცოცხლე“. ჭეშმარიტების გზა სინერგიაა, ანუ უფლის და ადამიანის ნების გაერთიანება.

საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი ილია მეორე

სინერგია ბერძნული სიტყვაა და თანამშრომლობას, ხელის შეწყობას ნიშნავს; ეკონომიკაში კი ის დამკვიდრდა იმ მოვლენის აღსანიშნავად, რომლის დროსაც სხვადასხვა ბიზნეს-ფაქტორის გაერთიანების შემთხვევაში მიიღება უფრო მეტი ეფექტი, ვიდრე ამ ფაქტორების ცალ-ცალკე გამოყენების შემთხვევაში.

თანამედროვე გაგებით, ადამიანის სინერგიის მდგომარეობაში ყოფნას განაპირობებს მისი შემოქმედებითი უნარი, ანუ ის, რითაც ადამის მოდგმა ყველაზე მეტად ემსგავსება ღმერთს.

როგორც ექსპერტები მიიჩნევენ, ეკონომიკაში სინერგიის გენერირება შესაძლებელი გახდა მეოცე საუკუნის მიწურულს და მისი საფუძველი მშრომელთა თავისუფლების, განათლების, პროფესიონალიზმის, მოტივირების ზრდა იყო. თუმცა, ჩვენი აზრით, აქ გათვალისწინებული არ არის უპირველესი ადამიანური საქმიანობა – სოფლის მეურნეობა, სადაც დასაბამიდან ჰქონდა ადგილი სინერგიას.

სინერგიის საფუძველია ცხოვრების მარადიულ ფასეულობებზე დამკვიდრების პროცესი, რომელსაც მატერიალური, ხილული განმაპირობებელი არ გააჩნია უფლის შემოქმედება არის მისი აბსოლუტური ნების გამოვლინება – არაფრისგან ყოველივეს შექმნა. უფალმა ადამიანი თავის ხატად და სახებად შექმნა, შესაბამისად, მას შემოქმედების ანუ სინერგიაში მონაწილეობის უნარიც მიანიჭა. ოღონდ, ადამიანის ეს უნარი მხოლოდ ღმერთთან თანამშრომლობაში ვლინდება, უფალთან თანამშრომლობა კი სამყაროს შემქმნელის წესებითაა ადამიანისთვის სასარგებლო. ნებისმიერი ცოცხალი ორგანიზმი უფალთან სინერგიის ყოველდღიურ დასტურს წარმოადგენს და დღეს მეცნიერება უზენაესის ამ საოცარ გამოვლინებებს სხვადასხვა სახელს – ფოტოსინთეზს, უჯრედულ ცვლას, განაყოფიერებას, დამტვერვას და ა.შ. არქმევს. მაგალითისთვის, მწე-

რების ღვანჯიკ კმარა, მათი მონაწილეობის გარეშე მცენარეული სამყაროს არსებობა წარმოუდგენელია, ამის ახსნა კი მხოლოდ ბუნებრივი გადარჩევის შედეგად ჩამოყალიბებული ინსტიქტით სიბრყევეა.

ბუნება საათივით აწყობილი მექანიზმია, რომლის შემოქმედი თავად სრულყოფილებაში იქნა იყოს მხოლოდ. „თქვა ღმერთმა: აღმოაცენოს მინამ მცენარეული – ბალახი, თესლის მთესველი, ხე ნაყოფიერი, თესლოვანი ნაყოფის მომტანი მინაზე თავისი გვარისდა მიხედვით. და იქმნა ასე“. „...თქვა ღმერთმა: აფუთფუთდეს წყალში სულდგმული; მინის ზემოთ კი, ცის მყარზე, ფრინველმა იფრინოს. და იქმნა ასე“. „...თქვა ღმერთმა: წარმოშვას მინამ ქვეყანამ სულდგმული თავთავისი გვარისდა მიხედვით – პირუტყვი, ქვემძრომი და მინის მხეცები თავთავისი გვარისდა მიხედვით. და იქმნა ასე“. აკურთხა ღმერთმა ისინი და თქვა: ინაყოფიერეთ და იმრავლეთ, აავსეთ ზღვები. ფრინველებმა იმრავლონ მინაზე. (დაბ.1, 11-20-24-28)

სოფლის მეურნეობა ადამიანის მიერ მინაზე და ცოცხალ სამყაროზე შემოქმედებაა, ხოლო, როგორც აღვნიშნეთ, ნებისმიერ ცოცხალ ორგანიზმში მიმდინარეობს საოცარი, ღვთიური პროცესები. ჩგამომდინარე აქედან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ სოფლის მეურნეობა ადამიანის თანამშრომლობა, თანამუშაულობაა უფალთან. ამ სფეროში საქმიანობის დროს ადამიანი მხოლოდ გარკვეულ საზღვრებში შემოქმედებს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინაზე, მცენარეზე, ცხოველზე, პროცესების დიდი ნაწილი კი მისგან დამოუკიდებლად მიმდინარეობს. და ბოლოს ის იღებს იმაზე მეტს ვიდრე შრომა აქვს დახარჯული.

ბიბლიის მიხედვით, პირველი სოფლის მეურნე თავად უფალია, მეორე კი ადამი. „უფალმა ღმერთმა ბალი გააშენა ედემში, აღმოსავლეთში და დასვა იქ ადამი“ (დაბ.2,8) „აღმოაცენა უფალმა ღმერთმა მი-

№3 მაისი 2014

აპარატი სექტორი

ნიდან ყოველი ხე, სანახავად საამო და საჭმელად ვარგისი“ (დაბ.2,9) „აიყვანა ადამი უფალმა ღმერთმა და დაასახლა ედემის ბაღში მის დასამუშავებლად და დასაცავად“ (დაბ.2,15).

ამდენად, მარტო საღებავად და საშვებლად არ დაასახლა ღმერთმა ადამი სამოთხეში, არამედ, აგრეთვე მის დასამუშავებლად და დამცველად. ამრიგად, ადამს უნდა ეშრომა სამოთხეში, მოეწყო მისთვის და დაეცვა გაფუჭებისა და აოხრებისგან. ეს საქმიანობა არ დაუშლიდა ადამს ნეტარებას, რადგან არ იყო მძიმე (მძიმეშრომა და ჯაფა ღმერთმა ადამს შეცოდების შემდეგ დაადო). უსაქმურობა მასში მოწყინებას გააჩენდა. ბუნებასთან სიახლოვე და შრომა კი საშუალებას მისცემდა შეესწავლა და შეეგნო შემოქმედის სიბრძნე და შეეყვარებინა იგი.¹

ადამის ედემში შრომა უნდა ყოფილიყო ჰარმონიული და სინერგიის ეფექტის მატარებელი. ამდენად, შრომა ადამიანის თანდაყოლილი თვისებაა. გამომდინარე აქედან, ჭეშმარიტი მშრომელი საქმიანობისგან ნეტარებას უნდა იღებდეს. **ალიარებულია, რომ ყველაზე მეტად შრომისგან სიამოვნებას მიწის მუშაკები განიცდიან. დადასტურებულია ისიც, რომ სოფლის მეურნეობით დაკავებულნი, არიან რა ჰარმონიაში ბუნების ძალებთან ანუ ღმერთთან, ფსიქიკურად და ფიზიკურად ყველაზე ჯანსაღი ხალხია, ანუ სოფლის მეურნეობის სინერგიული ეფექტი მშრომელი ადამიანის ჯანმრთელობაზეც ვრცელდება.**

რით დაისაჯა ადამი დაცემის შემდეგ? „**ტანჯვით მიიღებდე მისგან საზრდოს მთელი სიცოცხლე**“ (დაბ.3,17) – ეს არის უფლის მიერ ადამისთვის მოვლენილი სასჯელი. როგორც აღვნიშნეთ, ადამი დაცემამდეც შრომობდა და მის შემდეგაც აგრძელებს საქმიანობას, მაგრამ რაღაც შეიცვალა – **მან დაკარგა უპირობო სინერგიული ეფექტის მიღების შესაძლებლობა. უფლის მონაწილეობა ცოცხალ სამყაროში ცხადია შენარჩუნდა, ადამიც განაგრძობს ბუნებასთან თანაარსებობას, მაგრამ მისი შრომა უკვე არა სამოთხისეული განცხრომის, არამედ ტანჯვის და ოფლის მომტანია. ზოგჯერ კი საერთოდ უნაყოფო ან ცუდი ნაყოფის გამომწვევიც „ქძვი და ეკალი აღმოგიცენოს და მიწდვრის ბალახი იყოს შენი საზრდო.“** (დაბ.3,18). ადამიანი ველარ იღებს სინერგიის შედეგად დამატებით ფასეულობას, ხშირად კი ადგილი აქვს დისსინერგიასაც, როდესაც ის მისი შრომით სარჩოს ველარ მოიპოვებს და მხოლოდ ბალახილა რჩება საარსებოდ.

თუმცა, მონყალეა უფალი და ის არასდროს მიატოვებს განსაცდელში ადამის მოდგმას ოლონდ კაცობრიობას უკვე გრძელი შემეცნების გზის გავლა უნევს, მან არსებობისთვის უნდა ისწავლოს და დაიცვას უფლის კანონები, კანონები, რომლებიც ისევ ჩვენს საკეთილდღეოდ არის დანესებული. **„შეასრულეთ ჩემი წესები და ჩემი სამართალი დაიცავით. შეასრულეთ ისინი და მშვიდად იცხოვრებთ ქვეყანაში. მოგცემთ მიწა თავის ნაყოფს, მადლრისად შეჭამთ და მშვიდად იცხოვრებთ**

იქ.“ (ლევ.25, 18-19).

საზოგადოების დიდი ნაწილი ყოველთვის ცდილობს მოთხოვნილებების სწრაფად დაკმაყოფილებას, თუმცა, მალევე წარმოიქმნება ახალი მოთხოვნილებები. ინდივიდი, სახელმწიფო აწყდება რესურსების შეზღუდულობის პრობლემას. **შეიძლება ითქვას, რომ თვით ეკონომიკა, როგორც მეცნიერება, წარმოიშვა იმისათვის, რომ მაქსიმალურად გადაჭრას შეუზღუდავი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების პრობლემა შეზღუდული რესურსების პირობებში.**

მიგვაჩნია, რომ უფლის დაშვებით მოხდა რესურსების შეზღუდვა, რათა ადამიანი გამოეფიზიკლებულიყო და სინერგიაში დარჩენილიყო ღმერთთან. სინერგიული კავშირის წყვეტა კი დამაფიქრებელ შედეგებს იწვევდა. მხოლოდ ორ ეპიზოდს დავასახელებთ წმინდა წერილიდან, რომელიც სტატიასი დასმულ საკითხს უკავშირდება:

1. თავდაპირველად, რესურსების შეზღუდულობის პრობლემა უფლის მცნების დარღვევას უკავშირდება: ადამს და ევას არაფერი აკლდა, სანამ ღვთის მცნება არ დაარღვიეს, რის შედეგადაც ცროგორც თვითონ, ისე მათი შთამომავალნიც ხრწნილებასა და სიკვდილს დაექვემდებარენ, რესურსები კი იქცა შეზღუდულად (იშვიათად). ოფლითა და შრომით სარჩო-საბადებლის მოპოვების საკითხი წარმოჩენილი აქველი აღთქმის დასაწყისშივე: „ოფლითა პირისა შენისათა სჭამდე პურსა შენსა, ვიდრე მიქცევამდე შენდა მიწად, რომლისგან იქმენ“ (დაბ. 3:9). ამდენად, შრომის და სამეწარმეო საქმიანობის უფლება, აუცილებლობა და თუნდაც სტიმული, ფიზიკურად გადარჩენილიყო, დაფიქრებულიყო, დაცემული ნამომდგარიყო, ადამიანი ღმერთის დაწყველის შემდეგ მოიპოვა. წარღვნის შემდეგ უფალმა მიწისუმაღლე შეზღუდა რესურსი, თუმცა ახალ თაობას კვლავ მისცა ღვთისკენ მოქცევის შანსი.

2. სინას მთიდან დაძრულმა და აღთქმული მიწისაკენ მიმავალმა ისრაელიანებმა მესამე დღეს ატეხეს ჩივილი და გოდება საკვების სიმწირის გამო – მათ აღარ აკმაყოფილებდათ ციური მანანა და მრავალფეროვან საკვებს, განსაკუთრებით ხორცეულს ითხოვდნენ მოსესგან (რიცხვ. 11:5-6). ერის წინამძღოლი საგონებელში ჩავარდა, თუ საიდან ეშოვა ამდენი საკვები 600 ათასი ადამიანისთვის. უფალმა არ გაანბილა მოსე და მწყერთა უთვალავი გუნდი მოუვლინა ხალხს, რომელთა ნაწილი მეტისმეტი ძლომისა და გემოთმოყვარეობისგან დაიხოცა და კიბროთ-ჰაათავა („სინარბის სამარხები“) წარმოშვა (რიცხ. 11:33-34).²

უფლის წესები არა მხოლოდ გაუგებარი აკრძალვა, არამედ აბსოლუტურად რაციონალური ხასიათისაა, ამას ყველაფერი მოწმობს. ჩვენ ბევრი რამ ჯერაც არ გვაქვს გააზრებული, რადგან შემეცნების პროცესი შემოქმედებითობას, ანუ ღმერთთან თანაზიარობას მოითხოვს.

² ჩიხლაძე ნ., რესურსების შეზღუდულობა ეკონომიკურ და მართლმადიდებლურ სწავლებათა მიხედვით. ე. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, იანვარი, 2011. გვ. 52.

¹ საღვთოსჯული. თბ., „მთაწმინდა“, 2012. გვ. 91

მაგალითად, იმათგან რაც უფალმა დასაბამიდან დაანება ბევრი რამ ათასწლეულების შემდეგ გაიზარა და სარგებლიანობა აღიარა ადამიანმა. „მერე შვა მისი ძმა აბელი, აბელი მეცხვარე იყო, კაენი მიწის მუშაკი“ (დაბ.4,2) შრომის სპეციალიზაციის ნიმუშია, რომელიც უპირობოდ არის მოტანილი ბიბლიაში და რასაც განუხრელად იცავს ადამიანი დასაბამიდან, მისი დადებითი გავლენა კი მეცნიერულად მხოლოდ მეთვრამეტე საუკუნეში განიმარტა. „ექვს წელიწადს თესავდე შენს ყანას, ექვს წელიწადს სხლავდე შენს ვენახს და იღებდე მოსავალს. მეშვიდე დღეს კი საუქმო შაბათია მიწისათვის, უფლის შაბათი. ყანა არ დათესო და ვენახი არ გასხლა. ჩაფანტული მარცვლიდან ამოსული არ მომკა და გაუსხლავი ვაზიდან ყურძენი არ მოკრიფო. უქმი წელიწადი იყოს მიწისთვის“ (ლევ.25,35). ეს აკრძალვაც ალბათ გაუგებარი იყო ადამიანისთვის ათასწლეულების განმავლობაში, მაშინაც კი ვერ ხსნიდა მის არსს, როდესაც აღნიშნული წესის დარღვევის შემთხვევაში მოსავალს ვერ იღებდა. მის რაციონალურობაში ის მხოლოდ მიწის ნაყოფიერების მეცნიერულად შესწავლის შემდეგ დარწმუნდა. ამ კანონის შესრულების გამო უფლის რჩეული ერი სარჩოს გარეშე რომ არ დარჩეს ის აბსოლუტური სინერგიის შესაძლებლობას კვლავ უშვებს ადამიანისთვის „თუ იკითხავთ, რა ვჭამოთო მეშვიდეს წელს, თუ არ დავთესეთ და თუ არ ავიღეთო მოსავალი, ვბრძანებ ჩემს კურთხევას თქვენზე მეექვსე წელს და მოიყვანს მოსავალს სამი წლისთვის. დათესავთ მერვე წელს, მაგრამ მეცხრე წლამდე ძველ მოსავალს შეჭამთ, ძველი უნდა ჭამოთ, ვიდრე მისი მოსავალი შემოვიდოდეს“ (ლევ.25, 18-22).

სინერგიაში უფალთან მყოფობა და აგროპროდუქტების ზომიერი მიღება დღევანდელი მდგომარეობის მომტანია. ამ სისტემით და ღვთის სათნო ცხოვრებით მამამთავრები, მეუღლები ღირსი მამები, რიგითი აღმსარებლებიც კი მზებრძოლი სიცოცხლით ჯილდოდებოდნენ (მათუსალა 969 წელი, ნოე - 900, ისააკი - 180, მოსე - 120 წელი). მაკარი ალექსანდრიელმა ასი წელი იცოცხლა; წმინდა სვიმეონ მესვეტე მთელი დიდი მარხვის განმავლობაში არაფერს იხმევდა და ასსამი წლისა აღესრულა; საკვების გარეშე ატარებდა დიდმარხვას ღირსი ანთიმოზიც. იგი ას ათი წლისა მიიცვალა. სხვა მოღვაწენი კიდევ უფრო ხანდაზმულ ასაკშიც გაჰყრიან წუთისოფელს: პავლე თებაიდელი – ასცამეტი წლისა, ალიპეოს მესვეტე – ასთვრამეტისა.

გავიხსენოთ, რომ როდესაც ანანიამ, აზარია და მისაელმა ღვთისმოშიშებით არ იხმეეს აკრძალული უხვი სამეფო ტრაპეზი და ათი დღის განმავლობაში მხოლოდ ბოსტნეული და წყალი მიიღეს, ათი დღის შემდეგ ებრაელი ბავშვები უფრო ლამაზები და ჯანმრთელები იყვნენ, ვიდრე ის ყმანვილები, სამეფო ულუფას რომ იღებდნენ: „და შემდგომად დასრულებისა ათთა დღეთასა იხილვნეს სახენი მათნი კეთილებ და ძლიერებ ჳორცნი უფროს ყოველთა მჭამელთასა ტაბლასა მეფისასა“ (დან. 1:15).

ქართველები სამინათმოქმედო ცივილიზაციის შექმ-

ნის სათავეში იდგნენ და მინათმოქმედება მათთვის არა მხოლოდ უბრალო სამეურნეო საქმიანობა, არამედ ერთგვარი ღვთის მსახურება იყო. ჩვენი წარსული და მომავალი განპირობებული და გაშინაარსებულია მიწასთან დაკავშირებული რელიგიური, რაციონალური და ემოციური საწყისებით. ყოველივე ამან განაპირობა ქართველთა განსხვავებული ჩვევები, სურვილები და მისწრაფებები პრაქტიკულ ცხოვრებაში, რაც მიწასთან მარადიული ურთიერთობების თავისებურებებიდან გამომდინარეობს. „ჩვევები ერისათვის იგივე რჯულია, იგივე კანონია, მხოლოდ დაუნერელი“ (ილიაჭავჭავაძე). („ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესია“, ხალხური ანდაზა).¹

ქართველი ერის სპეციფიკა, მომდინარე მისი გენეტიკური კოდიდან, ასახვას პოულობს ტრადიციებში, რომლებიც განსაკუთრებული ეთნოგრაფიული თავისებურებებითა და ეპოქის კვალობაზე მოწინავე რაციონალიზმით წარმართავენ ცხოვრების სამეურნეო სფეროს, რამაც უზრუნველყო ქართველთა უძველესი და უმთავრესი საქმიანობის – სოფლის მეურნეობის გადაქცევა ქართული სახელმწიფოს წარმოქმნის საძირკვლად.

ნიშანდობლივია ის გარემოება, რომ, უპირველესად, ქრისტიანობა გავრცელდა იმ ქვეყნებში, სადაც მევენახეობა იყო განვითარებული; ამიტომ ქართველობამ უყოყმანოდ მიიღო პური და ღვინო ქრისტიანული ზიარების საიდუმლო; ამასთან, მეღვინეობასა და ქართულს უფრას შეუნარჩუნა განსაკუთრებული დატვირთვა. ქრისტიანობას სასიკეთოდ შეერწყა უძველესი ქართული ტრადიციები და წარმართულ ჩვეულებათა ის ღირებულებები, რომლებიც ეროვნულ ინტერესებს გამოხატავდა. ქრისტიანობა იქცა ქართული ზნე-ხასიათის საყრდენ ღერძად, რომლის ირგვლივ ბრუნავს ჩვენი ეროვნული ცნობიერება. აღნიშნულთან დაკავშირებით დიდი ილია ბრძანებდა: „ქრისტიანობა, ქრისტეს მოძღვრების გარდა, ჩვენში ჰნიშნავდა მთელის საქართველოს მიწა-წყალს, ჰნიშნავდა ქართველობას. ქრისტიანობა პოლიტიკური ქვითკირიც იყო საქართველოს მრავალი ნაწილების გასაერთიანებლად და შემოსაკრებად. ერთობა სარწმუნოებისა ერთობას ერისას მოასწავებდა“.²

არქანჯელო ლამბერტი წერს: „ვინ იცის, იქნება ძველებმა იმიტომ უწოდეს ქართველებს გიორგიანი, რომ პირველად ნოემ ამ ქვეყანაში ავარჯიშა ეს ხელობა და იქნება „დაბადებამ“ აქ ქვეყნის მკვიდრთ ამისათვის უწოდა პირველი მიწის მუშაკნი. „და იხყო ნოემ კაცმან საქმედ ქვეყნისა და დაასხა ვენახი“. აქ ბერძნულ თარგმანში წერია: (ნოე) „ანთროპოს გეურგოს“ (ნოემ, კაცმა მინათმოქმედმა-ავტ.) იქაურებს დღემდის მარტო სახელი კი არა, ჩვეულებანიც თავისი პირგანდელი წინაპრებისა შერჩენიათ. მართლაც, მიწის

1 პ. კოლუაშვილი. „ილია ჭავჭავაძე მეურნის თვალთ“, „მერიდიანი“ თბ. 2013

2 „ამას ვამბობთ და ვლალადებ“ – ილია ჭავჭავაძე. რედაქტორ-შემდგენლები: გ. ლობჟანიძე, გ. გაბუნია, ქუთაისი, 1997.

აბრარული სექტორი

მუშაობას როგორც საქართველოში, ისე კოლხიდაში ისე ეტანებიან, რომ ყველას კეთილშობილურ საქმედ მიაჩნია თავის ყანაში მუშაობა. სხვა რომ არაფერი იყოს, ნოესგან მათი ჩამომავლობა, მათი ჩვეულება ამტკიცებს, ყოველგან ვენახებს აშენებენდა ცდილობენ ბევრი ღვინო მოიყვანონ, რომელიც ძლიერ უყვართ“.¹

ქრისტემ გამოისყიდა კაცობრიობის ცოდვები, მათ შორის, ადამის პირველი ცოდვაც, შესაბამისად ჩვენს მოდგმას კვლავ გაუმძაფრდა შემოქმედების უნარი. ნინაალმდეგობა დაიძლია ადამიანურ და ღვთიურ ნებას შორის. ადამიანს ისევე მიეცა სინერგიის ეფექტით სარგებლობის უფლება და ეს უფლება უპირველესად სამეცნიერო კვლევების მკვეთრ გააქტიურებაში გამოიხატა. ადამიანს ახალი ალთქმის ფუნდამენტურ სწავლებაზე დაყრდნობით მიეცა საკუთარი ცხოვრების განვითარების შესაძლებლობაც. თუ ძველი ალთქმა არის კანონების კრებული, ახალი ალთქმა მეტ თავისუფლებას აძლევს ადამიანს, რადგან ის ყოველმხრივ სიყვარულზეა დაფუძნებული, მაგრამ გაიზარდა მისი პასუხისმგებლობაც. მაგალითად, მეცნიერულად დასაბუთებული ღონისძიებების გატარების პირობებში აღარ არის საჭირო სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების შესვენება. თუმცა ადამიანმა უნდა გააცნობიეროს ის,

¹ არქანჯელო ლამბერტი – სამეგრელოს აღწერა. თბილისი, 1938.

რომ ბუნებაში გადაჭარბებული და უხეში ჩარევა ამცირებს სინერგიულ ეფექტს და ზოგჯერ დისსინერგიასაც იწვევს.

სოფლის მეურნეობაში რაც უფრო მეტია ქიმიზაცია, ტექნიკური თუ სხვა სახის ანთროპოგენური ჩარევა, მით უფრო მცირდება ღვთიური პროცესების შემოქმედებითი ძალა და შესაბამისად, სინერგიული ეფექტი, რამაც კატასტროფულად შეიძლება იმოქმედოს კაცობრიობაზე. ადამიანს მხოლოდ მას შემდეგ შეუძლია მიმართოს ხელოვნური ჩარევის მეთოდებს, რაც ამონურავს ბუნებრივი შემოქმედების რესურსებს, შემოქმედებითი სინერგიული მიდგომის შემთხვევაში კი ეს დაუმრეტელი საბადაოა. სწორედ ამას აცნობიერებს უკანასკნელ ხანებში კაცობრიობა და უდიდესი გასაქანი ეძლევა ბიოორგანულ სოფლის მეურნეობას.

ეკონომიკის ყველა სფეროს წარმომადგენლებს და მათ შორის განსაკუთრებით სოფლის მუშაკებს უნდა გვახსოვდეს, რომ ახალი ალთქმა და ქრისტიანული ეკონომიკა საქმით გამოვლენილი მორალური ნორმებია.

პაატა კოლუაშვილი,
სტუ პროფესორი
ბადრი რამიშვილი,
ოსტუ პროფესორი

SYNERGY IN AGRICULTURE – COOPERATION WITH GOD

Paata Koguashvili, Professor of GTU
Badri Ramishvili, TSU Professor

SUMMARY

Synergy as a word of Greek origin and means cooperation and assistance. And in economics, it has been inculcated for designation of that phenomenon, when in case of combining different business-factors there is obtained greater effect than if these factors are used separately.

In modern understanding, synergy is caused by creative abilities of people, i.e. the thing that maximally makes the descendants of Adam look like God. Along with cooperation, the great point in synergy consists in the process of creating a new value, which does not have material, visual and determinant constituents. If we follow-up this line of thought, the God’s creativity is an absolute synergy, in other words the creation of everything out of nothing.

God created man in his image and likeness, therefore gave him creative or synergistic ability as well. Any living organism represents every-day confirmation of God’s synergy, and at present, in science, this miraculous manifestation of a higher being is known by different names – photosynthesis, cellular metabolism, fertilization, pollination and so on.

Agriculture is a human impact on earth and living world, and as we noted earlier, in any living organism there occurs miraculous divine processes. Based on this, we can conclude that agriculture is cooperation of people with God. In the activities in this field, human being impacts on agricultural land, plants, animals only to a some extent, and a large part of processes occurs independently of him.

Existence in synergy with God and moderate consumption of agricultural products represent a precondition to longevity. By this system and God-fearing life, church celebrants, desert fathers and holy fathers, and even ordinary confessors have been granted with long life.

Georgians were among originators of agricultural civilization, and agriculture for them was not only ordinary economic activity, but a sort of being used of God. Our past and our future are conditioned and contented with land-related religious, rational and emotional sources. All this predestined special habits, desires and propensities of Georgians in practical life that is followed from peculiarities of eternal interrelations with earth.

ავტორიტეტით და ვუკატრონოთ მიწას

2005 წლამდე ჩვენს ქვეყანაში ყოველწლიურად ხდებოდა მიწების აღრიცხვა მიწის დანიშნულებისა და კატეგორიების, რაიონების, მხარეების, მიწის მესაკუთრეთა და მოსარგებლეთა მიხედვით. ამ მიზნით, ყოველი წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, რაიონის გამგეობა ამტკიცებდა მიწის ბალანსს, რომელსაც შემდეგ იხილავდა საქართველოს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტი და დასამტკიცებლად წარუდგენდა საქართველოს მიწისტრთა კაბინეტს.

მას შემდეგ, რაც 2004 წელს ხელისუფლებაში მოსული ახალი მთავრობის მიერ ლიკვიდირებულ იქნა საქართველოს მიწის მართვის სახელმწიფო დეპარტამენტი, მისი ძირითადი ფუნქციები გადანაწილდა საქართველოს იუსტიციის, სოფლის მეურნეობისა და გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროებს შორის. **კერძოდ, მიწების აღრიცხვისა და მიწის ბალანსის შედგენის ფუნქციები გადაეცა საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, რომელმაც გაურკვეველი მიზეზების გამო უარი განაცხადა ამ ფუნქციების შესრულებაზე. შემდგომ ეს ფუნქციები, მართალია, გადაეცა საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, მაგრამ მიწის აღრიცხვა და მიწის ბალანსის შედგენა ქვეყანაში დღემდე არ ხორციელდება.**

ეს კი იმას ნიშნავს, რომ დღეს ვერავინ გეტყვით, რამდენი ჰექტარი სასაოფლო-სამეურნეო სავარგული გააჩნია ქვეყანას, მათ შორის რამდენია კერძო საკუთრებაში, მუნიციპალურ თუ სახელმწიფო საკუთრებაში. რაც მთავარია, არ ვიცით მიწის ფართობები დანიშნულებისა და კატეგორიების მიხედვით.

უკანასკნელად საქართველოს მიწის ბალანსი გაკეთდა 2005 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, რომლის საფუძველზეც საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ფართობები შეადგენდა 3025,8 ათას ჰექტარს, მათ შორის სახნავი – 802,1 ათას ჰექტარს, მრავანლიანი ნარგავები – 263,5 ათას ჰექტარს, სათიბი – 143,5 ათას ჰექტარს და საძოვარი – 1796,6 ათას ჰექტარს.

საყურადღებოა, რომ მიწის ბალანსი მოიცავდა მონაცემებს დასავლეთ საქართველოში მიწების მეორადი დაჭაობების, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოს რიგ რაიონებში – გაუდაბნოების, ეროზირებული, დამლაშებული და სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწებთან დაკავშირებულ სხვა არასასურველი პროცესების შესახებ. ჩუკანასკნელ პერიოდში ეს პროცესები, ბუნებრივია, უფრო ფართო ხასიათს მიიღებდა, მაგრამ თუ რა მდგომარეობაა დღეს ამ მიმართულებით, დაბეჯითებით ვერავინ იტყვის, სათანადო მონაცემების არარსებობის გამო.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის 2008 წლის მონაცემებით, საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების

ვაათა კოლუაშვილი,
ეკ. მეცნ. დოქტორი,
სტუ სრული პროფესორი

ანზორ მახიტაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

მიწის მთლიანი ფართობი შეადგენდა მხოლოდ 838,0 ათას ჰექტარს. ამის შესახებ ქვეყანაში შემოფოთება არავის გამოუხატავს, მაგრამ გაცემა ვერ დამალა გაეროს შესაბამისმა სამსახურმა, რის შესახებაც წერილობით აცნობა ჩვენი ქვეყნის მთავრობას და მოითხოვა შესაბამისი ახსნა 2 მლნ. ჰა-ზე მეტი ფართობის „გაქრობის“ შესახებ.

ნებისმიერი ქვეყნის რესურსულ პოტენციალში მიწას, როგორც უვადო ეკონომიკურ აქტივს, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. მისი წილი ქვეყნის მთლიან ნივთობრივ სიმდიდრეში დამოკიდებულია, ერთი მხრივ, მიწის რაოდენობრივ-ხარისხობრივ მახასიათებლებზე, ხოლო მეორე მხრივ ამ ქვეყანაში არსებული კაპიტალის რაოდენობასა და სტრუქტურაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნების ნივთობრივი სიმდიდრის შემადგენლობაში

გუნებრივი რესურსები

მინის წილი, როგორც წესი, დაბალია და პირიქით. აშშ-ის კაპიტალის და მინის ღირებულება 1985 წელს 12.5 ტრილიონ დოლარად იყო შეფასებული, რომელშიც მინის წილი მხოლოდ 18%-ს შეადგენდა, ხოლო საქართველოში გაეროს სპეციალური მეთოდით გაანგარიშებული ნივთობრივი სიმდიდრე 1990 წელს სულ 275 მლრდ. აშშ-ის დოლარის ტოლფასი იყო, რომელშიც მინას 54.3% ეკავა. უდავოა ისიც, რომ, სხვა თანაბარ პირობებში, რაც მეტი ნივთობრივი სიმდიდრე გააჩნია ქვეყანას უფრო მეტი ერთობლივი შიგა პროდუქტის წარმოება შეუძლია მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით. აღნიშნულის გამო მინის რესურსები ყველგან და ყოველთვის მოიაზრებოდა ნებისმიერი საზოგადოების არსებობისათვის აუცილებელი დოვლათის წარმოების მყარ ეკონომიკურ საფუძველად.

2004 წლიდან საქართველოში შეწყდა ყველაზე ძვირფასი ბუნებრივი სიმდიდრის – მინის (ერის განსაკუთრებული ინტერესის საგანის) – ერთიანი ბალანსის (ანუ, მინის აღრიცხვის და კონტროლის) შედგენისა და დამუშავების აპრობირებული პრაქტიკა, რასაც დეპარტამენტი რაიონებიდან და ავტონომიური წარმონაქმნებიდან მიღებული პირველადი მასალების დამუშავების და განზოგადების საფუძველზე აკეთებდა.

მართალია მისი ფუნქციები სხვა სამინისტროებზე გადანაწილდა (იუსტიციის, სოფლის მეურნეობის, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების), მაგრამ ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას – **მინების აღრიცხვისა და მინის ბალანსის შედგენისას** – დღემდე არც ერთი სამინისტრო არ ასრულებს.

დღეს ძნელად წარმოსადგენია სხვა რომელიმე ქვეყანა, სადაც მთავრობას მხოლოდ პრივატიზებული (ან საპრივატიზებო) მინის საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის მონაცემები აინტერესებდეს და არ იცოდეს, როგორ იცვლება ქვეყანაში მინის კატეგორიები (სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის ერთი კატეგორიიდან მეორეში გადასვლა, რაც აქტუალური გახდა სავარგულის თითოეულ სახეზე გადასახადის მნიშვნელოვანი განსხვავების გამო), რა საზღვრებში რჩება საქართველო (ოთხი მოსაზღვრე ქვეყნიდან სამთან დღემდე არ გვაქვს დადგენილი სახელმწიფო საზღვარი) და მისი ცალკეული მხარეები და რაიონები, სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინის რა რაოდენობა წავიდა ქალაქმშენებლობის, გზებისა და სხვა არასასოფლო-სამეურნეო მიზნებისათვის და ა.შ., რაც მინის მართვისა და რაციონალური გამოყენების საფუძველთა საფუძველს წარმოადგენს. დღეს უცნობია რა ცვლილებები მოხდა მინათსარგებლობაში 2004 წლიდან განვლილ პერიოდში, როგორ გამოიყენება მინის სავარგულები, აქედან, რამდენია დაქვემდებარებული ქარისმიერ თუ წყლისმიერ ეროზიას, რა უნდა გაკეთდეს მინის ნაყოფიერების ამაღლების მიზნით, რატომ, ან რა მოტივით, გააუქმა ხელისუფლებამ მინის მართვის სამსახური და მინის ბალანსის შედგენის ყოველწლიური პრაქტიკა. ეს

კითხვები დღემდე პასუხგაუცემელია.

საქართველოს ძირითადი ნივთობრივი სიმდიდრის ყოველწლიურ ბალანსში მინა აღირიცხებოდა დანიშნულებისა და კატეგორიების, აგრეთვე საკუთრებისა და სარგებლობის ფორმების მიხედვით. მასში აისახებოდა წლის განმავლობაში მინის კატეგორიებში, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებში და საკუთრება-სარგებლობაში მომხდარი რაოდენობრივ-ხარისხობრივი ცვლილებები. მინის ბალანსი განიხილებოდა დაინტერესებული სამინისტროებისა და უწყებების მიერ და მტკიცდებოდა საქართველოს მთავრობის დადგენილებით, რომელშიც მოცემული იყო მინების უფრო რაციონალურად მართვის რეკომენდაციები.

მინის ყოველწლიური ბალანსის საშუალებით სახელმწიფო აკონტროლებდა მინის ფონდში მომხდარ ნებისმიერ ცვლილებას, მათ შორის ინტენსიური და არაინტენსიური სავარგულების მატება-კლების დინამიკას, ქალაქმშენებლობის, გზების და სხვა საქროებისათვის სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინის ბრუნვიდან ამოღებას, სამაგიერო მინის ჩანაცვლებას და ა.შ.

დღეს ჩვენთვის ცნობილია მხოლოდ ის, რომ მინის ფონდის უკანასკნელი ბალანსის მიხედვით ქვეყნის საერთო მინის ფონდიდან (7.6 მლნ.ჰა) სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინა შეადგენდა 3771.2 ათ. ჰა-ს, საიდანაც 3025.8 ათ. ჰა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე მოდიოდა (მათ შორის სახნავი 802.1 ათ. ჰა, მრავალწლიანი ნარგავები – 263.5 ათ. ჰა, სათიბი – 149.5, საძოვარი 1796.6 ათ. ჰა. კერძო საკუთრებაში გაცემული იყო 767.3 ათ. ჰა, ხოლო სახელმწიფო საკუთრებაში რჩებოდა 447.2 ათ. ჰა ინტენსიური სავარგული), ამასთან, სავსებით უცნობია, 2004 წლის შემდგომ პერიოდში რა ხასიათის რაოდენობრივი ცვლილებები მოხდა მინის საერთო ფონდის სტრუქტურაში, რა რაოდენობის სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინა დარჩა ქვეყანაში (ამ კითხვაზე პასუხის მიღების ინტერესს ამაღლებს ის რომ 1997 წელს პარლამენტმა მიიღო საქართველოს კანონი: “სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინის არასასოფლო-სამეურნეო მიზნით გამოყოფისას სანაცვლო მინის ათვისების ღირებულებისა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ”, რომელიც ნებას რთავდა სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინის მეპატრონეს სურვილისა და სათანადო თანხის გადახდის შემთხვევაში მინა გადაეყვანა არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მინის კატეგორიაში), რა ტრანსფორმაცია მოხდა სავარგულების სტრუქტურაში, რა რაოდენობის ინტენსიური სავარგულია დღეს საქართველოში, მათგან რამდენია პრივატიზებული, რამდენი რჩება სახელმწიფო საკუთრებაში და ა.შ.

თანამედროვე მსოფლიოში ძნელად თუ მოიძებნება ქვეყანა, სადაც მინის ყოველწლიური ბალანსი ან მსგავსი რამ არ კეთდებოდა, ანუ არ აკონტროლებდნენ მინის რესურსების მოძრაობას (დინამიკას), ეკონომიკურ-სოციალური თვალსაზრისით

არ აანალიზებდნენ მიწის კატეგორიებში მომხდარ რაოდენობრივ-ხარისხობრივ ცვლილებებს და არ სახავდნენ ქმედით ღონისძიებებს მიწის რესურსების რაციონალური მართვის მიზნით.

ამავე კონტექსტში უნდა ითქვას, რომ მიუხედავად სხვადასხვა ქვეყნიებიდან და საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან მიღებული ტექნიკური და ფინანსური დახმარებისა, საქართველოს დღემდე არ გააჩნია მიწის სრულყოფილი სახელმწიფო კადასტრი, რომელიც მიწის რაოდენობრივ აღრიცხვასთან ერთად უნდა მოიცავდეს მიწის ხარისხობრივ აღრიცხვას, მიწის ეკონომიკურ შეფასებას და მიწათმოსარგებლეთა სახელმწიფო რეგისტრაციას. ჩამოთვლილი კომპონენტებიდან დღეს საქართველოში მხოლოდ მიწათმოსარგებლეთა სახელმწიფო რეგისტრაციის სისტემაა მოწესრიგებული, რომელიც ბაზარზე მიწის ყიდვა-გაყიდვის, ჩუქების და მიწის მემკვიდრეობით გადაცემის ფაქტებს აღრიცხავს.

რაც შეეხება მიწის ხარისხობრივი ნიშნით აღრიცხვას (რომელმაც პასუხი უნდა გასცეს კითხვას – რამდენად ღირებულია სამეურნეო თვალსაზრისით ესა თუ ის მიწის ნაკვეთი როგორც ბუნებრივი რესურსი და წარმოების საშუალება) მასზე მუშაობა დღემდე დაწყებულიც არ არის.

იგივე შეიძლება ითქვას მიწის ეკონომიკური შეფასების თაობაზე, რომელმაც უნდა დაადგინოს მიწის შეფარდებითი ღირებულება ცალკეული რაიონის თუ მხარის ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების გათვალისწინებით. მიწის ეკონომიკურ შეფასებაში მოიაზრება მიწის როგორც წარმოების ძირითადი საშუალების შემოსავლიანობის დონე, მიწის ხარისხი და პროდუქციის გასაღების ბაზრის მიმართ მიწის ნაკვეთის ადგილმდებარეობა.

მიწის სახელმწიფო კადასტრის ბოლო ორი კომპონენტი (მიწის ხარისხობრივი აღრიცხვა და ეკონომიკური შეფასება) აუცილებელია მიწის ნორმატიული ფასის განსაზღვრის, მიწაზე გადასახადის ზომის დადგენის,

მიწის იპოთეკით დატვირთვის და სხვა სამეურნეო და ფინანსური ოპერაციების განხორციელებისთვის.

მიუხედავად ამისა, როგორც მიწის ხარისხობრივი აღრიცხვის, ისე ეკონომიკური შეფასების საკითხები დღემდე მოუგვარებელია (ამიტომაცაა, რომ დღემდე სოფლად საქონელმწარმოებელი გადასახადს იხდის: „კარგ მიწაზე“, „საშუალო მიწაზე“ და „ცუდ მიწაზე“. მაგრამ რას ნიშნავს კარგი, საშუალო და ცუდი მიწა ვერავინ დაგისაბუთებთ).

მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებაზე მსჯელობა უხერხულიცაა, როცა არ არსებობს მიწის ფონდის რაოდენობრივ-ხარისხობრივი მდგომარეობის მონიტორინგი, ანუ მიწაზე დაკვირვების ორგანიზაციული სისტემა. მან უნდა გამოავლინოს მიწასთან დაკავშირებული ყველა ნეგატიური პროცესი და მოვლენა, რათა გატარდეს შესაბამისი ზომები მათი დროული აღმოფხვრისათვის. საყურადღებოა რომ ყველა ქვეყანაში მიწის მონიტორინგის ობიექტს წარმოადგენს როგორც სასოფლო, ისე არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა მიუხედავად მათი საკუთრების ფორმისა. მიწაზე მონიტორინგი ხორციელდება სახელმწიფო სტრუქტურის მიერ და ის პრაქტიკულად უზრუნველყოფს მიწის სახელმწიფო კადასტრის ინფორმაციულ მომსახურებას და შესაბამის კონტროლს მიწის გამოყენებასა და დაცვაზე.

მიწის მონიტორინგმა პასუხი უნდა გასცეს კითხვებს – როგორია მიწათსარგებლობის საერთო მდგომარეობა ქვეყანაში, რა არასასურველი ცვლილებებია მოსალოდნელი მიწის ნაყოფიერებაში და რა პრევენციული ზომებია მისაღები მის აღსაკვეთად, როგორია ქარისმიერი და წყლისმიერი ეროზიული პროცესების დინამიკა, როგორია ნიადაგში ჰუმუსის ბალანსი, მიმდინარეობს თუ არა მიწის დაჭაობების ან გაუდაბნოების პროცესი, როგორია პესტიციდებით, მძიმე მეტალებით და სხვა ტოქსიკური ნივთიერებებით დაბინძურების დონე და. ა.შ. ამ კითხვებზე შესაბამისი პასუხების მოძიება დღეს პრაქტიკულად შეუძლებელია, რადგან არ არსებობს მონიტორინგის შესაბამისი სამსახური. ცნობილია მხოლოდ ის, რომ 2003

ბუნებრივი რესურსები

ნლის მონაცემებით, საქართველოში ეროზიულ პროცესებს ექვემდებარებოდა 300 ათ. ჰა-მდე ინტენსიური სავარგული (უნდა ვივარაუდოთ, რომ დღეს ეროზირებული ფართობების რაოდენობა მნიშვნელოვნად მეტი იქნება). კოლხეთის დაბლობზე შეიმჩნევა მეორადი დაჭაობების პროცესი (სულ დაშრობილი იყო 140 ათასი ჰა), გარე კახეთში – გაუდაბნოებისა, დიდი პრობლემაა ბიცობი და დამლაშებული ნიადაგები, რომელთა ფართობი 205 ათას ჰა-მდეა და ა.შ. ექსპერტული შეფასებით, დღეისათვის ეროზიის შედეგად სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებიდან ყოველწლიურად იკარგება ერთი მლნ. აშშ დოლარის ღირებულების მინერალური სასუქების ეკვივალენტური რაოდენობის საკვები ელემენტები. ჰუმუსისა და საკვები ელემენტების ბალანსი პრაქტიკულად ყველა ტიპის ნიადაგში უარყოფითია.

ყოველივე ზემოაღნიშნული იმის შედეგია, რომ მიწის მართვის დეპარტამენტის ლიკვიდაციასთან ერთად გაუქმდა მის დაქვემდებარებაში არსებული სამინათ-

ხელისუფლების შესაბამისი ორგანიზაციებისთვის.

ჩვენი აზრით, საქართველოს მიწის ფართობების აღრიცხვის უგულებელყოფა სახელმწიფოებრივი დანაშაულია და მომავალი თაობა ამას არ გვაპატიებს.

როგორც ჩვენთვის ცნობილი გახდა, საქართველოს იუსტიციის მინისტრთან ამჟამად შექმნილია კომისია, რომელიც მუშაობს მიწის აღრიცხვისა და მიწის კოდექსის პროექტის შედგენის საკითხებზე, რასაც, რა თქმა უნდა, მივესალმებით. თუმცა, სამწუხაროდ, უნდა ითქვას, რომ კომისიის შემადგენლობაში არ არიან შეყვანილი მაღალკვალიფიციური, შესაბამისი კომპეტენციის მქონე სპეციალისტები, რომლებიც მუშაობდნენ მიწის მართვის პრობლემურ საკითხებზე და აქვთ შესაბამისი გამოცდილება ამ სფეროში (ნ. ტურაბელიძე, დ. ეგიაშვილი, გ. ზიბზიბაძე, გ. ბუცხრიკიძე, ნ. სტეფნაძე, რ. კირკიტაძე, ნ. ჟორდანია, მ. ნადარაია, გ. ყალიჩავა, ა. ფირცხალაშვილი და სხვ.).

გავეცანით რა ზემოხსენებული კომისის წევრის,

მონყობო ინსტიტუტი და ლაბორატორია, გაჩერდა ნიადაგების კვლევის და სხვა მიმდინარე სამუშაოები. სახელმწიფო აგარარულ უნივერსიტეტში (ამ დარგის ერთადერთ უმაღლეს სასწავლებელში) შეწყდა მიწათმომწყობთა კადრების გამოშვება.

საქართველოს ყოფილი პრეზიდენტის, საქართველოს მთავრობისა და საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარის სახელზე გაგზავნილი არაერთი წერილის, ჩვენი არაერთი პუბლიკაციისა და სატელევიზიო გამოსვლის მიუხედავად, სამწუხაროდ, მიწის აღრიცხვისა და მიწის კოდექსთან ჩვენს მიერ დაყენებულ მწვავე საკითხებს შესაბამისი ორგანოების მხრიდან არავითარი რეაგირება არ მოჰყოლია.

ყოველივე ზემოაღნიშნულზე იმიტომ გვაკეთეთ ძირითადი აქცენტი, რომ ქვეყნისთვის უპირველესი ეროვნული სიმდიდრის – მიწის რაოდენობრივ-ხარისხობრივი აღრიცხვის მონესრიგება დროული და უპირველესი ამოცანა უნდა გამხდარიყო ახალი

ქ. კვიციანის მიერ შედგენილ მიწის კოდექსის პროექტს, გვინდა მის მიმართ გამოვთქვათ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ცალკეული შენიშვნები და წინადადებები:

– მიწის კოდექსის პროექტი, ძირითადად, აგებულია მიწის ერთიანი ფონდის, ყოფილი საბჭოთა კავშირის დროინდელი მიწის ბალანსის და მიწის კოდექსის საფუძველზე, რაც მთლიანად ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონს: „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“, ასევე „სახელმწიფო ქონების შესახებ“ საქართველოს კანონს (რომელიც მიღებულია 2010 წლის 21 ივლისს, №3512-რს), ამჟამად მოქმედ საქართველოს საგადასახადო კოდექსს და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს;

– როგორც ცნობილია, საქართველოს პარლამენტმა უკვე მიიღო საქართველოს კანონი ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ და მიწის კოდექსის პროექტის ავტორები ვერ გაითვალისწინებდნენ მიწასთან დაკავშირებულ იმ საკითხებს, რომლებიც მოცემულია

ადგილობრივი თვითმართველობის ახალ კანონში;

– მიწის კოდექსის პროექტში შემოტანილია ახალი ცნებები და ტერმინები, რომელთა ნაწილი, ჩვენი აზრით, მიუღებელია, ხოლო რაც მისაღებია, პროექტში არაა მოცემული მათი განმარტება; გარდა ამისა, კოდექსის პროექტში გამოყენებული რიგი სხვა ცნებები და ტერმინები არ არის სრულყოფილად გადმოცემული და ამდენად, არ იძლევა ამა თუ იმ ცნების თუ ტერმინის სრულყოფილად გაგების საშუალებას; ამასთან ერთად, კოდექსის პროექტში არ არის გათვალისწინებული პარლამენტის მიერ ახლახან მიღებული „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნები;

– კოდექსის პროექტის ავტორს არ აქვს გათვალისწინებული ასევე საქართველოს კანონი „წიაღის შესახებ“, რის გამოც არასწორად ადგენს, რომ თითქოს საკუთრებაში არსებულ მიწის ნაკვეთზე არსებული წიაღისეული მიწის მესაკუთრის საკუთრებაა (საქართველოს კანონი „წიაღის შესახებ“, მუხლი მე-2, პუნქტი 3 ადგენს: „მიწაზე საკუთრების უფლება არ ნიშნავს და არ იძლევა წიაღზე საკუთრების უფლებას“);

• მიწის კოდექსის პროექტში განხილულია უძრავი ქონების – მიწის გირავნობა, რაც ჩვენი აზრით, არ არის სწორი (უნდა იყოს იპოთეკა), რადგან გირავნობა ხდება მოძრავ ნივთზე. უძრავი ქონება – მიწა კი იტვირთება იპოთეკით);

• პროექტის მთელი რიგი მუხლები ბუნდოვანია და მოითხოვს დაზუსტებას, აკლია კონკრეტულობა და არცთუ იშვიათად, ურთიერთსაწინააღმდეგოა, ამასთან, საკითხები არაასისტემურადაა დალაგებული, კოდექსის პროექტში ხშირ შემთხვევაში მიწის აუქციონის ნაცვლად გამოყენებულია ტერმინი: „ვაჭრობა“, რაც არასწორად მიგვაჩნია;

• მიწის კოდექსის პროექტში ასევე ვრცლად მოცემულია მიწის იჯარის, მიწის განკარგვის, უზურფუქტის... ინსტრუქციები, რაც, ჩვენი აზრით, არ არის საჭირო, რადგან ამ საკითხებზე არსებობს მთავრობის მიერ დამტკიცებული შესაბამისი ნორმატიული აქტები და მათი დანვრილებითი მოტანა კოდექსის

პროექტში მიზანშეწონილი არ არის. რადგან კოდექსი ისედაც საკმაოდ არის გადატვირთული არააუცილებელი დებულებებით. მიგვაჩნია, რომ მიწის კოდექსი კანონთა კრებული უნდა იყოს და არა მანამდე მოცემული ნორმატიული აქტების ნაკრები;

• კოდექსის დიდი ნაწილი დათმობილი აქვს ისეთ საკითხებს, რომლებიც მოცემულია ტყისა და წყლის კოდექსებში და ამდენად მათი გამეორება მიწის კოდექსში არ მიგვაჩნია მართებულიად.

მართალია, ბუნებაში იმთავითვე, სრულყოფილი კანონის მიღება, როგორც წესი, ვერ ხერხდება (მხოლოდ პრაქტიკის განზოგადება, სიტუაციური ექსცესები სრულყოფს და ხვეწავს მას), მაგრამ მიუხედავად ამისა, კანონის პროექტს მოეთხოვება იყოს არა ზოგადი, არამედ კონკრეტული და ნაკლებ ხარვეზიანი, რაც განსახილველ კანონის პროექტს არ ახასიათებს.

პროექტის თითქმის ყველა მუხლსა და პუნქტზე არსებობს სერიოზული შენიშვნები და წინადადებები, რომელთა ნერილის ფორმატში განხილვა-გაანალიზება არ მიგვაჩნია მიზანშეწონილად. აღნიშნულის გამო საქართველოს იუსტიციის მინისტრთან შექმნილ მიწის აღრიცხვისა და მიწის კოდექსის პროექტის შემუშავებულ კომისიას მიგმართავთ, ურთიერთთანამშრომლობის რეჟიმში განიხილონ ჩვენი შენიშვნები და არგუმენტული დასკვნების მოსმენის შემდეგ გაითვალისწინონ ისინი პროექტის საბოლოო ვარიანტში.

ჩვენი აზრით, უმჯობესი იქნება მიწის კოდექსის ახალი პროექტის შემუშავება, ვიდრე წარმოდგენილის გადამუშავება ან/და ჩასწორება.

დაბოლოს: გრძელვადიან პერიოდზე გათვლილი ეკონომიკური ეფექტის მიღება შეუძლებელი იქნება მიწის რაოდენობრივ-ხარისხობრივი აღრიცხვის, მიწაზე მონიტორინგის და მიწის სათანადო დაცვის გარეშე. ამ მიზნით მიგვაჩნია, რომ საჭიროა ქვეყანაში დროულად შეიქმნას მძლავრი დამოუკიდებელი სტრუქტურული ერთეული, რომელსაც მიწის რაციონალურ გამოყენებასთან და დაცვასთან დაკავშირებული ყველა ფუნქცია დაეკისრება.

აბრომენეჯმენტის განვითარების აუსილებლობა და პერსპექტივები

გლობალიზაციას დადებითად ერთად მრავალი უარყოფითი გავლენა აქვს ჩვენს ეკონომიკაზე, მათ შორის სოფლის მეურნეობაზეც. სხვა ქვეყნების დაბალფასიანი, ხშირ შემთხვევაში არც თუ მთლად ხარისხიანი და უსაფრთხო პროდუქციით გაჯერებულია ჩვენი შიდა ბაზარი, რომელთანაც კონკურენცია ადგილობრივ პროდუქციას და ფერმერებს არა მხოლოდ ფასის, არამედ შესაბამისი „ბრძოლის უნარების“ არცოდნის გამოც ძალიან უჭირთ.

სწორედ ამ უნარების შეძენასა და ათვისებაში ორგანიზებული დახმარებაა საჭირო, რათა მხოლოდ ინტუიციასა და შემთხვევითობაზე არ იყოს დამოკიდებული დიდი შრომის შედეგად მოყვანილი პროდუქციის რეალიზაციის საკითხი.

დარგის ეფექტიანობის ამაღლების საუკეთესო გზაა – კონკურენციის ხელშეწყობა და რეგულირების ოპტიმიზაცია. გლობალიზაციის პირობებში ცხადია ჩვენი ბაზარი ვერ დაიხურება. ამასთან, საყოველთაოდ ცნობილია, რომ გახსნილი ეკონომიკები გრძელვადიანი პერიოდისთვის უფრო ეფექტურია, ვიდრე დახურული და გარე ზემოქმედებისაგან დაცული ეკონომიკები.

სოფლის მეურნეობის „რეანიმაციისთვის“ გამოყოფილი თანხის გადანაწილება, აგრომეურნეობის მიმართულებებისა და სანარმოების განვითარებისთვის, ამ ეტაპზე ფაქტობრივად საბანკო სექტორის და ბაზრის კონიუნქტურისა და გადაწყვეტილებების ამარა რჩება.

ასეთი მიდგომა გრძელვადიანი პერიოდისთვის გამართლებულია, მაგრამ მოკლევადიან პერიოდში რეალურ შედეგებს ვერ მოიტანს, მით უფრო თუ გავითვალისწინებთ, რომ ამ მიმართულებით ჩვენს საბანკო სფეროს გამოცდილება, შესაბამისი კადრები, და შეიძლება შესაფერისი მოტივაციაც ნაკლებად აქვს. ამიტომ, დიდი და არასწორი მოლოდინების გაცრუებისა და ფლუსტრაციის საშიშროება საკმაოდ რეალურია.

ჩვენი ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე ჩამორჩენილი, მაგრამ ამ ეტაპისთვის ყველაზე დიდი პოტენციალის მქონე დარგის, სოფლის მეურნეობის, სწრაფი რეაბილიტაციისა და განვითარებისთვის გამოყოფილი თანხების მაქსიმალური ეფექტიანობისთვის მნიშვნელოვანია პროგრამულ-მიზნობრივი მიდგომის გამოყენება და თოთოეულ მიმართულებაზე შესაბამისი სტრუქტურის ან სტრუქტურული ქვედანაყოფის, და რაც მთავარია

სწორად შერჩეულიმენეჯმენტისა და პერსონალის გაპიროვნება.

პრიორიტეტული მიმართულებების განსაზღვრაზე მსოფლიოს მონინავე გამოცდილების გაზიარებასთან ერთად, აგრარული მიმართულებით მომუშავექართული სამეცნიერო პოტენციალის უფრო მეტად ჩართვა, მათი შესაძლებლობების აკუმულირება ერთ სამეცნიერო ცენტრში, გაცილებით მაღალ ეფექტს საკმაოდ მოკლე დროში მოიტანს. ცენტრს შესაძლებლობა ექნება კოორდინირება გაუწიოს სხვადასხვა მიმართულებების (აგრონომია, გადამამუშავებელი წარმოება, აგრომენეჯმენტი, რეალიზაცია, ტრენინგები და სხვა) განვითარებას, ამასთან მათი მოტივაციაც მაღალი იქნება, ვინაიდან ნაშრომების და კვლევების მნიშვნელოვანი ნაწილი ბოლო პერიოდში რეალურად არარეალიზებულია.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია მიღწევებისა და წარმატებული გამოცდილების სწრაფი ტირაჟირება და უფრო აგრესიული საინფორმაციო პოლიტიკის წარმოება. აღნიშნული ხელს შეუწყობს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას სოფლებში, თავიდან აგვაცილებს კომუნიკაციის ნაკლებობით გამონვეულ გაუგებრობებს და განაპირობებს გამოყოფილი თანხებისა და სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული საკანონმდებლო და მარეგულირებელი ცვლილებების სწრაფ იმპლიმენტაციას.

ბევრ სპეციფიკურ სირთულესთან ერთად ქართულ სოფელს მცირემიწიანობა (მრავალ მფლობელზე დანაწევრებული სავარგულები) ახასიათებს, რაც მნიშვნელოვნად ართულებს თანამედროვე ტექნოლოგიების ათვისებას, მაღალმწარმოებლური ტექნიკის შეძენასა და გამოყენებას, და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, მენეჯმენტის თანამედროვე მეთოდების დანერგვას. ეს ყველაფერი საბოლოოდ აისახება მოსავლიანობაზე, მიღებული მოსავლის რეალიზაციის გართულებაზე,

გადამამუშავებელი საწარმოების შექმნაზე, საბანკო და სადაზღვევო პროდუქტებით სარგებლობაზე, დარგისთვის დამახასიათებელი მნიშვნელოვანი რისკების მართვაზე.

მინის მეორადი ბაზრის ჩამოყალიბება და ფერმერული მეურნეობების გამსხვილება ფაქტობრივად ახალი დანყებულია. გამსხვილება ძირითადად ჯერ კიდევ სტიქიურ ხასიათს ატარებს. აქამდე სახელმწიფოს მარეგულირებელი და მასტიმულირებელი როლი ფაქტობრივად არ იკვეთებოდა.

ამჟამად საკმაოდ აქტიური ნაბიჯები იდგმება სახელმწიფოს მიერ პირდაპირი და ირიბი მეთოდებით კოოპერირების ხელშეწყობისთვის: გაერთიანებათა სუბსიდირება და სხვადასხვა სახის მატერიალური დახმარება; საკანონმდებლო რეგულირება და შეღავათები. აღსანიშნავია ამ მიმართულებით ბოლო პერიოდში მიღებული საკანონმდებლო ცვლილებები, რომელიც სასოფლო-სამეურნეო კოოპერირებისადმი რეალურ ხელშეწყობას ითვალისწინებს. სასურველია ასეთი ნორმატიული რეგულირების პროცედურების რეალურ საქმიანობაში დანერგვის ფორსირება და ხელშეწყობა.

შიდა ბაზრის და მომხმარებელთა დაცვისთვის სურსათის მონიტორინგის სამსახურის იმედისმომცემი გააქტიურება პერმანენტულ, სისტემურ და პრევენციულ ღონისძიებებში უნდა გადაიზარდოს და უხარისხო პროდუქციის ამოღებაზე მარტო ერთჯერადი ნერტილოვანი ღონისძიებებით არ შემოიფარგლოს.

აღსანიშნავია სახელმწიფოს თანადგომა საგარეო ბაზრების მოძიებისა და გახსნის თვალსაზრისით, ასევე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დამუშავების მასშტაბების ზრდისა და გადამამუშავებელი საწარმოების ხელშეწყობის მიმართულებით. ყველაფერთან ერთად აუცილებელია შუალედური (დამაკავშირებელი) რგოლის-დამამზადებლების (მენახვა, დახარისხება, შეფუთვა, მინოდება) განვითარების ხელშეწყობა-დროისა და სახსრების ოპტიმიზაციისათვის.

ამდენ სიახლეს, საშინაო და საგარეო გამოწვევებს ჩვენი ფერმერები თითქმის მოუზმადებლები ხვდებიან. აგროგარემოში მიმდინარე სრულმასშტაბიანი ძვრები მოითხოვენ მუდმივ განვითარებას და სრულყოფას. ფაქტობრივად საქართველოში აგრომენეჯმენტის

თვალსაზრისით არცთუ სახარბიელო მდგომარეობაა, მით უფრო რეალური აგროლიდერების ფორმირების საქმეში. გამოცდილება მენეჯმენტის საფუძვლებში მხოლოდ ერთეულებს აქვთ. ვფიქრობთ, საბაზრო მოთხოვნებისა და სახელმწიფოს ხელშეწყობითაც, სამომავლოდ მათი რიცხვი მნიშვნელოვნად გაიზრდება და გაძლიერდება.

გლობალიზაციისა და უსწრაფესად მზარდი საინფორმაციონაკადების კვალობაზე, თანამედროვე გამოწვევების შესაბამისად უნდა მომზადდნენ მენეჯერები, რომლებიც სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის განხორციელებასთან ერთად შეძლებენ ჩამოყალიბონ და შემდგომ მართონ მწარმოებლებს, მიმწოდებლებსა და მომხმარებლებს შორის ურთიერთობები, ხელი შეუწყონ ინოვაციებს და ადამიანური რესურსების მართვის ახალი მიდგომებს.

სოფლად დასაქმებულები ამ სფეროსთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური და მარავალფეროვანი რისკების მართვას ელემენტურულ დონეზეც ვერ ახერხებენ და მხოლოდ სახელმწიფოს ერთჯერად ინექციებზე არიან დამოკიდებულნი. არც ისინი და არც ჩვენი სადაზღვევო ინფრასტრუქტურაა მზად ამ მიმართულებით თანამშრომლობისთვის. ამაზე მეტყველებს აგრო რისკების შემცირებისთვის სადაზღვევო სექტორის 1%-იანი გამოცდილება. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ ამ მომსახურებაზე მოთხოვნა ფაქტობრივად ჯერ არ არის ჩამოყალიბებული და ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი ღონისძიებები გასატარებელი.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყანაში აგრომენეჯერთა ფენის ჩამოყალიბება საწყის ეტაპზეა. განსაკუთრებული პრობლემაა კვალიფიციური აგრომენეჯერების მომზადების თვალსაზრისით. ამიტომ არის განათლება და კვალიფიკაციის ამაღლება პრიორიტეტული. მთავრობას ძირეულ საგანმანათლებლო პროგრამებთან ერთად შეუძლია მხარი დაუჭიროს კერძო ინიციატივების განვითარებას, ამ სფეროში ტრენინგ კურსებისა და სწავლების ახალი და კრეატიული მიმართულებების დანერგვისა და განვითარებისთვის.

აღსანიშნავია ისიც, რომ უმაღლესი განათლება, პირადი გამოცდილება, სხვადასხვა ტრენინგები და კურსები ნამდვილად არ არის საკმარისი დღევანდელი გაზრდილი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. აგ-

რომენეჯერების საქმიანობა ძალიან სპეციფიკურია. აგრონარმოების სულ უფრო მზარდი, და მოსალოდნელი ბუმი ამ სფეროში, ცვლილებებისაკენ და აგრომეურნეობის სრულყოფისკენ სწრაფვა, ამ მიმართულებით უწყვეტი განათლების სისტემის სრულყოფას მოითხოვს, თუმცა შეიძლება ითქვას, რომ ბოლო წლებში საკმაოდ მნიშვნელოვანი ჩავრდნა იყო და შესაბამისი დარგის მესვეურებს ფაქტობრივად მინიმალური საფუძვლიდან მოუწევთ კოლოსალური სამუშაოების ჩატარება.

აგრომენეჯერების მომზადებისთვის ორი ძირითადი მიმართულებით არის მნიშვნელოვანი ღონისძიებები გასატარებელი, პირველი და ვიქრობთ, შედარებით მასშტაბური და განსახორციელებლად უფრო რთულიც-ძირითადი და ელემენტარული საკითხების მასობრივ დონეზე სწავლება, და მეორე-ძირეული განათლება აგრომენეჯერებში.

პირველი მიმართულების ძირითადი სირთულე იმაში მდგომარეობს, რომ ფერმერებისა და პოტენციური ფერმერებისთვის ამ სწავლების აუცილებლობის გაცნობიერება ჯერ რეალურად არ მომხდარა, და ამ მიმართულებით გადადგმულ ნაბიჯებს დიდი ალბათობით სკეპტიკურად შეხედებიან და სწავლის მოტივაციაც დაბალი იქნება. არც ის არის გამორიცხული, მათივე განათლებაზე გაღებული თანხების საჭიროებასა და აუცილებლობაზე გაუჩნდეთ კითხვის ნიშნები და გარკვეული აგრესიაც გამოიწვიოს მათში, მათი შეხედულებით „ფუჭად გადაყრილმა თანხებმა“.

შედარებით მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო წარმონაქმნების-აგროფირმების და კოოპერატივების მენეჯერებმა ცხადია იციან რომ აგრარული საქმიანობის პოტენციურად სწრაფად მზარდი ტემპი და ამ სფეროში გლობალურად მიდინარე პროცესები და ცვლილებები მათგანაც მოითხოვენ მუდმივ განვითარებასა და სრულყოფას.

საჭიროა აგროლიდერების ჩამოალიბება, რომლებიც დაკავდებიან აგროსფეროში ადამიანების მართვით, თანამედროვე აგრომეურნეობისთვის საჭირო უნარჩვევების სწავლებით, გახდინან აგროფირმებს მომგებიანს და წარმატებულს. ეს არც თუ იოლი საქმე იქნება, ვინაიდან არა მარტო საქართველოს ყველა რეგიონს, არამედ თითოეულ მოქმედ და პოტენციურ აგროფირმას

თავისი სპეციფიკა და სირთულეები ექნება.

ერთ-ერთი პროდუქტიული ფორმა შეიძლება გახდეს აგროკოუჩინგი, რომელიც მრავალ ქვეყანაში უკვე წრმატებით გამოიყენება, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგადად კოუჩინგის განვითარების მასშტაბები ჩვენს ქვეყანაში არცთუ მნიშვნელოვანია, მათ შორის მენეჯმენტის თანამედროვე მეთოდებითა და მიმართულებით ფუნქციონირებად ეკონომიკის უფროგანვითარებულ სფეროებშიც კი.

მენეჯმენტის თანამედროვე მეთოდების შესწავლა საშუალებას მისცემს ჩვენს ფერმერებს შედარებით მოკლე ვადაში, ხარისხიანი კომუნიკაციების განვითარების კვლობაზე, საკმაოდ მარტივად და კომფორტულად, მნიშვნელოვნად გაზარდონ პირადი ეფექტიანობა, აიმაღლონ ცოდნის დონე, სიტუაციების გაცნობიერების და გადამწყვეტილებათა მიღების შესაძლებლობები და წარმატებულად გამოიყენონ მათ ხელთ არსებული ყველა რესურსი. შესძლებენ თავად მოძებნონ საუკეთესო გზა შედარებით მოკლე დროსა და მინიმალური ფინანსური დანახარჯებით. პრაქტიკაში მოახდინონ საკუთარი გამოცდილების, პროფესიული და პიროვნული უნარჩვევების მაქსიმალური რეალიზაცია, განივითარონ ლიდერული თვისებები. გვერდიდან შეხედონ საკუთარ ბიზნესს, გაანალიზონ მოვლენები და კონცენტრირდენ წარმატებულ სტრატეგიებზე და არა წარსულ ჩავარდნებსა და შეცდომებზე. ყველაფერი ეს საბოლოო ჯამში წაადგებათ ფერმერებსაც და ქვეყნის ეკონომიკასაც.

საყოველთაო განათლებას და დარგში სიახლეების სწრაფ და ეფექტიან გავრცელებას, აგროსფეროს სპეციფიკურობიდან გამომდინარე, ხელს შეუწყობს მობილური ტრენინგ ჯგუფების ჩამოყალიბება, რომლებიც ადგილობრივ საკონსულტაციო ცენტრებთან კოორდინაციითა და თანამშრომლობით ადგილზევე გაეცნობიან მდგომარეობას და პრობლემებს და სწორედ კონკრეტული რაიონის ან სოფლის თავისებურებებიდან გამომდინარე მიანვდიან შესაბამის ინფორმაციას ადგილობრივ მოსახლეობას. ისინი მხოლოდ ზოგადი ინფორმაციის ტირაჟირებით არ შემოიფარგლებიან, რაც გაზრდის ადგილობრივების ინტერესს და ჩართულობას სწავლების პროცესში.

რაც შეეხება სწავლების ძირითად ფორმას, რომელიც

უმაღლეს სასწავლებლებში სოფლის მეურნეობის და მისი მომიჯნავე დარგების სხვადასხვა მოდულებს (აგრონომია, ვეტერინარია, მევენახეობა-მელვინეობა, კვების ინდუსტრიის ინჟინერია და ტექნოლოგიები, აგროეკოლოგია, სატყეო საქმე, აგრობიზნესის ადმინისტრირება) ითვალისწინებს, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს გამოცდების ეროვნული ცენტრის ინფორმაციის თანახმად, მიმდინარე წელს გამოცხადებული 45 ათასამდე ადგილიდან გასული წლის ანალოგიურად, მხოლოდ 1050-მდე ადგილი, ანუ 2.3% მოდის. აქედან ყველაზე მეტი-200 ადგილი გამოცხადებული აქვს საქართველოს პოლიტექნიკურ უნივერსიტეტს “აგრო ბიზნეს მენეჯმენტის” სპეციალობით, ასევე აგრო მიმართულება პრიორიტეტულია ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახ. უნივერსიტეტში (300-მდე ადგილი სხვადასხვა მოდულებით) და 112 ადგილი საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ტბელ აბუსერიძის სახელობის უნივერსიტეტს (გასული წლის ანალოგიურად).

საერთო კონტიგენტს თუ გადავხედავთ, ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულებებზე 25 %-ის ფარგლებშია, საიდანაც ძირითადი ადგილები ქვეყანაში ადრე გაცხადებული პრიორიტეტული დარგის ტურიზმის სპეციალობებზე მოდის. ასევე მნიშვნელოვნადაა წარმოდგენილი ზოგადად მენეჯმენტი, მისი მოდულები – კერძოდ კი, აგრომენეჯმენტი მოხსენიებული არ არის (ზემოთხსენებული უნივერსიტეტების გარდა). მოსალოდნელია ამ მხრივ არსებითი ცვლილებები

ბები ქვეყანაში ახალი და რეალური პრიორიტეტული მიმართულების, სოფლის მეურნეობის, შესაბამისად უახლოეს მომავალში განხორციელდეს. ცხადია მნიშვნელოვანია ასეთი ცვლილებები, მაგრამ გატარებულ ღონისძიებებს მყისიერი ეფექტი არ ექნებათ, შედეგები უახლოეს პერიოდში ხელშესახები არ იქნება.

ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ აუცილებელია ზრუნვა აგროფირმების (ზოგადად სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის) პრესტიჟულობის ამაღლებაზე, ქვეყნის ინტელექტუალური და უნარიანი ადამიანების ამ სფეროში მიზიდვის მიზნით, რაც განაპირობებს დარგის მაღალი ტემპებით ზრდას და მასში სახელმწიფოს მიერ მიმართული ფინანსური რესურსებისა და ძალისხმევის სწრაფ და ეფექტიან უკუგებას. ამის განხორციელებას კი ტრადიციულ მეთოდებთან (დარგის განვითარების სტრატეგიული მიმართულებების შემუშავება და დამტკიცება, საკანონმდებლო-ნორმატიული ბაზის ცვლილება, შიდა ბაზრის დაცვის ღონისძიებები, სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული მიზნობრივი პროგრამები და სასწავლო პროგრამები და ა.შ.) ერთად კრეატიული მიმართულებების ხელშეწყობაც ესაჭიროება.

თამარ ბიჭიკაშვილი
საქართველოს ეროვნული
უნივერსიტეტის (სეუ)
ასოცირებული პროფესორი

AGRO MANAGEMENT - REQUIREMENTS AND PERSPECTIVES

Tamar Bichikashvili

SUMMARY

Globalization along with positive impact has a plenty of negative influence on our economy, including agriculture.

Corresponding to globalization and fastest possible growing information flows, managers should be prepared in accordance with the modern challenges of agriculture, who along with development of rural - agricultural activities will be able to develop and manage the relationships between suppliers and customers, to innovate new approaches of human resources' management.

In the country, formation of agro managers' sphere is at the very first level. Training of the high skill agricultural managers is the main problem of the country.

In this sphere are important arrangements to be conducted in two main directions,

Firstly, we believe that it is a relatively large scale and more difficult to imply - basic and elemental mass level issues training.

Secondly - the basic education in agro management.

It is necessary to train agro leaders, who will be able to conduct people in agro sphere, studying skills which are required in modern agro sphere; they will make agro companies more profitable and successful.

Agro coaching can become one of the productive forms, which is already been successfully used in many countries.

As for the basic form of teaching which envisages institutions of higher education in agriculture and different modules of allied sectors, current year from announced 45 thousand places only 1030 – place is available i.e. 2.7%.

It is greatly important to take care of upgrading the prestige of agro companies (generally rural – agricultural activities), in order to attract intelligent and skilful country people that leads to high tempo field growth and the state-directed financial resources and the rapid and effective return of efforts.

დასაქმების პრობლემებისა და სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის შესახებ საქართველოში

ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დაჩქარებისა და არსებული სოციალური პრობლემების გადაჭრისთვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს მოსახლეობის დასაქმების ხელშეწყობას, შრომის ბაზრის ეფექტურ ფუნქციონირებას.

თანამედროვე საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემა სწორედ მოსახლეობის დასაქმების დაბალი დონეა, რაც ქვეყნის ეკონომიკური ჩამორჩენილობითა და სამუშაო ადგილების სიმცირით აიხსნება.

უნდა აღინიშნოს, რომ დღემდე აქტიური დავის საგანია თვითდასაქმებულთა და უმუშევართა აღრიცხვის კრიტერიუმები. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის თანახმად, თვითდასაქმებული არის ადამიანი, რომელიც საქმიანობს ოჯახური შემოსავლის მიღების მიზნით, აგრეთვე ოჯახურ სანარმოში (მეურნეობაში) უსასყიდლოდ მომუშავე პირი. მათ რიცხვშია ის ადამიანებიც, რომლებიც ამუშავებენ თავიანთი ოჯახის მიწას.

დღეს საქართველოში დასაქმებულად ითვლება ყველა, ვინც გამოკითხვის პერიოდისთვის გასული 7 დღის განმავლობაში შემოსავლის მიღების მიზნით თუნდაც ერთი საათი მუშაობდა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებით, მომუშავეთა საერთო რაოდენობის 29,2 % საოჯახო მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე ან ნათესავისთვის უსასყიდლოდ დამხმარე პირებზე მოდის, რომელთა მიკუთვნება დასაქმებულებსადმი, ექსპერტთა აზრით, საკამათოა, თუ მხედველობაში არ იქნა მიღებული ისეთი კრიტერიუმები, როგორებიცაა, მაგალითად, ნამუშევარი დროის ხანგრძლივობა, დასაქმებიდან მიღებული სარგებელი და სხვ.

პრობლემაა, რომ დღეს საქართველოში თვითდასაქმებულები ითვლებიან დასაქმებულებად. მსოფლიოს არაერთ ქვეყანაში თვითდასაქმებულებს მოიხსენიებენ „ნაწილობრივ დასაქმებულებად“, რაც, ექსპერტთა აზრით, უფრო მისაღებია, ვინაიდან, ერთ შემთხვევაში, თვითდასაქმებული ადამიანი შესაძლოა წარმატებული მენარმე იყოს, მაგრამ, მეორე შემთხვევაში - „შენიღბული“ უმუშევარი, რომელსაც უჭირს „ფორმალური“ სამუშაოს პოვნა და, თვითგადარჩენის მიზნით, იძულებულია თვითდასაქმდეს.

ოფიციალური სტატისტიკით, საქართველოში დასაქმებულთა თითქმის 2/3 თვითდასაქმებულია და მათი საერთო რაოდენობა მილიონს აჭარბებს, ხოლო დაქირავებული - მხოლოდ 600 ათასი ადამიანია; ამასთანავე, თვითდასაქმებულთა აბსოლუტური უმრავლესობა ეწევა არაფორმალურ, დაურეგისტრირებელ საქმიანობას.

დასაქმების კუთხით ვითარება ითვლება ნორმალურად იმ შემთხვევაში, თუკი დაქირავებით დასაქმებულთა ოდენობა აჭარბებს თვითდასაქმებულთა ოდენობას; წინააღმდეგ შემთხვევაში გადასახადის გადამხდელთა რაოდენობა მეტად მცირე იქნება. თვითდასაქმებული სამუშაო ძალა ვერ ჩაითვლება ეკონომიკაში სტაბილურ ძალად, როგორც წესი, ის ვერ გამოიმუშავეს საკმარის შემოსავალს იმისათვის, რომ ქვეყანაში ეკონომიკურ ზრდას შეუწყოს ხელი. შესაბამისად, ფორმალური დასაქმების შეზღუდული შესაძლებლობები სერიოზულად აფერხებს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას.

თუ გადავხედავთ დასაქმების ტიპების ტენდენციებს საქართველოში 2008-2012 წლებში, დავინახავთ, რომ, მართალია, თვითდასაქმებულთა წილის უმნიშვნელო კლების ტენდენცია აღინიშნება (64,2 %-დან 61,4 %-მდე) და, ასევე, უმნიშვნელოდ იზრდება დაქირავებით მომუშავეთა წილი (35,8 %-დან 38,6 %-მდე), მაგრამ საერთო სურათი უცვლელია - თვითდასაქმებულთა რაოდენობა მნიშვნელოვნად სჭარბობს დაქირავებულთა რიცხვს. დამსაქმებლებზე მოდის დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის მხოლოდ 1 %, ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ საქართველოში ბიზნესს არა აქვს ფართო მასშტაბები, მენარმეთა ფენა განუვითარებელია.

ამასთანავე, თვითდასაქმებული მოსახლეობა უმეტესად სოფლის მეურნეობაშია კონცენტრირე-

ბული; ოფიციალური სტატისტიკით, დასაქმებულთაგან ყოველი მე-4 სოფლად თვითდასაქმებულია და ამ დროს, სოფლის მეურნეობის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში, 2013 წლის მონაცემებით, მხოლოდ 9,3%-ია. საგანგაშოა, რომ იმ სექტორის წილი მშპ-ში, რომელშიც დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 53%-ია ჩართული, ასე დაბალია, მით უფრო, რომ სოფლად უმუშევრობის დონე მხოლოდ 7%-ს შეადგენს (მაშინ, როდესაც ქალაქად უმუშევრობა 26,2%-ს აღწევს), გარდა ამისა, სოფლად მთლიანად დასაქმებულთა 80% თვითდასაქმებულია, რაც იმას ნიშნავს რომ ისინი სოფლის მეურნეობის სექტორში არიან ჩართულნი.

ოფიციალური სტატისტიკით, დასაქმებულთაგან ყოველი მე-10 არასასოფლო თვითდასაქმებით (ძირითადად ვაჭრობით) ირჩენს თავს. საქსტატის 2012 წლის 1 კვარტალის მონაცემებით, ეკონომიკური საქმიანობის სახეებიდან ვაჭრობას, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტს უჭირავს 21,8%, მთლიან შიდა პროდუქტში კი ვაჭრობის წილი 17,3%-ის დონეზეა.

სამწუხაროა, რომ მოსახლეობის დასაქმების ზემოთ განხილული ორი უმსხვილესი სექტორი - სოფლის მეურნეობა და ვაჭრობა - შრომის მძიმე პირობებითა და დასაქმებულთა მცირე შემოსავლებით ხასიათდება.

სოფლად მცხოვრებთათვის საკუთარ მიწის ნაკვეთებზე საქმიანობა არსებითად თვითგადარჩენასა და საკუთარი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზეა ორიენტირებული, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი შინამეურნეობის ფულად შემოსავლებში მხოლოდ 6-7%-ს შეადგენს.

რაც შეეხება ვაჭრობას, იგი ძირითადად ბაზრობებისა და მცირე სავაჭრო ობიექტების სახით არის წარმოდგენილი. ეკონომიკური საქმიანობის ეს სფეროც შრომის მძიმე პირობებით და დაბალი შემოსავლებით ხასიათდება.

ზოგადად, ე.წ. „ღარიბი დასაქმებულების“ პრობლემა, რაც დაბალ ხელფასებსა და შემოსავლების სიმცირეს უკავშირდება, საქართველოსთვის აქტუალურია ვერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან.

სტატისტიკის დეპარტამენტის მიერ 2006 წლის სექტემბერში ჩატარებული სპეციალური კვლევის შედეგებით, საქართველოში დაქირავებით მომუშავეთა 1/3-ზე მეტს საარსებო მინიმუმზე ნაკლები ხელფასი ჰქონდა. დღესაც მოსახლეობის 17,4% დღეში 1,25 აშშ დოლარზე ნაკლებ თანხაზე ცხოვრობს (შრომისუნარიანო მამაკაცის საარსებო მინიმუმი, 2014 წლის თებერვლის თვის მონაცემებით, 155,3 ლარს შეადგენს). მართალია, 2009-2012 წლებში დაქირავებით მომუშავეთა საშუალო ნომინალური ხელფასი 556,8 ლარიდან 712,5 ლარამდე გაიზარდა, მაგრამ, ამის მიუხედავად, მომუშავეთა უმრავლესობისათვის შრომის ანაზღაურება საარსებო მინიმუმს ვერ სცდება.

ეს იმით აიხსნება, რომ საქართველოში ძალიან მაღალია ხელფასის დიფერენციაცია როგორც საქმიანობის სფეროების, ისე თანამდებობების მიხედვით, თანაც, ინფლაციური პროცესების გამო მომუშავეთა რეალური ხელფასი მცირდება, რაც განსაკუთრებით მტკივნეული დაბალშემოსავლიანი ფენებისათვისაა.

შრომის ანაზღაურების შედარებით მაღალი დონეა საფინანსო საქმიანობის (1402,3 ლ), სახელმწიფო მმართველობის (1031,2 ლ), ელექტროენერჯის, აირისა და ნყალმომარაგების (919,9 ლ), ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის (943,4 ლ) სფეროებში, სადაც მომუშავეთა არცთუ დიდი ნაწილია დასაქმებული.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში დომინირებს ე. წ. „მეორადი შრომის ბაზარი“, ისეთი დამახასიათებელი ნიშნებით, როგორცაა დაბალკვალიფიციური და არაკვალიფიციური სამუშაო ადგილები, შრომის მძიმე პირობები, სოციალური დაცვისა და გარანტიების დაბალი დონე, შრომის დაბალი ანაზღაურება, კარიერული წინსვლის შეზღუდული შესაძლებლობები და ა. შ.

რაც შეეხება „პირველადი შრომის ბაზარს“, იგი ხასიათდება ისეთი ნიშნებით, როგორცა **მაღალკვალიფიციური კადრები, შრომის კარგი პირობები, მაღალი ხელფასები, სოციალური გარანტიები და დაცულობის მაღალი ხარისხი, მაგრამ მისი არეალი შეზღუდულია და დიდ გავლენას ვერ ახდენს დასაქმების სფეროში არსებულ საერთო სიტუაციაზე.**

ყოველივე ზემოთქმულის ფონზე, სამწუხაროა, რომ საქართველოში არ არსებობს დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის საკანონმდებლო ბაზა, არ არსებობს უმუშევართა სოციალური დაცვის სისტემა, გაუქმდა დასაქმების სახელმწიფო სამსახური და შრომის სახელმწიფო ინსპექცია.

მართალია, 2006 წლიდან მოყოლებული საქართველოს მთავრობამ ქვეყანაში დასაქმების ოთხი ოფიციალური პროგრამა განახორციელა, მაგრამ თუ რამდენად წარმატებული იყო ეს პროგრამები - დავის საგანია.

დასაქმების პირველი პროგრამა 2006 წლის აგვისტოში დაიწყო. იგი საქართველოს მოქალაქეებს სამი თვის განმავლობაში კერძო სექტორში სტაჟირების გავლის საშუალებას აძლევდა. პროგრამაში 50 000 ადამიანი მონაწილეობდა, ყოველმა მათგანმა ყოველთვიური 150-ლარიანი სტიპენდია მიიღო, რისთვისაც ბიუჯეტიდან გამოყოფილ იქნა 24 მილიონი ლარი. ოფიციალური მონაცემებით, ამ პროგრამაში ქვეყნის მასშტაბით 4 736 მცირე, საშუალო და მსხვილი საწარმო ჩაერთო და სტაჟირების გავლის საშუალება 44 471 ადამიანს მიეცა. მაგრამ, ვაკანსიები, ძირითადად, შემდეგ პროფესიებზე გამოცხადდა: დამლაგებელი, დასუფთავების სამსახურის მუშაკი, სადაზღვევო აგენტი, სარეკლამო აგენტი, დისტრიბუტორი. რაც იმას ნიშნავს, რომ პროგრამაში ჩართულთაგან უმეტესობამ სტაჟირება ისეთ პროფესიებზე გაიარა, რომელსაც განსაკუთრებული მომზადება არ სჭირდებოდა.

დასაქმების მეორე პროგრამა სახელწოდებით - „დასაქმება მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარე-

ბით,“ ხელისუფლებამ 2007 წლის ზაფხულში დაიწყო. პროგრამით უნდა ესარგებლათ დამსაქმებლებს. რომელთაც პროგრამის განხორციელების შემდეგ უმუშევარი ადამიანები უნდა დაესაქმებინათ.

დასაქმების მესამე პროგრამის მიზანი, რომელიც 2007 წლის 5 დეკემბერს დაიწყო, პირველი პროგრამის მსგავსად, მუშახელის პროფესიული გადამზადების და კვალიფიკაციის ამაღლების საქმეში სახელმწიფო მხარდაჭერა იყო. მასში მონაწილეობა 25-იდან 65 წლამდე ასაკის 100 000 ადამიანს შეეძლო. ექსპერტების აღნიშნავენ, რომ პროგრამა თავიდანვე არაორგანიზებული და ქაოტური იყო. საბოლოოდ, 100 000 -ის ნაცვლად რეგისტრაცია 113 000 ადამიანმა გაიარა. მათ, სტიპენდიის სახით, სამი თვის განმავლობაში ყოველთვიურად სახელმწიფოსგან 200-200 ლარი მიიღეს, ეს კი სახელმწიფო ბიუჯეტს 65 მილიონი ლარი დაუჯდა. პროგრამაში დარეგისტრირებული მონაწილეების უდიდესმა ნაწილმა სახელმწიფოსგან სტიპენდია ყოველგვარი გადამზადების გარეშე მიიღო.

ბოლო, 5-წლიანი პროგრამა სათაურით - „საქართველო სიღარიბის გარეშე“- 2008 წელს წამოიწყო; ამ პროგრამის მიხედვითაც 10 მილიარდი დოლარის ინვესტიცია უნდა მოზიდულიყო და ეკონომიკის გაჯანსაღების შედეგად 200 ათასი ადამიანი დასაქმებულიყო, მაგრამ 2011 წლის მონაცემებით, მხოლოდ 3 მილიარდ 41 მილიონი დოლარის პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია განხორციელდა, ხოლო რამდენად იქნა მიღწეული ამ ღონისძიების მთავარი მიზანი - უმუშევრობის შემცირება - სადავოა.

დღეს საჭიროა დასაქმების აქტიური სახელმწიფო ხელშეწყობა, შრომის ბაზრის ეფექტური ფუნქციონირებისათვის პირობების შექმნა.

ძირითადი სფეროები და მიმართულებები, სადაც შრომის ბაზრის ეფექტიანად

ფუნქციონირებისათვის საჭირო ღონისძიებები უნდა გატარდეს, შემდეგია:

- დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება/რეალიზაციისათვის სპეციალური სახელმწიფო უწყების შექმნა;
- შრომის ბაზრის რეგულირების საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა;
- შრომის ბაზრის კვლევის გამართული სისტემის ჩამოყალიბება.

სწორედ ამ მიზნების განხორციელებას უკავშირდება 2013 წლის 2 აგვისტოს საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცებული „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2013-2014 წლების სამოქმედო გეგმა“; დღის წესრიგშია დასაქმების სფეროში აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება, კერძოდ, „დასაქმების შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღება, უმუშევართა პროფესიული სწავლების სახელმწიფო პროგრამის მომზადება, აგრეთვე, ვინაიდან შრომის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია შესაბამისი ინფრასტრუქტურის არსებობა, მთავრობა გეგმავს დასაქმების სახელმწიფო სამსახურის - „დასაქმების ხელშეწყობის ცენტრების“ ქსელის შექმნას. საქართველოს 7 ქალაქში (თბილისში, ბათუმში, თელავში, გორში, ქუთაისში, ფოთში, ახალციხეში) შექმნილი „კონსულტაციისა და დასაქმების ცენტრების“ ბაზაზე და მათი გამოცდილების გათვალისწინებით, შესაძლებელია დროის მოკლე პერიოდში ჩამოყალიბდეს

დასაქმების სახელმწიფო ცენტრების ქსელი საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე, როგორც ეს მოხდა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დასაქმების სააგენტოს მაგალითზე. საქართველოში დღეისათვის დასაქმების სახელმწიფო ცენტრები ფუნქციონირებს მხოლოდ აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში. კერძოდ, 2011 წლის ოქტომბერში შეიქმნა სსიპ „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დასაქმების სააგენტო“, რომელსაც აქვს მუნიციპალური (ბათუმის, ქობულეთის, ხელვაჩაურის, ქედის, შუახევის, ხულოს) განყოფილება.

სამთავრობო სტრატეგია ითვალისწინებს „დასაქმების ხელშეწყობის ცენტრების“ შექმნას საქართველოს ყველა მუნიციპალიტეტის დონეზე. აღნიშნული ცენტრები გაერთიანებული იქნებიან ერთიან სისტემაში, რაც უზრუნველყოფს მათი საქმიანობის კოორდინაციას, რესურსების ეფექტიანად გამოყენებას, ქვეყნის მასშტაბით სამუშაო ძალაზე დამსაქმებელთა მოთხოვნების ოპერატიულად დაკმაყოფილებას.

მსოფლიო გამოცდილება მოწმობს, რომ მსგავსი ცენტრები წარმოადგენენ არა მარტო დასაქმების ხელშეწყობის ეფექტიან ინსტიტუტს, არამედ ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მნიშვნელოვანწილად განმაპირობებელ ფაქტორს.

ხათუნა თოდუა,

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ანსუ ასოცირებული პროფესორი

EMPLOYMENT PROBLEMS AND THE GOVERNMENT'S ECONOMIC POLICIES IN GEORGIA

Khatuna Todua, Candidate of sciences Economics.

SUMMARY

The topic of effective employment of Georgian population is highly relevant nowadays. There is a lack of jobs and low levels of employment in our country in modern conditions. Solving these problems requires serious care from the state.

The employees are considered self-employed in Georgia today, while by the official statistics, self-employed workers comprise 2/3 of the whole employed. In 2008-2012 years there were slight decline in the share of self-employed and also a slight upward trend for hired employees' share, still that has not had any impact on the overall picture - the number of self-employed is still much higher than the number of hired employees.

At the same time, the population is mainly self-employed in the fields of agriculture and trade, both of which are characterized by the poor labor conditions and low incomes.

The problem of so-called „poor employees“ is very actual for Georgia beginning from 90-ies of last century. Although in 2009-2012 years the average monthly nominal salary of hired workers rose from GEL 556.8 to GEL 712.5, but nevertheless, the majority of employees' salaries are in the terms of minimum and can't go beyond the limits.

So, the dominant in Georgia is so-called secondary labor market, which is characterized by poor working conditions, low-skilled and unskilled staff, low wages, limited opportunities for career advancement and so on, while the primary labor market's terms, by highly trained staff, good working conditions, high levels of social guarantees - are too limited in its scope and does not affect the overall employment situation.

The Georgian government plans to improve the difficult employment situation by the active state policy promotion, also by adjusting effective system of labor market research and effective mechanisms for employment regulation, creating the necessary infrastructure for effective functioning of the labor market and improving the legal framework for its regulation.

სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკის როლი მუნიციპალიტეტების სოციალურ- ეკონომიკური განვითარების საქმეში

უცხოელი და ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტების მიერ მუნიციპალიტეტების ეკონომიკური განვითარებისადმი მიძღვნილი ნაშრომები და განვითარებულ ქვეყნებში უკვე აპრობირებული მეცნიერული მიღწევები, საქართველოს მუნიციპალიტეტებში არსებული ეკონომიკური პოტენციალის შემდგომი გაზრდის საფუძველი უნდა გახდეს.

ბორის ჭიჭინაძე
აკაკი წერეთლის სახელობის
ქუთაისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

დღეისათვის ადგილობრივი თვითმმართველობის განხორციელების ძირითადი სამართლებრივი საფუძვლებია: „საქართველოს კონსტიტუცია“, „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი, ევროპული ქარტია „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ და სხვა ნორმატიული აქტები, ხოლო თბილისის შემთხვევაში ადგილობრივი თვითმმართველობის განხორციელების წესი და თვითმმართველობის უფლებამოსილებანი განისაზღვრება „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონითა და „საქართველოს დედაქალაქის - თბილისის შესახებ“ საქართველოს კანონით. მაღალმთიან რეგიონებში ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების დამატებითი უფლებამოსილებანი განისაზღვრება საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები კანონით უზრუნველყოფენ ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარებისთვის საჭირო, შესაბამისი სამართლებრივი, ორგანიზაციული და მატერიალურ-ფინანსური პირობების შექმნას და ხელს უწყობენ საქართველოს მოქალაქეებს ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლების განხორციელებაში.

ხელისუფლების უფლებამოსილებას ადგილობრივი თვითმმართველობის სფეროში განეკუთვნება:

ა) ადგილობრივი თვითმმართველობის განვითარებისა და ხელშეწყობის შესახებ სახელმწიფო პროგრამების დამტკიცება და განხორციელება;

ბ) ადგილობრივი თვითმმართველობის სფეროში კანონით დადგენილი სახელმწიფო ვალდებულებების შესრულების უზრუნველყოფა;

გ) მინიმალური სახელმწიფო სოციალური სტანდარტების დადგენა და მისი უზრუნველყოფა;

დ) სახელმწიფო და თვითმმართველი ერთეულის ბიუჯეტების ურთიერთობის რეგულირება, ადგილობრივი თვითმმართველობებისათვის გადასაცემი გამოთანაბრებითი ტრანსფერის განსაზღვრა და უზრუნველყოფა;

ე) თვითმმართველი ერთეულებისთვის იმ დამატებითი გადასახდელების კონპესაცია, რომლებიც

გაწეულ იქნა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა გადაწყვეტილების შედეგად;

ვ) ადგილობრივი თვითმმართველობის ფინანსური დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა;

ზ) სახელმწიფოსა და ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის უზრუნველყოფა და დაცვა;

„ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-16 მუხლის (თვითმმართველი ერთეულის საკუთარი უფლებამოსილება) თანახმად, თვითმმართველი ერთეული საკუთარ უფლებამოსილებებს ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, დამოუკიდებლად და საკუთარი პასუხისმგებლობით. კანონით მკაცრადაა განსაზღვრული, რომ მხოლოდ თვითმმართველი ერთეულია უფლებამოსილი მიიღოს გადაწყვეტილება შემდეგ საკითხებზე:

ა) თვითმმართველი ერთეულის ბიუჯეტის პროექტის მომზადება, განხილვა და დამტკიცება, დამტკიცებულ ბიუჯეტში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა, ბიუჯეტის შესრულების ანგარიშის მოსმენა და შეფასება;

ბ) ადგილობრივი გადასახადებისა და მოსაკრებლების შემოღება და გაუქმება, მისი განაკვეთების დადგენა კანონით გათვალისწინებული ზღვრული ოდენობების ფარგლებში;

გ) ინვესტირების მიმართულებების, საკუთარი, აგრეთვე ერთობლივი მიზნობრივი პროგრამების განსახორციელებლად საჭირო სახსრების განსაზღვრა და თვითმმართველ ერთეულში ინვესტიციების ხელ-

შეწყობა საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ხელშეკრულების დამტკიცება ერთობლივი პროექტების განხორციელების მიზნით სხვა თვითმმართველ ერთეულთან საბიუჯეტო სახსრების გაერთიანების შესახებ;

- დ) ადგილობრივი მოსაკრებლების ამოღება;
- ე) დასაქმების ხელშეწყობის მუნიციპალური პროგრამების დამტკიცება;
- ვ) თვითმმართველი ერთეულის საკუთრებაში არსებული ქონების მართვა და განკარგვა, თვითმმართველი ერთეულის ქონების ფლობის, განკარგვის და ქონებით სარგებლობის წესების დადგენა საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით;
- ზ) თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილების განხორციელების მიზნით კანონით განსაზღვრული იურიდიული პირების შექმნა, რეორგანიზაცია და ლიკვიდაცია;
- თ) თვითმმართველი ერთეულის საკუთრებაში არსებული მიწის რესურსების მართვა და განკარგვა, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით;
- ი) მიწათსარგებლობის დაგეგმვა, თვითმმართველი ერთეულის ტერიტორიის ზონებად (გამწვანების, დასვენების, სავაჭრო და სხვა სპეციალური ზონები) დაყოფა, მათი საზღვრების დადგენა და შეცვლა.

დღეისათვის ადგილობრივი თვითმმართველობები ფუნქციონირებენ „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისად. იგი წარმოადგენს თვითმმართველობების ძირითად სამოქმედო კანონს. ამ კანონით რეგულირდება ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულების ფუნქციები, განსაზღვრულია მათი უფლებები და მოვალეობები. ადგილობრივი თვითმმართველობების საბიუჯეტო მოწყობა კი რეგულირდება საქართველოს კანონით, რომელიც „საბიუჯეტო კოდექსის“ სახელითაა ცნობილი. სწორედ ეს ორი კანონი არის ძირითადი ადგილობრივი თვითმმართველობებისთვის, სხვა მნიშვნელოვან საკანონმდებლო აქტებთან ერთად.

საქართველოს კანონით „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ ადგილობრივ თვითმმართველ ორგანოებს გააჩნიათ საკუთარი უფლებამოსილებები:

- ა) ადგილობრივი გადასახადებისა და მოსაკრებლების შემოღება და გაუქმება; ბ) ადგილობრივი მნიშვნელობის ტყის და წყლის რესურსების მართვა;
- გ) ადგილობრივი სამგზავრო გადაზიდვების რეგულირება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, მოსახლეობის მუნიციპალური ტრანსპორტით მომსახურებისა და ადგილობრივი გადაზიდვების წესების, ტრანსპორტის მარშრუტებისა და გრაფიკების განსაზღვრა და შესაბამისი ნებართვების გაცემა; დ) გარე ვაჭრობის, ბაზრებისა და ბაზრობების რეგულირება.
- ე) გარე რეკლამის განთავსების რეგულირება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით;
- ვ) საყოფაცხოვრებო ნარჩენებისა და უტილიზაციის სამუშაოთა წარმოების დაგეგმვა და განხორციელება ან მათ განხორციელებაზე მუნიციპალური შესყიდვების ორგანიზება, სასაფლაოების პატრონობა; ზ) თვით-

მმართველი ერთეულის სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვა და შესაბამისი წესების განსაზღვრა, მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმის, განაშენიანების რეგულირების გეგმის, დასახლებათა ტერიტორიების გამოყენებისა და განაშენიანების რეგულირების წესების დამტკიცება, თვითმმართველი ერთეულის ტერიტორიის კეთილმოწყობისა და საინჟინრო ინფრასტრუქტურის განვითარების პროგრამების დამტკიცება; თ) მუნიციპალური არქივის შექმნა და საარქივო მომსახურების ტარიფების დადგენა საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით; ი) თვითმმართველი ერთეულის მუნიციპალური პროგრამების და გეგმების შემუშავება და დამტკიცება; კ) თვითმმართველი ერთეულის ტერიტორიაზე ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სფეროში მუნიციპალური რესურსების მობილიზირება, შესაბამისი ღონისძიებების (ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს შექმნა, ცხოვრების ჯანსაღი წესის დამკვიდრება, ჯანმრთელობის რისკფაქტორების იდენტიფიცირება) შემუშავება, განხორციელება და ამის თაობაზე მოსახლეობის ინფორმირება.

როგორც საქართველოს ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების საქმიანობის მონიტორინგმა გვიჩვენა, თვითმმართველობების აბსოლუტურ უმრავლესობაში (თითქმის 90%-ში) არ ხორციელდება ადგილობრივი თვითმმართველობების ზემოაღნიშნული საკუთარი უფლებამოსილებანი, რაც გამოწვეულია როგორც ობიექტური, ასევე სუბიექტური მიზეზებით. ხშირ შემთხვევაში ამ საკუთარი უფლებამოსილებების შეუსრულებლობა გამოწვეულია იმით, რომ ცენტრსა და თვითმმართველობებს შორის არ არის უფლებამოსილებები მკაფიოდ გამიჯნული, ადგილებზე შეინიშნება საკუთარი საბიუჯეტო შემოსავლების ქრონიკული უკმარისობა და რაც მთავარია უმრავლესი მუნიციპალიტეტები განიცდიან კვალიფიციური საჯარო მოხელეების დეფიციტს.

კრიტიკას ვერ უძლებს ასევე საქართველოს კანონი „საბიუჯეტო კოდექსის შესახებ“. კანონის 65-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ თითოეულ ადგილობრივ თვითმმართველ ერთეულს აქვს საკუთარი დამოუკიდებელი ბიუჯეტი, რომელიც დამოუკიდებელია როგორც სხვა თვითმმართველი ერთეულის, ასევე სახელმწიფო და ავტონომიური რესპუბლიკების ბიუჯეტისგან. საკუთარი უფლებამოსილებების განსახორციელებლად ადგილობრივ თვითმმართველობებს ეძლევათ გათანაბრებითი ტრანსფერი. გათანაბრებითი ტრანსფერის გამოანგარიშების წესი განისაზღვრება ფინანსთა მინისტრის შესაბამისი ბრძანებით. გათანაბრებითი ტრანსფერი ვერ უზრუნველყოფს თვითმმართველობების საკუთარი უფლებამოსილებების შესრულებას და მათ საბიუჯეტო დამოუკიდებლობას კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს. არასაკმარისი ადგილობრივი საბიუჯეტო შემოსავლები თვითმმართველობების მუშაობაზე ნეგატიურად აისახება, რის გამოც ვერ ხდება რეგიონების ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება და ადგილობრივი თვითმმართველობები ცენტრზე დამოკიდებულნი ხდებიან.

რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის აუცილებელია ტერიტორიული და დარგთაშორისი განვითარების სრულყოფა, სახელმწიფო და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების ინტერესების გათვალისწინებით, რამდენადაც სწორედ ადგილობრივი თვითმმართველობების ეკონომიკურ განვითარებაზე დამოკიდებული ადგილებზე სოციალური პრობლემების ეფექტიანად გადაწყვეტა, ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმება, მუნიციპალიტეტების საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდა და საერთო ჯამში რეგიონების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება.

მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად კი ადგილობრივი თვითმმართველობას არ გააჩნიათ არანაირი ბერკეტი იმისა, დაადგინოს მის სამოქმედო ტერიტორიაზე მოქმედი საწარმოების მიერ წარმოებული პროდუქციის და გაწეული მომსახურების მოცულობა.

გამოშვებული პროდუქციისა და მომსახურების შესახებ ინფორმაციის არარსებობა წარმოადგენს შემაფერხებელ ფაქტორს ადგილობრივი ბიუჯეტების დაგეგმვის პროცესში. ადგილობრივი ბიუჯეტები იგეგმება სპონტანურად ადგილებზე საბიუჯეტო გადასახადების შესახებ ინფორმაციის არარსებობის პირობებში.

აღსანიშნავია, რომ „საბიუჯეტო კოდექსის“ შესახებ საქართველოს კანონით ადგილობრივი თვითმმართველობების ერთადერთ შემოსავალს დღეს მოქმედი გადასახადებიდან მხოლოდ ქონების გადასახადი წარმოადგენს. იგი მოიცავს, როგორც ფიზიკური და იურიდიული პირების ბალანსზე რიცხული ქონების გადასახადს. ასევე სასოფლო და არასასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწაზე ქონების გადასახადს, სწორედ ქონების გადასახადიდან მიღებული თანხები წარმოადგენს ადგილობრივი თვითმმართველობების საბიუჯეტო შემოსავლების დაახლოებით 20%-ს.

საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობების ბიუჯეტების ანალიზმა აჩვენა, რომ ბიუჯეტების საშემოსავლო ნაწილის დამტკიცებისას არ ხდება იმის გაშიფრა, თუ რომელი საწარმოებიდან ელიან ადგილობრივი თვითმმართველობები ბიუჯეტში გათვალისწინებულ ქონების გადასახადს (მათ შორის მიწის გადასახადს). ეს კი ქონების გადასახადის დაგეგმვისას დიდ უზუსტობას იწვევს, სწორედ ეს არის გამომწვევი მიზეზი იმისა, რომ საქართველოს ზოგიერთ თვითმმართველობა ქონების გადასახადის გეგმას 200%-ით, ზოგიერთი კი მხოლოდ 40 %-ით ასრულებს.

კიდევ უფრო რთულად დგას საკითხი ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის მოსაკრებლის დაგეგმვის დროს. აღნიშნული მოსაკრებლიდან ამოღებული თანხები მთლიანად ირიცხება შესაბამისი თვითმმართველი ერთეულის ბიუჯეტებში. აღნიშნული მოსაკრებლიდან მისაღებ თანხებს ადგილობრივი თვითმმართველობები გეგმავენ წინა წლებში ფაქტიურად მიღებული შემოსავლების მიხედვით. ფაქტიურად არ ხდება იმ სახელმწიფო უწყებებიდან, როგორცაა საქართველოს ბუნებრივი რესურსებისა და ენერგეტიკის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების

სამინისტრო, კონსულტაციების მიღება, იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებზე გასცეს ზემოდაღნიშნულმა უწყებებმა შესაბამისი ლიცენზია ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის კუთხით. ასეთი არასწორი დამოკიდებულება ბუნებრივი რესურსების მოსაკრებლების კუთხით იწვევს ადგილობრივი ბიუჯეტების საშემოსავლო ნაწილის არაეფექტურ დაგეგმვას.

პრობლემურად დგას საკითხი ასევე იმის შესახებ, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობებს არ გააჩნიათ მონაცემები მათ სამოქმედო ტერიტორიაზე შემოსული და გასული ადგილობრივი თუ უცხოური ინვესტიციების მოძრაობის შესახებ. მოქმედი კანონმდებლობა თუ კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი შესაბამის სტრუქტურებს არ ავალდებულებს შემოსული და გასული ინვესტიციების შესახებ საქმის კურსში ჩააყენოს ადგილობრივი თვითმმართველობები. მოზიდული ინვესტიციები კი წარმოადგენს სწორედ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პირობას ამა თუ იმ რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების საქმეში.

რეგიონული ეკონომიკური სისტემის განხილვამ ჩამოგვიყალიბა მოსაზრება, რომ საქართველოს მუნიციპალიტეტების ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად საჭიროა: ა) ადგილობრივი რესურსული ბაზის გაფართოება და უნარჩენო თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა; ბ) ადგილობრივი ტერიტორიული ბიზნეს-საქმიანობის დივერსიფიკაცია, რათა მასზე მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისების შედეგად გამოწვეული მავნე ზემოქმედების მიუხედავად გაიზარდოს მათი მდგრადობა; გ) ადამიანური კაპიტალის წილის ზრდა რეგიონულ მთლიან კაპიტალში; დ) ფინანსური და რეალური სექტორების თანაბარზომიერად განვითარების უზრუნველყოფა, რომელიც წარმოადგენს აუცილებელ ფაქტორს საფინანსო-საინვესტიციო მდგომარეობის გაუმჯობესების საქმეში.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია: ა) სახელმწიფოსა და ადგილობრივი კერძო ბიზნესის ურთიერთქმედების ეფექტიანობის გაზრდა; ბ) ადგილობრივი ბუნებრივი და ადამიანური რესურსების გამოყენების ეფექტურობის ზრდა; გ) ადგილობრივი თვითმმართველობების საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდა; დ) ადგილობრივი თვითმმართველობების კონკურენტუნარიანობის ზრდა თანამედროვე ევროპული მოთხოვნების შესაბამისად; ე) ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის ზრდა ადგილობრივი მნიშვნელობის კანონების განხილვისა და მიღებისას; ვ) ადგილობრივი საბიუჯეტო შემოსავლების დივერსიფიკაციის მიზნით ადგილობრივი საჯარო მოხელეების კვალიფიკაციის ამაღლება და რაც მთავარი ადგილობრივი ადამიანური რესურსების ეფექტურად გამოყენება.

მივიჩნევთ, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობების ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, საჭიროა განხორციელდეს: ა) ადგილებზე ვენჩურული საწარმოების დაფუძნება; ბ) ადგილობრივი საწარმოების დაბალპროცენტაანი და გრძელვადიანი სესხებით

უზრუნველყოფის საქმეში თვითმმართველობების თანამონაწილეობა; გ) ადგილობრივი საწარმოების იპოთეკური კრედიტებით უზრუნველყოფა; დ) ადგილობრივი საწარმოების ლიზინგური მომსახურებით უზრუნველყოფა; ე) ერთობლივი საწარმოების დაფუძნება ადგილობრივი თვითმმართველობების თანამონაწილეობით; ვ) ადგილობრივი უმაღლეს საჯარო მოხელეთა სისტემატური მონაწილეობა თვითმმართველობების ტერიტორიაზე შექმნილ ამხანაგობების წევრებთან ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტის საქმეში; ზ) ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების გააქტიურება ადგილობრივი საჭირობოტო საკითხების ეფექტურად გადაწყვეტის საქმეში.

ასეთი კომპლექსური ღონისძიებების გატარების შემდეგ ადგილობრივი თვითმმართველობების მუშაობა უფრო ეფექტიანი გახდება, რაც მოგვცემს ისეთ პოზიტიურ შედეგებს, როგორცაა: მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდა; ბიზნესის მაქსიმალურად განვითარება; განათლების დონის ამაღლება; მოსახლეობის საშუალო შემოსავლის დონის მომატება; სახელმწიფო და ადგილობრივ სერვის-მომსახურებებზე მოსახლეობის ხელმისაწვდომობის ზრდა; მოსახლეობის მაქსიმალურად უზრუნველყოფა სხვადასხვა მომსახურებით (დენი, წყალი, ტელეფონი, ინტერნეტი, ტრანსპორტი და სხვა); გარემოს ეკოლოგიური მდგომარეობის სისტემატურად გაუმჯობესება და მასზე მკაცრი მონიტორინგის დაწესება; ადგილობრივი საბიუჯეტო შემოსავლების დივერსიფიკაცია; მოსახლეობის მაქსიმალური ჩართულობა ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტაში; თვითმმართველობების საჯარო მოხელეთა კვალიფიკაციის სისტემატური ამაღლება შესაბამის სასწავლო და კვლევით ცენტრებში, როგორც საქართველოში, ასევე უცხოეთში; ადგილობრივი ბიუჯეტით გათვალისწინებული ხარჯვითი ნაწილის გამჭვირვალობა; ადგილობრივი ბუნებრივი რესურსების (ტყე, მდინარე, სასარგელო წიაღისეული და სხვა) მართვაში თვითმმართველობის მაქსიმალურად ჩართულობა; ადგილობრივი სტატისტიკური სამსახურების ეფექტიანად მუშაობა; ადგილობრივი ტურისტული პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენება.

მიგვაჩნია, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობების კონკურენტუნარიანობის ზრდის მიმართულებით შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ადგილობრივი ეკონომიკური პოლიტიკის შემდეგი ინსტრუმენტები: - ინფრასტრუქტურის განვითარება; დახმარება სუბსიდიების სახით კონკრეტული პროექტების რეალიზაციისათვის; მცირე, საშუალო და მსხვილი ბიზნესის მიმართ დაბალანსებული პოლიტიკის გატარება; უცხოური კაპიტალის მოზიდვა.

ვეთანხმები პროფ. კ. ხმაღამეს, იმასთან დაკავშირებით, რომ ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის საჭიროა რეგიონულ დონეზე შემდეგი ღონისძიებების გატარება: - რეგიონის საექსპერტო პოტენციალისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; გარემოსდაცვითი ღონისძიებების გაუმჯობესება;

მოსახლეობის დასაქმების, დემოგრაფიული და მიგრაციული პროცესების ანალიზი და შეფასება; რეგიონის ფინანსების და საინვესტიციო-პროგრამული საქმიანობის შეფასება; რეგიონის საინვესტიციო და სამეწარმეო გარემოს შესწავლა; ტრანსსასაზღვრო და საერთაშორისო მნიშვნელობის შეფასება.

პრაქტიკამ ცხადყო, რომ შეუძლებელია განვიხილოთ დამოუკიდებლად ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარება თუ ეს პროცესი ჰარმონიულ ურთიერთობაში არ არის ქვეყნის მთლიანი ეკონომიკის განვითარებასთან. ვიზიარებ პროფ. ნოდარ ჭითანავას მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ „ამჟამად ქვეყნის განვითარების საერთო-სახელმწიფოებრივი პრიორიტეტებია: - დემოკრატიული სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირების პროცესების გაძლიერება-დაჩქარება; საზღვრო-ეკონომიკური სისტემის ეფექტიანობის ამაღლება; განათლების, მეცნიერების, ჯანმრთელობის სისტემების სწრაფი განვითარება, ამრიგად, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პრიორიტეტების ერთიანობა“.

ადგილობრივი თვითმმართველობების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის განვითარების მიმართულებით მნიშვნელოვანი ნაბიჯებია გადასადგმელი მუნიციპალიტეტების დონეზე. პოსტსაბჭოური ქვეყნების გამოცდილების გაზიარებიდან გამომდინარე ამ მიმართულებებით შეგვიძლია გამოვიყოს შემდეგი:

- ადგილობრივი ინფრასტრუქტურული ქსელის მნიშვნელოვნად გაუმჯობესება, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივი სახელისუფლებო ორგანოების კომერციულ სტრუქტურებთან დაკავშირება;
- ადგილობრივი სოციალური ორიენტაციის პროგრამების გაძლიერება;
- მუნიციპალიტეტების ეფექტურობის კომპლექსური ანალიზი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ მუნიციპალიტეტების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საქმეში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის როლს. კერძოდ, მნიშვნელოვანია მუნიციპალიტეტების განვითარების როგორც სტრატეგიას აირჩევს ცენტრალური ხელისუფლება. იმ შემთხვევაში, თუ ცენტრალური მთავრობის მიერ არ იქნება ადეკვატური კანონები მიღებული, მუნიციპალიტეტების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა კიდევ უფრო გართულდება, რაც საბოლოოდ თვითმმართველობებში სოციალურ მდგომარეობას კიდევ უფრო დაამძიმებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“- საქართველოს ორგანული კანონი.
2. დერგაჩევი ი.ა., რეგიონალისტიკა (რუსულ ენაზე)-2008 წ.
3. საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ოფიციალური ვებ.გვერდი--www.mof.ge.
4. ჭითანავა ნ., გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, თბ. 2001 წ.

ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ РОССИЙСКОЙ АГРЕССИИ В АР КРЫМ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ И ГОСУДАРСТВ-СОСЕДЕЙ

В течение всех лет независимости, в условиях динамичного развития международной политической обстановки и обострения соперничества между ведущими центрами силы за усиление своего глобального и регионального влияния, одной из наиболее значимых угроз национальной безопасности Украины в информационной сфере является осуществление иностранными государствами негативного информационно-психологического влияния (через проведение информационных акций, операций, кампаний), с целью продвижения собственных национальных интересов в политической, экономической, военной и других сферах, за счет национальных интересов Украины. При этом наиболее интенсивное информационно-психологическое воздействие на Украину осуществляет Российская Федерация (далее - РФ). Анализ применения такого воздействия РФ на Украину свидетельствует, что оно проводится с использованием, как традиционных, так и современных методов (пропаганды, агитации, «фйека» – дезинформации) и средств (прежде всего телевидения, печатных СМИ и все чаще – Интернет-СМИ и социальных сетей), а также мощного инструментария (акций и публичной деятельности неправительственных организаций, тематических публичных высказываний представителей политической, деловой и культурной элиты, тенденциозной интерпретации заявлений лидеров третьих стран и публикаций на заказ в СМИ этих государств). Кроме всего прочего, специально для усиления своего информационного присутствия в Украине президент РФ В.Путин в декабре 2013 г. объединил своим указом государственное информагентство РИА «Новости» и радиостанцию «Голос России» в новый медиа-холдинг – «Международное информационное агентство «Россия сегодня»¹.

В целом, среди основных направлений целенаправленного информационно-психологического воздействия РФ на Украину на протяжении последних лет можно выделить такие: противодействие европейской интеграции Украины и принуждение к участию в Таможенном союзе и ЕврАзЭС², обоснование необходимости реинтеграции России, Украины и Белоруссии в единое государство; препятствование реализации и дискредитация осуществляемых мероприятий Украины по снижению энергетической зависимости от РФ; дискредитация международного сотрудничества в сфере военно-технического оснащения; попытки влиять на результаты выборов Президента и Парламента Украины. Кроме того, на протяжении 2013 г. РФ в информационной войне против Украины задействовала еще три новых информационных направления: требования федерализации Украины, предоставление русскому языку статуса государственного; подчинения русской церкви.

Стоит отметить, что военная кампания РФ по введению вооруженных сил в Автономную Республику Крым (далее

- АР Крым) также сопровождалась действиями, которые имели все признаки заранее подготовленной и полностью продуманной по целям, мероприятиям и последствиями информационно-психологической спецоперации. В частности, сразу после завершения противостояния на «Евромайдане» в российских СМИ начало формироваться искаженное представление об Украине, как о государстве в котором, «бандеровцы» и «экстремисты»³, в нелегитимный способ захватив власть⁴, действуют террористическими методами, нарушают права и свободы русскоязычного населения в Украине⁵, а также создаваться информационная основа для дальнейшей аннексии АР Крым. Так, еще во время проведения олимпиады в Сочи и при отсутствии каких либо сепаратистских настроений среди населения в АР Крым, в российских СМИ начали тиражировать информацию, о готовности РФ присоединить полуостров к собственным территориям⁶. Создав соответствующую информационную базу, РФ осуществила военную интервенцию в АР Крым, продолжая проводить информационно-психологическую спецоперацию, которая была направлена с одной стороны на российскую аудиторию, а с другой стороны на украинскую и западную аудиторию.

При этом ключевыми задачами такой специальной информационно-психологической операции стало:

- деморализация населения Украины и личного состава вооруженных сил и силовых ведомств, а также побуждение их к государственной измене и переходу на сторону противника (в частности под видом принятия присяге на верность мифическому «крымскому народу»);
- формирование у граждан России и Украины искаженного «медиа виденья» происходящего, а не их истинных причин и последствий, путем создание видимости массовой поддержки действий РФ со стороны населения юго-восточных регионов;
- психологическая поддержка украинских сторонников радикального сближения регионов Востока и Юга Украины с РФ с перспективой, если не присоединения к России, то по крайней мере возобновления нового подобию бывшего СССР – «Евразийского Союза».

Так, в феврале 2014 г. абсолютное большинство российских СМИ включилось в информационно-психологическую борьбу против Украины, высказывая поддержку проведению военной операции в АР Крым. Такие издания как «Известия», «Российская газета», «Московский комсомолец», «КоммерсантЪ», «Взгляд», а также информационные агентства «РИА Новости», «ИТАР-ТАСС», «Росбалт», «АИС» не только перепечатывали непроверенные новости, но и сами были замечены в создании дезинформационных сообщений, например о переходе на сторону России корабля ВМС Украины «Гетмана Сагайдачного»⁷, который в действительности, после выполнения антипиратской миссии в Аденском заливе, успешно

вернулся на Родину и подтвердил присягу украинскому народу. Другим примером стала попытка телеканалов, в частности спутниковых «Россия-24» и «НТВ Мир», подтвердить распространяемую официальными лицами новость о значительном количестве беженцев с Украины в РФ⁸ (указывалось около 140 тыс.⁹), соответствующим видео рядом. Для этого был продемонстрирован пропускной пункт на границе Украины¹⁰, где стояли в очередь множество машин, но на проверку это оказалось видео с украино-польской границы, а появление фото- и видеоматериалов¹¹ с реальной украино-российской границы эту новость дезавуировало.

Оправдывая свои активные вооруженные действия в АР Крым российское телевидение 1 марта 2014 г. продемонстрировало видео¹² в котором были изображены «украинские боевики», стоявшие на фоне лежащих неподвижных тел российских военнослужащих рядом с автобусами с надписью «Львов Тайган». На проверку оказалось, что автобус из которого выходили «бандеровцы» принадлежит крымскому предприятию «Парк Львов «Тайган», «украинские боевики» используют оружие, которое находится исключительно на вооружении российской армии, а у «жертв» нет никаких следов крови. «Фейком» оказалась и якобы единогласное решение сенаторов верхней палаты российского парламента о вводе войск в АР Крым – из общей численности 166, присутствовало на заседании 85, а проголосовало за – 90.

Важной составляющей информационной кампании против Украины было распространение сведений о стремительном продвижении российских войск в регионы Украины (в частности в Запорожской¹³, Днепропетровской¹⁴, Херсонской¹⁵ областей), которые в дальнейшем не были подтверждены. Очевидно, это делалось для создания впечатления масштабности вторжения и сеяния паники и дезорганизации оборонных усилий украинского государства (в частности подавления боевого духа украинских военных).

Другим важным направлением пропагандистских действий РФ были многочисленные заявления о массовых случаях перехода украинских военных на сторону России, а также о добровольной сдаче военных частей, складов оружия и других военных объектов российским военным. При этом, среди подтвержденных случаев был только один – измена присяге контр-адмирала Д.Березовского¹⁶, который заявил, что переходит на сторону самопровозглашенного руководства Крыма, а все остальные случаи были опровергнуты самими военными. Также распространялась информация о якобы многочисленных случаях получения украинскими военными российского гражданства. Однако, реальное подтверждение относительно таких фактов явилось лишь несколько бывших сотрудников спецподразделения МВД «Беркут», которое принимало активное участие в подавлении «Евромайдана».

Для усиления искаженного восприятия событий в Украине по спутниковому телеканалу «Россия-24» был показан сюжет о признании гражданина России, который якобы принимал участие в беспорядках в Киеве. Он утверждал, что на стороне «радикалов» воюют подготов-

ленные наемники, в частности с США, Германии, Польши, и уверял об якобы существовании «Кодекса боевиков», предусматривающего жесткие карательные меры (даже убийство) за неповиновение или предательство. Эта информация затем была растиражирована и другими российскими СМИ, в частности «Российской газетой»¹⁷.

Активное двустороннее взаимодействие продемонстрировали российские провластные Интернет-СМИ и соответствующие активисты в социальных сетях. Целый ряд российских сайтов, занимающихся постоянным информационно-психологическим противоборством на украинском направлении активно освещали события, размещая публикации с непроверенной и ложной информацией и осуществляя активное псевдоаналитическое комментирование хода событий. Эти новости, или полностью формировались редакциями самих изданий, или тиражировались с ссылкой на информацию «дружественных активистов» в социальных сетях. В частности, в соцсети Facebook присутствовали целые группы людей, которые для создания образа «непобедимой русской армии», сознательно распространяли панические настроения и ложные сведения, которые в своих новостных лентах перепечатывали и Интернет-СМИ, а иногда и более традиционные СМИ. Позже эти медиа, для поддержания своей репутации, предоставляли опровержение такой информации. Однако, при этом они уже успевали поучаствовать в «накаливании страстей» среди российской аудитории.

Показательно, что РФ удалось частично привлечь и западные СМИ для освещения своей позиции. Так на телеканале CNN вышли сюжеты, оправдывающие действия Президента РФ, в частности было показано интервью с историком Стивеном Козном, в котором он заявил, что в украинском кризисе вины Путина нет, а на его месте президент США поступил бы точно так же, если не жестче¹⁸. Кроме того, с целью формирования впечатления поддержки мировой прессой действий РФ, российская сторона распространяла комментарии к статьям известных изданий на их веб-сайтах, как точек зрения западной прессы и общественного мнения, хотя с технической точки зрения ни что не мешает оставлять эти комментарии самим россиянам¹⁹. Еще одним примером «мировой» поддержки российских действий стала произвольная трактовка заявлений международных лидеров и стран, в частности заявлений Джона Керри (агентством ИТАР-ТАСС)²⁰ и освещение позиции Китая (агентством REGNUM)²¹.

Помимо классического информационно-психологического воздействия, со стороны РФ осуществлялись мероприятия по захвату информационного пространства физическими методами. В частности, 28 февраля российскими военнослужащими были заблокированы узлы связи коммуникационной компании «Укртелеком» и повреждены ее магистральные оптико-волоконные кабели, в результате чего на полуострове отсутствовали услуги телефонной связи, доступа к Интернету и сети мобильной связи ТриМоб. Проблема была решена, но лишь на следующий день. Также использовались механизмы блокировки веб-ресурсов, которые опровергали (или могли

опровергнуть) лживые сообщения. Так, на выполнение требований Роскомнадзора в соцсети «ВКонтакте» были заблокированы страницы «Евромайдана» и «Правого сектора» (якобы за размещение призыва к Доку Умарову начать террористическую активность в России). Однако показательно, что РФ почти не использовала хакерских в том числе DDoS атак, хотя во время конфликтов с Эстонией (2007) и Грузией (2008) они применялись более активно. Скорее всего, подобная пассивность была связана, как с недостатком времени на подготовку такой операции, так и с тем, что масштабное кибер-противостояние между оппозиционными и пропрезидентскими силами еще в ноябре и декабре 2013 г. заставило обе стороны принять существенные меры с целью усиления собственной кибербезопасности. Однако, РФ пошла дальше – с целью полного контроля за информационным пространством АР Крым, при участии российских военных начиная с 28 февраля осуществлялся физический захват ряда государственных радиотелевизионных передающих центров по всей территории АР Крым. После чего вооруженные лица, в нарушении законов Украины, прекратили вначале трансляцию 5 общенациональных телеканалов, а к 9 марту и всех других, заменив их на телевизионный сигнал российских телеканалов – «Россия 24», «НТВ Мир», «Россия РТР» и других, занимающихся целенаправленной дезинформацией крымского населения. В результате таких действий легитимная украинская власть утратила фактический контроль над информационным, в частности телевизионным, пространством в АР Крым. Однако, кроме повреждения имущества неугодных поставщиков информационного контента и сигнала, русские военнослужащие, при поддержке сепаратистских группировок, прибегали и к препятствию работы украинских и иностранных журналистов. В частности, многие журналисты не смогли попасть на полуостров через контрольно-пропускные пункты, установленные на границах между АР Крым, а некоторые журналисты были просто избиты. В частности, во время съемки силовиков, охранявших здание региональных чиновников, 1 марта в Симферополе были избиты двое операторов канала АТРИ.

Оценивая контрпропагандистские усилия Украины, можно констатировать их относительную эффективность в плоскости более-менее своевременного дезавуирования контента, связанного с основными информационными атаками российской стороны. Однако, такое реагирование имело несистемный и преимущественно ситуативный характер, что объясняется как отсутствием в Украине целостной общегосударственной стратегии и системы внешнеполитического информирования и противоборства, так и почти полным отсутствием необходимых средств и специалистов соответствующего уровня, которыми оперирует, созданная еще в конце 2005 г. российская медиакорпорация «Russia today». В частности оставляла желать лучшего медиа-активность ключевых публичных лиц, поскольку не смотря на вроде бы их многочисленные выступления они были во многом малосодержательными и не создавали у граждан впечатление адекватной активности. Более того, неоднократные заявления об

обращении к мировому сообществу (судя по комментариям пользователей Интернет - СМИ и соцсетей) в большей степени создавало впечатление беспомощности руководства государства перед прямой агрессией. В это время почти полностью бездействовали и официальные сайты ключевых государственных институтов – частичное информационное сопровождение событий осуществляли сайт Кабинета Министров Украины, Верховной Рады Украины и Министерства обороны Украины, в то время как сайт и.о. Президента Украины только обнародовал подписанные Законы.

Неадекватную работу по освещению событий в АР Крым продемонстрировали не только политики и госучреждения, но и ведущие украинские телеканалы, которые пытаясь вернуться в русло объективной журналистики с приходом новой власти, не обратили достаточного внимания и не акцентировали на развитии сепаратистских настроений на полуострове. С одной стороны, такая «пассивность» телеканалов объяснялась, вероятно, нежеланием сеять панику среди населения, однако, в целом такое поведение СМИ не укладывалось в правила кризисного информационного менеджмента, поскольку способствовало распространению слухов, сплетен и пересудов, а в конечном результате – общей нервозности населения. В то же время некоторые украинские СМИ вообще ретранслировали распространяемые российскими медиа дезинформационные сообщения²², которые были официально опровергнуты Министерством обороны Украины, например – информацию о захвате военных и стратегических объектов в Крыму. Относительно местных и региональных СМИ Украины в восточных регионах и АР Крым, то следует отметить, что они, будучи управляемыми местными властями, подотчетными бывшему президенту Украины В. Януковичу, начали активно дезинформировать граждан еще во время противостояния на «Евпрмайдане», тем самым разжигая истерию, провоцируя панику и ненависть в обществе. В частности, в Харьковской, Донецкой, Луганской и других областях, а также АР Крым местные СМИ превратилась в рупор Партии Регионов.

В то же время, наиболее эффективным механизмом, сдерживающим агрессивную компанию (как на информационном, так и реальном уровне) стало гражданское общество, которое максимально широко освещало происходящее в режиме он-лайн. В условиях, когда российская сторона пыталась создать исключительно приемлемый для нее «постановочный» фон событий, онлайн-трансляции «общественных» журналистов с места событий через современные мобильные телефоны с использованием таких инструментов как «Stream-TV» позволило дезавуировать большинство провокационных заявлений, а в отдельных случаях – предупредить провокации со стороны вооруженных людей²³. Показательно, что новый для России формат «Stream-TV» стал существенной проблемой для российских военных, руководство которых не предусматривало подобной возможности и не давало им установок для поведения в таких обстоятельствах. Таким образом призыв «Максимальное освещение» действитель-

но является адекватным данной ситуации.

Абсолютно уместной и важной, хотя и запоздалой, стала инициатива украинских профессиональных журналистов проверять любую информацию, даже ту, что исходит из якобы «уважаемых» информационных агентств, а также предложенный алгоритм освещения событий – когда без комментариев демонстрировался видеоряд событий в Украине начиная от «Евромайдана» заканчивая военным вторжением РФ на территорию Украины. Отдельно стоит отметить чрезвычайно важные Интернет-проекты – украинский «StopFake²⁴» и американский «To inform is to influence»²⁵, которые активно опровергают распространяемую кремлем дезинформацию – «фейк».

В целом же специальная информационно-психологическая операция, осуществляемая РФ на поддержку аннексии АР Крым, в очередной раз продемонстрировала отсутствие согласованной, последовательной и взвешенной государственной информационной политики в Украине, а также несоответствие системы государственного управления информационной сферой современным вызовам и угрозам. В сложившейся ситуации новое руководство Украины должно сделать соответствующие выводы и в кратчайшие сроки принять соответствующие меры направленные как на то, чтобы стать активным участником формирования и защиты внутреннего информационного пространства, так и влиятельным субъектом международного информационного пространства.

В то же время, беря к сведению широкие возможности РФ продуцировать дезинформацию, как и внутри

государства, так на международной арене, через мощный медийный ресурс – информационное агентство «Россия сегодня», медиа корпорации «Газпром-медиа», спутниковые каналы «НТВ-Мир», «Россия-24», «Раша тудей» и др., государствам-соседям РФ, которые в следующий раз могут оказаться на месте Украины, следует кооперировать свои медиа возможности для информационного противостояния РФ.

Формой такой кооперации на уровне гражданского общества может стать создание сети совместных проектов: по выявлению дезинформации размещаемой РФ (по примеру «StopFake»); по информированию в режиме онлайн «общественными журналистами» (с использованием инструментов «Stream-TV»). На уровне государственной информационной политики кооперации в информационном взаимодействии может осуществляться путем подписания договоров об обмене информацией между ведущими национальными каналами, а в дальнейшей перспективе – созданием совместных иновещательных медиа-корпораций (наподобие «Euronews»), а также транснациональных информационных агентств ориентированных на объективное информирование мирового сообщества о ситуации на постсоветском пространстве. (Endnotes)

*Конах Виктория,
кандидат политических наук,
главный консультант Национального института
стратегических исследований (Украина)*

1. В состав созданного государственного медиа-холдинга, по мнению российских экспертов, в дальнейшем должна войти также телекомпания «Russia Today».
2. В частности на протяжении лета 2013 г. информационно-психологическое влияние РФ, вместе с экономическими санкциями, было направленно на срыв соглашения об ассоциации Украины с ЕС в пользу Таможенного союза.
3. «Московский комсомолец». – Москва. – выпуск от 21.02.2014.
4. <http://www.newsru.com/russia/24feb2014/midrfukr.html>
5. <http://www.km.ru/world/2014/02/23/protivostoyaniya-ukraine-2013-14/733059-ukraina-na-puti-k-bankrotstvui-fashistko>
6. <http://www.utro.ru/articles/2014/02/25/1178161.shtml>
7. <http://izvestia.ru/news/566817>
8. <http://www.interfax-russia.ru/South/main.asp?id=477460>
9. <http://ria.ru/world/20140301/997697055.html>
10. <http://poglyad.te.ua/podii/yak-lohanuvsvya-telekanal-ort/>
11. [http://inpress.ua/uploads/assets/images/Inna/%D0%B32\(3\).jpg](http://inpress.ua/uploads/assets/images/Inna/%D0%B32(3).jpg)
12. <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/2/7017125/>
13. <http://ru.tsn.ua/politika/v-zaporozhskoy-oblasti-idet-kolonna-rossiyskih-voysk-smi-352254.html>

14. <https://www.facebook.com/oleg.tsarov/posts/435979149867790>, з сторінки О.Царева де він зізнається, що свідомо блокував пересування українських військ
15. <http://sovet.kidstaff.com.ua/question-356623>
16. http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Zt9efnLV4UY
17. <http://www.rg.ru/2014/03/02/naemniki-site.html>
18. <http://russian.rt.com/inotv/2014-03-03/CNN-Amerikanskie-SMI-iskazhayut-obraz>
19. <http://odnarodyna.com.ua/content/mirovooe-obshchestvennoe-mnenie-na-storone-rossii>
20. <http://avmalgin.livejournal.com/4378894.html>
21. <http://www.regnum.ru/news/polit/1773518.html>
22. <http://expres.ua/digest/2014/03/01/102757-rosiyska-armiya-okupuvala-ponad-70-viyskovyih-strategichnyh-obyektiv-krymu>
23. http://ukrstream.tv/ru/videos/roisiis_ki_viis_kovi_ta_nievidomi_u_tsivil_nomu_blokuiut_viis_kovu_chastinu_u_pierieval_nomu#.Ux4qA_WOJCY
24. <http://stopfake.org/>
25. <http://toinformistoinfluence.com/2014/03/02/report-blackwater-in-ukraine>

ონლაინ მარკეტინგი

XXI საუკუნეში მედიაბიზნესი სულ უფრო მეტად ხდება თითოეული ინდივიდის ცხოვრების, სოციალური თუ საზოგადოებრივი აქტივობისა და ბიზნესის წარმატების აუცილებელი წინაპირობა.

მედიაბაზრის განვითარება უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია თანამედროვე ეტაპზე მისი საბაზრო ეკონომიკაში წარმატებული ინტეგრაციისთვის. თანამედროვე მედიაბაზრის უმთავრესი ტენდენცია და პრინციპი ამ სფეროში უმაღლესი ტექნოლოგიების ფართო და დინამიური დანერგვა გახდა.

ამ ყოველივეს ხელს უწყობს და დიდ შესაძლებლობას უქმნის ონლაინ ბიზნესი, რომელიც ბაზარზე შედარებით ახალი შემოსულია; ასეთივე ახალი იყო საზოგადოებისთვის რადიოს, ბეჭდური მედიის და სხვა კომუნიკაციის საშუალებების შემდეგ ტელევიზია, თუმცა იგი მედიაბაზარზე გამოჩენიდან დღემდე არ კარგავს ლიდერის და წამყვან პოზიციებს. მიუხედავად ბაზარზე ტელევიზიის ლიდერობისა, ინტერნეტის მომხმარებლის რიცხვი დღითიდღე იზრდება, როგორც საქართველოში, ასევე დანარჩენ მსოფლიოში, რაც შეიძლება გახდეს იმის წინაპირობა, რომ ონლაინ ბიზნესი მედია ბაზარზე წამყვან მოთამაშედ იქცეს.

„კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრების“ 2011 წლის მედიის კვლევის მიხედვით, საქართველოში ყველაზე პოპულარულ ინტერნეტ-გვერდებს სოციალური ქსელები წარმოადგენს. საქართველოში წამყვანი სოციალური ქსელი „Facebook“-ია, მას 686000 ათასამდე რეგისტრირებული მომხმარებელი ჰყავს. საქართველოში ინტერნეტთან პირდაპირი წვდომა მოსახლეობის 30 პროცენტს, ანუ 1.3 მილიონ ადამიანს აქვს. მონაცემებისა და ინტერნეტის მომხმარებლის ზრდის ტემპების გათვალისწინებით შეიძლება ონლაინ ბიზნესის უპირობო განვითარების შესაძლებლობებზე საუბარი და ამასთან ონლაინ მარკეტინგი მედიაბაზარზე უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს.

უმთავრესი პრობლემა ონლაინ მარკეტინგისთვის ის გახლავთ, რომ რეკლამის განმთავსებლები ამ დროისთვის ნაკლები ნდობით უყურებენ ონლაინ ბიზნესს სხვა დანარჩენ კომუნიკაციების საშუალებებთან შედარებით მიუხედავად იმისა, რომ მედიაბაზარზე რეკლამის განთავსება გაცილებით იაფია ინტერნეტ საიტებზე, ვიდრე რადიოში და ტელევიზიაში. რადიოში ერთი წუთი რეკლამის ფასი საშუალოდ 20 დან 50 დოლარამდე მერყეობს. ყველაზე ძვირია რეკლამის განთავსება ტელევიზიაში, სადაც ერთი წუთი რეკლამის ფასი საშუალოდ 300 დან 4000 დოლარამდეა. ამჟამად, როდესაც საქართველოს მოსახლეობის სრული უმრავლესობა ინტერნეტის მომხმარებელია, ყველაზე ხელსაყრელი გახდა რეკლამის ინტერნეტში განთავსება. საქართველოში ყველაზე პოპულარულ და ნახვად საიტზე 2 წუთიან პრომოში

დღეში 200 ლარი ჯდება, ხოლო ბანერი - თვეში 1000 ლარია. სამაგიეროდ, გარანტირებულია, რომ კომპანიის ბანერს 100 000 ადამიანი ნახავს.

მოცემული ფასების მიუხედავად, ონლაინ ბიზნეს რეკლამის დამკვეთები ამ ეტაპზე არასერიოზულად აღიქვამენ. ასევე საქართველოში არ არის ონლაინ ბიზნესის შესაძლებლობები ბოლომდე ათვისებული და სხვა ქვეყნებში გარდა ამერიკის შეერთებული შტატებისა, სადაც „ინტერნეტ რეკლამიდან მიღებული შემოსავლების მოცულობა 2011-დან 2015 წლამდე 40% გაიზრდება და 2016 წლისთვის ყველა სხვა პლატფორმიდან მიღებულ შემოსავალს გაუსწრებს“, - ეს ვარაუდი ამერიკულმა კვლევითმა ორგანიზაციამ Pew Research Center (Project for Excellence in Journalism) თებერვალში გამოთქვა.

მედიის პირველი ნაბიჯი ვებ სივრცის გამოყენებასთან არის შედარებული, რაც ნიშნავს ონლაინის მარკეტის ოფლაინ გართობებისთვის გამოყენებას. როგორც სხვა ინდუსტრიებისთვის, ვებ სივრცე უზარმაზარ შესაძლებლობებს გვთავაზობს. მაგალითად, ღთვ თავის ფილმებსა და ონლაინ თავისებურებებს, სატელევიზიო ფილმებისა და ონლაინ ანონსის შეერთებას, რაიმე თემატიკით დაკავშირებული საზოგადოებისა და ფანებისთვის სტატიის ყიდვის შესაძლებლობებს მასიურ რეკლამირებას უწევს.

ტრადიციულმა YouTube-ზე ნანახმა არხებმა უზიდავეს აუდიტორიას სატელევიზიო არხებთან დაბრუნებულ იყვნენ, ზოგიერთ შემთხვევაში 20%-ზე მეტი ახალგაზრდა აუდიტორია იძულებულია ძველ ტელევიზიას მიუბრუნდეს. მედია პროდუქტებისთვის სოციალური რეკომენდაციის იძულებით განევა ნაკლებად წარმატებული გამოდგა. ყიდვის შესაძლებლობა რეკომენდაციის მიღების შემდგომ მოცემული კვლევის მიხედვით Amazon-ზე 3% ნიგნებზე, და 10%-ამდე DVD შესყიდვებზე მოდიოდა. ზოგიერთი საზოგადოება უკეთეს მდგომარეობაში იმყოფებოდა: ნიგნებისთვის, მაგალითად,

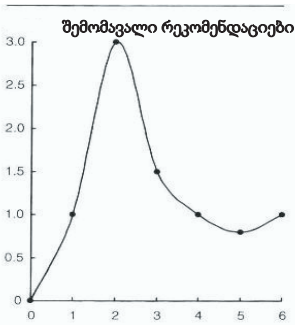
№3 აპრილი 2014

რეკომენდაციების წარმატების ხარისხი 5%-ს აღწევს მედიკოსისთვის და პროფესიონალისთვის. ფანტასტიკური ჟანრის წიგნებთან შედარებით, როგორცაა: რომანები ან საბავშვო წიგნები, ზემოხსენებული ჟანრის წიგნები ყიდვის უფრო დიდ მაჩვენებელს აჩვენებდნენ (ფანტასტიკური ჟანრის ფილმების გაყიდვა 2%-ზე დაბალი იყო) (იხ. სურათი 1). გასაოცრად გამოყენებადი ონლაინ მარკეტინგი არ არის კარგად გამოყენებული მედია კომპანიების მიერ. მხოლოდ რამოდენიმე კომპანია რეალურად იყენებს ანალიტიკურ ინსტრუმენტებს (Buzzmetrics, Offermatica, Webtrends and others), რათა დაადგინოს თავისი მედია დანახარჯები.

სის შესაძლებლობები და რესურსები, საქართველოში მაინც უფრო რთული სიტუაციაა ამ მხრივ. აქედან გამომდინარე, ვასკვნით, რომ აუცილებელია მარეგულირებელი ფასების არსებობა, არ უნდა ხდებოდეს არამიზნობრივი რეკლამის განთავსება საიტებზე, სემინტი განთავსებამდე უნდა იქნეს შესწავლილი და ონლაინ ბიზნესის განვითარებისთვის აუცილებელია ონლაინ თავისუფლება. ონლაინ-თავისუფლების ინდექსი წინა წლების მონაცემებთან შედარებით (43 ქულა) საქართველომ 8 პუნქტით გააუმჯობესა საკუთარი ინდექსი, თუმცა მიუხედავად ამისა, ისევ ნახევრად-თავისუფალი ქვეყნების რიგებში მოხვდა 35 ქულით. ქულები შემდეგნაირად გადანაწილდა: წვდომის სიადვილე – 12; კონტენტის შეზღუდვა – 10; უფლებების დარღვევა – 13. (რაც უფრო ნაკლებია ქულა, მით მეტია თავისუფლება).

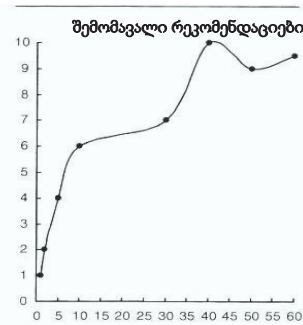
ყიდვის ალბათობა

წიგნები

ყიდვის ალბათობა

DVD გაყიდვები

სურათი 1. ყიდვის პროცენტები. DVD-ისა და წიგნების ონლაინ გაყიდვები

წყარო: მაქსინის ანალიზი Leskovec-ის მონაცემებზე დაყრდნობით; Adamic, Huberman, Carnegie Mellon-ი.

მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებშიც კი არ არის ბოლომდე გამოყენებული ონლაინ ბიზნე-

სამუშაო სურათი შემდეგია: საქართველოში ინტერნეტ რეკლამების რაოდენობა მკვეთრად მატულობს, რაც ქვეყანაში ინტერნეტის გავრცელების ზრდითაც არის განპირობებული. თუმცა, ინტერნეტ რეკლამების რაოდენობის მკვეთრი ზრდის მიუხედავად, ეს ზრდა რამდენიმე ვებ-გვერდის ფინანსური მდგრადობის უზრუნველსაყოფად საკმარისი არ არის, რადგან საქართველოში რეკლამებისთვის გადახდილი ფული ადგილობრივი მედიის განვითარებას არ ხმარდება და მულტინაციონალურ კომპანიებში, უმთავრესად Google-სა და Facebook-ში მიედინება.

გიორგი აფციაური,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის
დოქტორანტი

ONLINE MARKETING

Giorgi apciauri

SUMMARY

In Georgia, as well as in the entire world, online business has occupied its place in Media Market. The number of internet users has been increasing rapidly in our country, however, on this stage, the activeness of the users in online business doesn't cause the increase of local incomes, because most of the population are the users of foreign websites and accordingly the incomes flow into those foreign websites.

Keeping incomes on the local market by online freedom, gaining confidence of the companies and other advertisers and activeness of local users - these and other important issues, that may cause the development of online business in Georgia, needs research, even more, if we consider that online-advertising is quite popular in the world and its market is increasing day by day. How developed is this field in Georgia and how much importance do the Georgian companies attach to the online advertising? The following article is dedicated to research these and the above mentioned issues. Georgian online advertising is still far from world scales, it is just making its first steps, however, it appears, that it has a great prospect of development in Georgia and in a few years it will gain the same popularity as the other types of the advertising have.